

הישיבה המאה-ועשרים וחמש של הכנסת השמינית

יום רביעי, י"א טבת תשל"ה (25 דצמבר 1974)
ירושלים, הכנסת, שעה 11.04

א. חוק לתיקון פקודת העיריות (נוסח חדש) (תיקון), תשל"ד—1974 * (הצעת חברי הכנסת מ. ורטמן, מ. שחל)

מצבה של ישראל הוא מיוחד מבחינה זו. שטחה המ- צומצם של המדינה והעדר מסורת של חלוקות מוצדקות קודמות ואופיין הכללי-לאומי של הבעיות גרמו לכך שהסוגיה לא זכתה עד לאחרונה לאותה מידה של טיפול כפי שזכתה לה במדינות אחרות.

עם קום המדינה חולקה המדינה לתאים גיאוג- ראפיים בסיסיים — 24 נפות תיכון. בישראל טרם הת- גבש הרעיון של יצירת רשויות מעל או רשויות מתחת לאלו הקיימות. אמנם מתנהלים ויכוחים בציבור העוסק בנושאים מוניציפאליים, כגון עיריות-גג, עיריות-משנה ורשויות לכל התפקידים והשירותים, אך טרם גובש דבר.

אפשר לומר כי שאלת עיריות-הגג מצאה פתרון חלקי על-ידי איגודי הערים לשירותים מסוימים שמצאו להם ביטוי גם בחוק, אולם שאלת עיריות-משנה לא מצאה עד כה ביטוי הולם.

בפקודת העיריות במתכונתה הקיימת מתייחס פרק 3 לעניין רבעים עירוניים. הפרק הזה קובע בסעיף 12 כי "רשאי השר להכריז שאזור פלוני הכלול בתחומי העיריה יהיה רובע עירוני אם נוכח שתושבי אותו אזור רוצים בכך". עד כה טרם הכריז שר הפנים על רובע עירוני על-פי הפקודה, ולו פעם אחת. דבר זה רק מצביע על כך שהתשובה הקיימת בחוק אינה הולמת את המציאות שנתהוותה בתחום הרשויות המקומיות בישראל.

בחוק נאמר כי השר יוציא תקנות שבהן יוכל לקבוע את הדרך שבה ייבחרו נציגים ברובע עירוני אם מצא לנכון להכריז על רובע פלוני כרובע עירוני. כאמור, דרך זו עדיין לא נוצלה. בינתיים הגיעו ערים רבות בישראל לגודל כזה שלמעשה רובע עירוני מסוים בהן עולה במספר האוכלוסין שלו על רשויות מקומיות רבות. נמצא כי בחלוקה הקיימת יש רשויות מקומיות עצמ- איות שאוכלוסייתן איננה עולה על כמה מאות אנשים, לעומת זה שכונה כמו קריית-חיים ליד חיפה, מספר תושביה עולה על 30,000, אבל היא איננה אלא שכונה הנמצאת במסגרת עירונית. יש לה צביון מיוחד, גבו- לות המייחדים אותה משאר חלקי העיר, ומגיע לה ולתושביה ביטוי ציבורי למהותם המיוחדת.

לדעתי, הגיע הזמן לשנות את המבנה המוניצי- פאלי הנוכחי מיסודו. החלוקה לעיריות ולמועצות מקו- מיות היא מלאכותית ואינה מוסיפה דבר להסדרת ענ- ייני הממשל המקומי. היא גם בלתי-שיטתית. אמות- המידה המקובלות — גודל השטח וסוגו, גודל האוכל-

היו"ר ש. ז. אברמוב :

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

נתחיל בהצעתם של חברי הכנסת משה שחל ומשה ורטמן : חוק לתיקון פקודת העיריות (נוסח חדש) (תי- קון), תשל"ד—1974. רשות הדיבור לחברי הכנסת משה שחל, להנמקת הצעת החוק.

משה שחל (המערך) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת החוק המ- שותפת לחברי הכנסת ורטמן ולי מתייחסת לצורך לה- קים מועצות-משנה באזורים עירוניים שבהם יש שכונ- נה שיש לה בסיס הן חברתי והן גיאוגרפי, המייחד אותה משאר השכונות, וזאת כדי לאפשר זיקה הדוקה יותר בין האזרח לבין השלטון המקומי ולעודד מבחינה ציבורית את אנשי המקום להשתתף בשירותים המו- ניציפאליים.

השלטון המקומי בישראל הוא, בצדק, בית-הספר היסודי לדמוקרטיה הישראלית. הוא משמש חממה שמי- מנה צומחים מנהיגים. והקשר היומיומי בין האזרח לבין השלטון מומחש על-ידי השירותים שהוא מקבל באמצעות המועצה המקומית והרשות שהוא חי בה.

שיטות שונות בעולם קובעות את הדרך שבה מחל- קים ומשתיתים את השירותים המוניציפאליים. אנחנו אימצנו את השיטה של מועצה מקומית נבחרת. הבחירות האחרונות הוכיחו כי הבוחר מצביע לרשות המקומית מתוך שיקולים מקומיים, משום שהוא מרוצה או לא מרוצה מחזות עירו, משום שדעתו נוחה או לא נוחה מהשירותים שהוא מקבל, משום שהוא רוחש אמון או אינו רוחש אמון לרשימה מסוימת, לדרך ולמצעה.

בשיטת הבחירות הנהוגה אצלנו יש משמעות לר- צונו של האזרח בהצבעתו והוכח בבחירות האחרונות כי שיקולי הבוחר הם ענייניים ומצביעים על בגרות פוליטית רבה ביותר.

המסגרת המשפטית המסדירה את ענייני השלטון המקומי בישראל היא פקודת העיריות משנת 1934 ופ- קודת המועצות המקומיות משנת 1941. התיקונים המס- דירים את פעולותיהן של הרשויות המקומיות מעניקים להן סמכויות להסדר השירותים הניתנים לתושבים.

הסוגיה של חלוקת שטח המבנה לאזורי-משנה מע- סיקה חוקרים ומדינאים. אמנם מדינות התיכון והרווחה המודרניות חותרות לצימצום מהותי של החלוקות למי- ניהן, אך אין מדינה שבעיה זו לא תתפוס בה מקום ראשון בפוליטיקה הפנימית.

כי הדרך שחבר-הכנסת ורטמן ואני מציעים יכולה לש-
מש פתרון שיסייע בחלוקה הגיונית יותר של הרשויות
המקומיות ויעודד את הציבוריות המקומית להיות שו-
תפה בשירותים המקומיים, ברשויות המוניציפאליות.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לשר הפנים, לתשובה.

שר-הפנים י. בורג:

רחש לבם של חברי-הכנסת ורטמן ושחל דבר טוב
בהביאם כאן הצעה לתיקון פקודת העיריות, הצעה
המכוונת לאפשר הקמת מועצות-משנה ברשויות המ-
קומיות. הסוגיה היא נכבדה. אם הפתרון המוצע הוא
גם הפתרון הרצוי — זוהי שאלה אחרת.

נדמה לי שחבר-הכנסת שחל לא עשה שירות טוב,
שירות חד-משמעי לנושא, בהביאו דוגמה מקריית-
חיים שבחיפה. כי אמנם זוהי קרייה אשר נבנתה כפי
שנבנתה והעיר מתפתחת, אבל לא רחוק משם יש
שלוש קריות שונות שלא היו מסתפקות בכך —
עד כמה שהידרעות מגיעות אלי — שתהיינה בגדר
מועצות-משנה של עיריית-חיפה. ואני מכוון את דברי
לקריית-מוצקין, לקמית-ביאליק ולקריית-ים. הן דווקא
היו רצות שהיה להן פתרון של עצמאות ועצמיות.

גם הדוגמאות הקיימות בעולם אינן נותנות פתרון
חד-משמעי. בין הערים אשר יש בהן מועצות-משנה
עומדת לפני עינינו לונדון רבתי. הרי יש ודאי גם
מקומות, נגיד בניו-יורק, שלא תמצא שם מועצה
מיוחדת בשביל וושינגטון הייטס ומועצה מיוחדת
בשביל הארלם ומועצה מיוחדת בשביל חלק שבו
מצויים תושבים בעלי אמונה פלוגית, או בעלי צבע
פלוגי. כלומר — הדוגמאות מן העולם הרחב הן מגוונות.
זה בטבע הדבר. לכן אני מציע ברגע זה להניח את
הדוגמאות, שהן כאמור מגוונות ושונות בעולם הרחב,
ונראה את הדבר בעיניים ישראליות, לפי מה שאנחנו
צריכים.

אמרתי קודם ששני חברי הכנסת, חברי-הכנסת ורט-
מן וחבר-הכנסת שחל, רחש לבם דבר טוב בהביאם
את העניין הזה לדיון. ובשל חשיבותו של העניין אציע
לבית הגבוה להעביר אותו לוועדת הפנים. והייתי ממ-
ליץ — בתור נציג הורוע המבצעת אינני יכול להכתיב
לורוע המחוקקת מה לעשות — הייתי מייעץ שוועדת
הפנים תקבע ועדת-משנה אשר ללא לחץ של זמן תוכל
להתבונן בסוגיה, תוכל להרחיב — הכל לפי הצורך.

הרי ידוע שאנחנו מחוייבים לראות בחזית המו-
ניציפאלית, במעמד של הרשות המקומית, את היסוד,
את הורוע הממלכתית שאינה נופלת בערכה, ביחסים
היומיומיים, מן הורוע הממלכתית המרכזית. כמוכן,
הממשלה בתור זרוע ממלכתית מרכזית יש לה מעמד
ויש לה משהו לומר בענייני הכספים לכל המדינה,
בענייני התקציב לכל המדינה, בענייני בטחון לכל
המדינה ובאותם שירותים הניתנים בקנה-מידה ממלכתי
לחיד המדינה לכל אזרחי המדינה. אלא כל אתר
ואתר בארעא קדישא יש לו פרובלמאטיקה משלו והי-
אזרח רואה את הרשות המקומית בתור כתובת ראשונה
שאליה הוא פונה בצר לו. משום כך אני מחייב כל
הצעה שיש בה לתת מעמד לרשות המקומית ולחזק
את הקשר בין אלה אשר צריכים להטיל ארנונה ובין

לוסיה — מוחלפות באורח שרירותי באחרות, כגון
"יוקרה", "קשרים" עם משרד הפנים, נימוקים של
"מדיניות גבוהה", וכו'.

אמנם הצעת החוק החדשה של משרד הפנים מנסה
לקבוע קריטריונים קבועים בעניין זה, אך גם בה
קיימת אבחנה בין עיר למועצה מקומית, אם כי בשי-
נוי שם. אמנם קיימים הבדלים מסויימים בין עיריה
למועצה מקומית, כגון החובה להקים ועדת הנהלה
וועדות ביקורת במועצות מקומיות. אך אלה הם הב-
דלים של מה בכך, וודאי אין טעם להשתמש בתארים
שונים של "עיר" ו"מועצה מקומית". מה גם שאף במו-
נחים הקיימים נמצא כי יש עיריות שמספר אוכלוסייתן
אינו עולה על מועצות מקומיות אחרות שהן במעמד
של מועצה מקומית.

בהקשר זה כדאי לציין שבמועצות המקומיות שבס-
ביבת חיפה קיימת הבעיה שיש שם כמה רשויות
מקומיות שהגיעו למספר תושבים העולה על 20,000
והן דורשות שיקנו להן מעמד של עיר. הצעת החוק
שאני מתכבד להביא לפני הכנסת באה למעשה להס-
דיר את הדרך שבה יכריז שר הפנים על הקמת מו-
עצת-משנה בתחום עירוני. הצעת החוק קובעת בסעיף
הראשון שרשאי השר להכריז שאזור פלוגי הכלול בת-
חום העירוני יהיה מועצת-משנה עירונית אם נוכח
שרצונם של רוב תושבי האזור הוא בכך ומועצת העיר
ריה מסכימה לכך.

תוספת חשובה בהצעת החוק לעומת הנוסח הקיים
על הכרזה על רובע עירוני היא בכך שדרושים כאן
שני אלמנטים: רצונם של התושבים והסכמת מועצת
העיריה.

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לעומת המצב
המשפטי הקיים באה הצעת החוק ומפרטת את התפ-
קידים והסמכויות של מועצת-המשנה. היא קובעת, כי
מועצת-המשנה תדון בכל עניין בעל אופי מקומי ות-
ייעץ למועצת העיריה בכל פעולותיה הקשורות לאותו
מקום. כן נאמר גם בהצעת החוק מה היא הדרך של
בחירת הנציגים ונקבע כי אחת לארבע שנים, ביום
שבותרים את חברי מועצת העיר, ייבחרו חברי מו-
עצת-המשנה שמספרם על יעלה מהחצי מספר חברי
מועצת העיריה שהם כלולים בתוכה.

הקמת מועצות-משנה, לדעת המציעים, יכולה לש-
מש פתרון לבעיה שמשרד הפנים מתלבט בה מזה זמן
רב, והיא דרגת-הביניים, שלבי-הביניים בין הרצון לעצ-
מאות ולהינתן ממועצת העיריה לבין הענקת סמכויות
וזכויות לתושבי המקום שיכולים להיות שותפים יותר
אמיצים בניהול המקום ויוכלו לעזור למועצת העיריה
בהבאת דבר העיריה לציבור, בביצוע חוקיה העזר ובי-
הקפדה ובשמירה על התפקידים שהעיריה מצווה עליהם.
מועצת-המשנה יכולה להיות לעזר רב בתחום זה.

ואסיים, אדוני היושב-ראש, בדוגמה ובנסיון להש-
וות את מצבנו למצבן של מדינות אחרות בעולם. ברוב
המדינות המתוקנות לא נמצא מקום שבו עיריה שיש
בה מאות אלפי תושבים תהיה למעשה עיריה אחת
שהיא הדואגת והמטפלת ישירות בכל בעיות האוכלו-
סיה, בלונדון, למשל, יש 28 מועצות-משנה אזוריות
המטפלות בענייני המקום, בוארות נציגים המשתתפים
באירגון-גג ומתאמים ביניהם את העניינים. נראה לי

— חוק לתיקון פקודת העיריות (נוסח חדש) (תיקון) (בורג, אברמוב, שחל); הצעות לסדר-היום (אברמוב, הכהן) —

מועצת-המשנה עדיין לא פעלה כלום. כי כאשר אתה נותן כסף כדי להסיר את הדאגה אתה עשית משהו; לא נתת כסף ורק הערת הערות — מה פעלת? אם כן, אני רואה שגם בעניין זה יש שאלה שיש לתת את הדעת עליה.

ועתה רוצה אני לשאול שאלה אחרונה ובכך אסתפק: כיצד בוחרים חברים למועצת-המשנה? האם בוחרים בבחירות אישיות כדוגמת ראשי ערים? האם בוחרים לפי רשימות? מה הדין אם אני ארצה במורעצת-המשנה לקחת את חברי הטוב ראובן, שהוא בן עדתי, נניח — אני רשאי וחפשי תמיד לדבר על עדות כי אני נולדתי בגרמניה ואשתי בחברון, אני יכול אפוא לדבר בעניין זה באופן החפשי ביותר — ומה הדין אם בתור מועמד למועצת-המשנה אקח חבר טוב שלי, נניח בן עירי, ולעומת זאת לעירייה אצביע בעד אדם ההולך לפי הקו, נניח, של מנהיג הארץ פויוציה בכנסת בשאלה לאומית מסויימת? (א) טרם גק' בע לפי איזו שיטה בוחרים את חברי מועצת-המשנה. (ב) עדיין לא נאמר מה יקרה, והמקרה יכול להיות מקרה, מקרה טהור כמובן, אם התוצאות של הבחירות למועצת-המשנה תהיינה אחרות ואולי מנוגדות לתוצאות של מועצת העירייה.

מורי ורבותי, כל זה אמרתי כדי שלא נשכח שעם כל החיוב שיש בהצעה זו יש עדיין מספר סימני-שאלה שמן הראוי להשתדל להאבק ולמצוא להם תשובה. אני רואה בתשובה חומר היולי חשוב ביותר ולכן אני מציע להעביר את ההצעה לוועדת הפנים.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

חברי-הכנסת שחל, אני מניח שאין לך מה להוסיף לאחר ששר הפנים הסכים להעביר את הצעת החוק לוועדת הפנים.

משה שחל (המערך):

אני מסכים להצעתו של שר הפנים.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

אני מעמיד את ההצעה להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת החוק לתיקון פקודת העיריות (נוסח חדש) (תיקון), תשל"ד—1974, לדיון מוקדם בוועדת הפנים ואיכות הסביבה נתקבלה.

ב. הצעות לסדר-היום

1. איכות חיי החברה בישראל — הצנע לכת

לקרות לנו היום על ראשנו, תבע לפשפש במעשים שהביאונו למה שהביאונו, הכינו כולנו "על חטא" ואמרנו: חיי יהירות וגנדרנות, ביזבזו ופורנוגו שאיפ' יינו את חיי החברה הישראלית הם שהיו בעוכרינו. שומן הראוונות סינור את עינינו מראות את הסכנות שרצו לפתחנו, רעש תופי מחולות ההוללות החריש שמיעתנו קולות ציחצווי החרבות של האויב, והבזקי המותרות וברק הראווה טישטשו ועירפלו חושינו מהב' חין ומראות את הסכנות העומדות בשערינו.

אלה שהם לפעמים אובייקט של ביקורת, בטענה שה' שירותים אינם טובים, מן הביוב עד האשפה, ומעלים בקודש ומעלים בחול. אני מחייב כל צעד תחיקתי ואד' מיניסטרטטיבי שכוונתו וגם תכליתו לתת יותר מעמד לרשות המקומית ויותר אפשרות לדו-שיח בין הרשות המקומית מחד גיסא ובין האזרח מאידך גיסא. זה אולי בשבילי המניע החזק ביותר ליחס חיובי להצעה הזאת ולהצעת' להעביר אותה לוועדה לטיפול שורש, לטיפול אינטנסיבי.

ברם איני פטור, גם אם אני נותן את ההמלצה הזאת, להעיר שאני רואה ליקוי מסויים וחוסר מסויים בהצעה הזאת. בעצם, לפי הפרק השלישי של פקודות העיריות קיימת אפשרות להקים מועצות-משנה. אפר' שרות חוקית כזאת קיימת. אני כמעט מהסס לומר את זה. החל משנת 1934, זה בערך ארבעים שנה, ק' יימת האפשרות החוקית להקים אותה מועצה שחבריי הכנסת ורטמן ושחל מציעים היום, בכל-זאת, עדיין לא עמדו בתור כדי לבקש ממשרד הפנים להקים מור' עצה כזאת. הווי אומר שכנראה הדחף בעניין הזה אינו כל-כך אקטואלי ויש בזה אולי ביטוי לצרות מקומיות, מותר אולי לומר, בהסכמת שני החברים המציעים, רגיונאליות, אבל מבחינת החוק הרי קיימת דלת פתוחה לכך.

ועוד הערה. ההצעה כפי שבאה היום לוקה בחסר בנקודות אחדות שיש להן משמעות וחשיבות. ראשית כל, כתוב שמועצת-המשנה תסייע למועצת העירייה בג' ביית המסים לסוגיהם — האם זה ייעשה על מנת לקבל פרס או שלא על מנת לקבל פרס? מה ערך העבודה הנעשית שלא על מנת לקבל פרס? מה יעשו חברי המועצה הזאת, המשנית, כדי שמוסד תשלומי הגבייה והמסים יהיה גבוה יותר? אני מסתפק בהעמדת סימני-שאלה. הוועדה בוודאי תצטרך להתאמץ ולהשתדל לתת סימני-קריאה ותשובה.

אני רוצה להעיר עוד דבר. כאן נאמר: דאגה לשירותים. מה פירוש הדאגה לשירותים על-ידי מור' עצת-משנה? נניח שבקריית-חיים יגידו שהשירותים שחיפה נותנת הם טובים מדי, חשש כזה, נדמה לי, צריכים לראות מתחת למיקרוסקופ וגם אז יהיה קשה למצוא אותו. אבל אם מועצת-המשנה תגיד שה' שירותים אשר עיריית חיפה נותנת לקריית-חיים אינם מספיקים, אז מה יהיה? הווי אומר שכאן בביקורת, בדאגה — אני מתייחס במלים של המציעים — בדאגה לשירותים, בקביעת סעיף כזה בתוך סדר-היום של

היו"ר ש. ז. אברמוב:

הכנסת תעבור לדון בשתי הצעות לסדר-היום בנו' שא זהה פחות או יותר. לראשונה נשמע הצעתו של חבר-הכנסת מנחם הכהן: איכות חיי החברה בישראל — הצנע לכת. רשות הדיבור לחבר-הכנסת מנחם הכהן.

מנחם הכהן (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כאשר נסתיימה המלחמה, וההלם על מה שקרה לנו ולמה יכול היה

האבל בקלות של כסף ושל זהב, ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה, והיו עניים מתביישים. התקינו שיהיו הכל מביאים בסלי נצרים מפני כבודם של עניים." ברוח זו קבעו ראשי העם ומנהיגיו בקהילות ישראל בספרד ובאשכנז תקנות נוספות לכל הדורות. וארשה לעצמי להזכיר כאן רק שתיים מהן: האחת היא תקנת פאס שבמארוקו משנת תנ"א — 1691 בדבר ריבוי הסעודות, והשנייה היא תקנות פרוזין מאשכנז משנת שפ"ו — 1626 בדבר מלבושי מותרות. אומרת תקנת פאס: "מפני שרבו כמו רבו משאלות לב שכנינו בענייני המ"ס ושיערי ההשפעה רחוקים, וראינו שהקהל עם דוחקם ומיעוט השפעתם מוכרחים להוציא הוצאות יתירות בענייני הסעודות, עניים כמו עשירים, ולקוחים ברי"ב בית על המותרות, מפני שרואים אחרים מתפארים ומוציאים שלא בצימצום, וגם מי שהוא דחוק לפרנסה הוא מפסיד ומוציא הוצאות במותרות כדי שישווה עצמו במעשיו גם למושפעים — לכן כדי למעט במותרות לזכות כל הקהל כאחד ראינו לתקן שכל מי שהוא נוהג לעשות לחג השבועות סעודות הנקראות אלכתאיים, אין לו רשות לעשות כל אחד אלא סעודה אחת בלבד, ולא יעשה בה תרגולים ולא בניינות וכיוצא בהם כלל. וכן גם כן בשום סעודה אחרת, לא של חתן וברית מילה או פדיון הבן וכיוצא בזה. וכן השולחים לקרוביהם ומיודעיהם מתנות לא ישלחו בהם תרגולים ולא בניינות, אלא לצורך מאכל החתן והכלה בלבד או שום בעל בית לצורך ביתו או הזמנת אורחים. והפורץ גדר לעבור לתקנה זו יש רשות ביד הנגידים וראשי הקהל לקנסו לפי ראות עיניהם." והתקנה השנייה מדברת על-מלבושי מותרות: "התקינו שלא ילבשו שמלות ממשי סאמט דמשקאי ואטלס או בגדי לבן יקרים, גם לא לחתן וכלה, ומי ישלש לבגדים כאלה מכבר, התירו ללבושם רק בשלוש רגלים. אך כמאן ולהבא אסור לעשות בגדים כאלה, אם דל ואם עשיר." איסורים אלה חלו על החייטים שעשו את הבגדים וכן חלו איסורים וקנסות על עושי הכשיטים וסוחרי תכשיטים.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לעת כזאת עלינו לאמץ לנו אורות חיים יותר צנוע ושקט, בעל ערכים תרבותיים וחינוכיים, כפי שמתחייב מזהותנו היהודית וממצבנו. עלינו להחזיר לארחות חיינו את הטוב והיפה, הצניעות וההסתפקות במועט. מחובתנו להחזיר למאורע החגיגי המשפחתי את אופיו האמיתי. צרי כי השמחה האמיתית שאפיינה את החתונה כיהודית עומדת כיום על כרעי תרנגולת. חגיגת בר-מצוה שלנו הפכה לפולחן הבר והברווז. ושמחת הכנסת ילד בבריתו של אברהם אבינו היתה לברית בין הבשרים, של נתחי שניצלם, קרביים וכרעיים.

מנחם בגין (הליכוד):

אתה כל כך מתמצא בעניינים האלה.

מנחם הכהן (המערך):

מי שנמצא במזנון הכנסת מתמצא בדברים כאלה.

מידת הצנע לכת שאנו נדרשים לה כיום חייבת להיות נישאת בראש ובראשונה על-ידי נבחרי העם ומנהיגי. התקנות שנדרשת להן הכנסת הן מסגרת; קיו"ל על-ידי נבחרי הציבור הוא הערובה להפסיקו לחנוך. עלינו להחזיר לתודעה האישית והחינוכית שלנו כי יהיה רות היא תכונת הדליגא; וראויות היא סיסמתם של

באותם ימים ראשונים שלאחר המלחמה לא די"ברנו על הידוק חגורה לשם הבראת המשק. הכרנו בהכרח לשנות ארחות חיינו לשם הבראתנו הנפשית והחברתית, להבראת הנשק היחיד שיעמוד לנו בכל עת, הב"ראת חיי החברה בישראל, בחיי הפרט ובחיים הציבוריים. כי האמנו שחיי החברה בישראל, הן חיי הפרט והן חיי הכלל, הם הם שיתנו לנו חוסן וכוח עמידה. בבר"א היום להעלות לפני הכנסת את ההצעה לדון בחובות הצנע לכת בארחות חיינו, אני עושה זאת לא רק משום שדבר זה הוא צורך השעה המתחייב ממצבנו הכלכלי הקשה, כי אם בראש ובראשונה כצורך חברתי המתחייב מעצם היותנו יהודים, שזהותם הלאומית הייחודית נקבעת לפי אמות-מידה של חיים ערכיים בחיי הפרט והכלל, ומידת הצנע לכת היא יסוד ראשון במעלה לעצם קיומנו. אני בא לתבוע מהכנסת לקיים דיון על קביעת קריטריונים ונורמות לאירועי שמחה וטקסים ציבוריים.

לכאורה, הראויות, הביזבוז והרדיפה אחר המותרות הם ענייניו של הפרט; אדם נוהג בהם כראות עינו על פי חינוכו ואופיו, ומה לנו, המוסד המחוקק של המדינה, להתערב בעניינים שהם כביכול התעוררות בענייני הפרט? האומנם רשאת הכנסת לתקן תקנות ולחוקק חוקים בעניין זה? את התשובה לכך נמצא אם נתבונן בתולדות עמנו כאשר היה בסי"טוואציה דומה לזו שלנו היום — תקופה קשה לעם מבחינה חברתית וכלכלית כאחת, כאשר רבים אין ידם מספיקת אלא ללחם צר, ומצד אחר — מעטים המנקרים עיני הכל בהתנהגותם הראוותנית, ברדיפתם אחר המותרות ובמאבקם לשמור על תארים ורמת חיים.

כיצד נהגו מנהיגי העם בדורות קודמות בתופעה כזו? הם לא סברו שיש להשאיר עניין זה למצפונם של כל יחיד, ולא הסתפקו גם בשיכונם בארגומנטים מוסריים בלבד. מנהיגי העם וראשי הקהילות ידעו להתקין תקנות שיחייבו את כל הציבור לנהוג בריסון עצמי ובצניעות כדי לשים קץ למחול התחתרות הראוותנית. כשבאו ראשי הקהילות לטפל בנושא זה לא הסתפקו בהטלת מוסר ובקביעת מסגרות כלליות לדרכ"ה התנהגות אלא תחמז קווים ברורים וקבעו תקנות מפורטות כיצד יתנהג היחיד בציבור, תקנות אלה באו למנוע מכל אדם להפגין עשרו בציבור, אם בהגיגת משפחתי, אם בסעודות רבות-משתתפים, אם בהידור בלבוש ובתכשיטים. כי דווקא בהכרים את נפשו של האדם שקשה לו לגבור בכוחות עצמו על יצריו הראוותניים, יצאו להתקין תקנות אלה שהכל מכירים בנחיצותן וסופן שנתקבלו ברצון וברוח טובה.

כמה ממנהגי ישראל הנהוגים מדורות קדומים ועד ימינו לא באו אלא למטרה זו — למנוע הפגנת עושר שמביאה לידי צער בקרב חסרי האמצעים שאינם יכולים להשתוות לאחרים, או שמדברנת אותם לשקוע בחובות כבדים ובלבד שיוכלו להידמות לעשירים. כזה הוא מקורו של המנהג עתיק-היומין שקבעו חכמי המשנה לגבי מלבושי הכלה בישראל: "בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולים כדי לבייש את מי שאין לו".

חכמי ישראל גזרו גזירות בתחומי החיים השונים: הם גזרו שלא תצא כלה באפיריון בתוך העיר. עשו הגבולות בנוהגי אבילות: "בראשונה היו מוליכין בבית

אני מציע לכנסת לקבוע כללים מסויימים שיחייבו בראש ובראשונה את נבחרי העם והעומדים בראש מוסדות הציבור והמדינה. נתגדר בעשרנו הרוחני, נתהדר בחינו הצנועים, ונפגין חיים ההולמים את יהדותנו, כי אורח החיים הוא שיקבע את חסנו הנפשי והפסי.

הכלים הריקים; ביובו הוא אופיים של הפוזים והמהמים.

מנחם בגין (הליכוד):
מלבד הדלג-א יש עוד.

מנחם הכהן (המערך):
כן, אבל אינני רוצה להיכנס יותר מדי לתדרי המיטות.

2. הצורך בחקיקת חוק למניעת ראוותנות בעת חירום

אני מתנגד בפירוש לציד-מכשפות, אך לא פחות מכך אני מתקומם כאשר אני קורא בימים ובחודשים אלה על משרדי ממשלה שעורכים סעודות צהריים במסעדות מפוארות לצמרות המשרדים וקוראים לכך "סעודת עבודה"; על עיריות ורשויות מקומיות שחוגגות את יובל-החיים השונים בקוטטילים המוניים, עם יין וכיבוד לכל העיר, ובתוספת זיקוקין די-נור; על מוסדות ומפעלים, בכללם גם אוניברסיטאות, שמקיימים קבלות פנים במלונות ואולמות מפוארים. אמנם אין המדינה עורכת שפע אירועים ראוותניים כמו ערב מלחמת יום הכיפורים, אבל האירועים הממלכתיים שהיא עורכת אינם נראים לי ברוח הזמן.

התרשמתי, למשל, ממכתב של תלמיד ממדרשת שדה-בוקר שנשלח אל מר דונביץ ופורסם ב"הארץ" על האזכרה שנערכה לבן-גוריון ז"ל. אפשר שיש הגומה במכתב, אבל בכל זאת הוא מעלה מחשבות כסמל לעניין. אני מצטט קטעים מהמכתב: "היתה זו האנטי-חסכונות בהתגלמותה, ודווקא לבן-גוריון שהיה סמל לחיי צנע עשו זאת. איך אפשר שמצד אחד דנים בקיצוץ תקציב הבטחון, ומצד שני יורידו מאות חיילים מאימוניהם, מהקורסים ומהעבודה, כדי לתקוע אלפי מוטות מתכת ולגלגל מטרים רבים של גדר מצופה בניילון ירוק? היכן שר האוצר שירשום בפני קסו את כמות הדלק שצרכו המשאיות והקומנדרים וההליקופטרים שבאו ויצאו בזה אחר זה, ימי העבודה של הקמת הבמות והבימות ל-6,000 מוזמנים, המחיר של הורדת גנראטורים על מובילים, הכנת הארוחות והכיבוד ליקירי העם, ועוד? עמדנו אילמים וחורקין שן. כיצד יסביר המורה לתנייך את מה שאירע לנגד עינינו בימים אלה? כיצד יסביר לנו שיש לחסוך ולא לבזבז?"

כאמור, אפשר שיש כאן הגזמת-מה. אבל אני בטוח שזוהי התחושה הכללית בציבור שיש איזה ניתוק בין ההנהגה לעם, שאין חשים שיש פער בין הכחות ודרישות לבין קיומן, ושהדבר מכאיב ומסוכן, אנטי-חינוכי ועלול להיות הרה-אסון.

אדוני היושב-ראש, לא ניתנו מצוות אלא לצרף בהן את הבריות. אין כוונת החוק שהייתי מציע שנדון בצורך לחוקקו לבקר ולפגוע במישורו, אלא לשפר את מעשינו, לשמש מופת בהתנהגותנו, שנהיה זכאים לדרוש זאת גם מן הפרט. אם תצמצמנה החגיגות הממלכתיות — יצומצמו גם ממדי הביבזו של החיגיגות הפרטיות. ואלה הם סמלים והתחלות לאורח חיים שונה, מבלי לפגוע כלל ברקמות החיים עצמם, רק בסילוקו של השומן המיותר.

אני יודע שזהו רק קטע קטן מן התיקונים הנדר-

היו"ר ש. ז. אברמוב:
בנושא דומה — הצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת המר: הצורך בחקיקת חוק למניעת ראוותנות בעת חירום. רשות הדיבור לחבר-הכנסת המר.

ובלון המר (חזית דתית לאומית):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הדברים שאני מביא היום אפשר שהם יפים למדינתנו בכל הימים, שגם בימים כתיקנם נתנהג כולנו בצניעות, בהסתפקות במועט, בחסכוניות ובפשטות. אבל בימים אלה, בימים שהמצב הכלכלי והבטחוני מחייב להורדת רמת החיים של האזרחים ומטיל מעמסה גדולה על הציבור, אין זו רק שאלה של יפה ורצוי, אלא הכרח הוא שהממשלה, הרשויות המקומיות ומוסדות הציבור ישמשו דוגמה בהתנהגות השונה מן המקובל עד היום והמתאימה לשעת חירום אמיתית. בימים כאלה אין להצדיק ולהסכים שיערכו קבלות פנים לעשרות, מאות, ואלפי משתתפים בבתי-מלון ובאולמות פאר, ובשטחים המוכרים לאירועים אלה על-ידי משרדי ממשלה, אוניברסיטאות, עיריות, וגופים אחרים. הפסקת התופעה הזאת יש לה יותר מאשר השלכות כלכליות של חסכון בכספי הציבור. יש לה משמעויות מוסריות וחינוכיות ממדרגה ראשונה. על כן, לדעתי, עלינו אף לחוקק חוק למניעת ראוותנות בעת חירום שיפסיק כליל תופעות אלו עתה, בשנה הקרובה.

אדוני היושב-ראש, עם העומד על נפשו צריך להיערך לכך. אנו עם העומד על נפשו, ואסור להעלים זאת. וחובה להתנהג בהתאם לזאת. אילו היתה חודרת להכרתנו התחושה שאנו עם הנמצא בסכנה מוחשית, שאנו ובחינו ובשינו וילדינו צפויים לרע מכל, אפשר שאורח חיינו היה משתנה מן הקצה אל הקצה; לא היו מעיזים לשבות בכל שני וחמישי בשל תרספות שוליות ומגוחכות; לא היה מרכז ההסברה מעו להפיץ קרב עיירות הפיתוח והפועלים ותלמידי בתי-הספר סאטירה על הציונות וערכיה; ולא היו מנהיגים מוותרים על אחדות הכוחות כולם בעם כדי להדוף מזימות האויב.

כאשר דורשים מן העם להוריד את רמת חייו כדי לתרום ולהקריב למאמץ הכולל, וכאשר אנו קוראים בעתות שיקצוצים עלולים לפגוע גם בפריטים הנוגעים לבטחוננו, יש ערך בלתי-רגיל למופת של ההנהגה, להתנהגות שתבטא בפעולותיה שהמנהיגים והממשלה יהיו ראשונים לחוש על בשרם את כאב השינוי. נוי מאופן החיים השיגרתי והשבע. כל זה אינו מתיישב עדיין עם כך שנראה שהעסקים עדיין מתנהלים כרגיל, ועולם כמנהגו נוהג, שנאה דורשים מן העם ולא כל-כך נאה מקיימים בעצמם.

חבר-הכנסת המר בוודאי התייחס בנאומו למעשי ראוותנות שהיו לפני שהממשלה קיבלה החלטות כבדות מאוד לגבי עצמה ולגבי הציבור. מאז נשתנה המצב בארץ. לאחר 10^ה בנובמבר, לאחר שאישרנו את קווי המדיניות הכלכלית וההסדרים בעקבות שינוי שער המטבע, נשתנה המצב בארץ. פרטי מדיניות זו נדונו בהרחבה מעל במה זו ובכל אמצעי התקשורת, ואינני רוצה לחזור עליהם. ברצוני רק להזכיר לבית שה-ממשלה אסרה יבוא דברי מותרות במשך שישה חודשים; העלתה את המכס ומס קנייה על מוצרי מותרות אחרים; הגדילה את שיעור מס נסיעות-חוץ; הגדילה מס רווחי הון, מס שבח מקרקעין וניכוי מס הכנסה במקור על דיבידנד; הממשלה העלתה מחיריהם של מוצרי מזון ודלק. אנו ממשיכים במדיניות של הקפאת בנייתם של מבני ציבור ודירות גדולות; החלטנו להעלות את תעריף החשמל; קיצצנו בשיעור משמעותי מאוד את תקציב המדינה — פעם אחת ב-900 מיליון לירות ולאחרונה בחצי מיליארד לירות נוספות. קיצוצים אלה והחלטות הממשלה בדבר פיצוי מתאים לבעלי הכנסה נמוכה ומשפחות מרובות ילדים התייחסו לכלל האוכלוסיה.

נוסף על כך החליטה הממשלה לנקוט פעולות לצורך צימצום תקציביהם של גופים ציבוריים — הרשויות המקומיות, הסוכנות היהודית — ובראש וראשונה צימצום ותסכון במשק הממשלתי.

קבענו כי מוסדות הממשלה והציבור לא ישלחו משלחות לחוץ-לארץ עד סוף שנת התקציב. החלטנו לצמצם את מספר היוצאים מטעם הממשלה לניהול משא-ומתן עם ממשלות וגופים בין-לאומיים; ביטלנו השתלמויות של עובדי מדינה בחוץ-לארץ עד סוף שנת התקציב. מינינו ועדה לבדיקת הצעות לצימצום ותסכון במשרדי הממשלה ובמוסדות ציבור, וב-17 בנובמבר השנה אישרה הממשלה את המלצות הוועדה הבאות: הממשלה ומוסדות ציבור לא יערכו מסיבות, חגיגות וקבלות פנים, פרט לקבלות פנים רשמיות לאורח-יחיד שיש לקיימן לפי נוהגים בין-לאומיים. גם במקרים חריגים אלה תיערכנה קבלות הפנים באורח צנוע. ואינני יודע על איזו מסיבות דיבר חבר-הכנסת המר לאחר החלטה זו.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
היו כאלה.

שר-האוצר י. רבינוביץ:
לא היו כאלה.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):
פורסם בעתון.

שר-האוצר י. רבינוביץ:
אני מצטער, לא היו כאלה.

החלטנו שלא קיימנו בבתי-מלון ובמסעדות ישיבות עבודה הכרוכות בהוצאה על חשבון המדינה ומוסדות הציבור; ולא קיימנו ישיבות כאלה לאחר החלטת הממשלה.

החלטנו כי בעת שהיית לילה מחוץ למקום המגורים אין לחייב את המדינה ומוסדות הציבור בהוצאות איכסון העולות על מחיר שהייה במלונות ברמה של

רשים כדי לעשות את חברתנו מוסרית יותר ויעילה יותר, ושחיינו יותר למנוע כפילויות ואבטלות סמויות, לצמצם מנגנונים, להסב עיסוקים ולהגדיל את הפרייון. אבל כל זה חייב להתחיל מלמעלה. אם לא תהיה דוגמה ברמה הממשלתית והציבורית לא יחולו שינויים בעם וברצונו לשאת בעול. ועניין צימצום הראוותנות יש לו מבחינה זו ערך מחנך ומפלס דרך.

אדוני היושב-ראש, בתחילת ימי הארץ הזאת, בשעה שהיה אברהם אבינו מהלך בארם-נהריים ובארם-נחור, ראה אותם אוכלים ושותים ופוחזים. אמר להם: הלואי לא יהא לי חלק בארץ הזאת. כיון שהגיע לסולמה של צור, זאת אומרת לארץ-ישראל, ראה אותם עסוקים בניכוש בשעת ניכוש ובעידור בשעת עידור, אמר: הלואי יהא חלקי בארץ הזאת. אמר לו הקדוש ברוך-הוא: לזרעך נתתי את הארץ הזאת. התוצאה שעלולה לבוא לנו מפני מחדל או רפיון או שגיאה לא תתבטא רק בחילופי שלטון; היא עלולה לסכן ארצנו ולפגוע בעצם קיומנו. על כן האחריות המוסרית של ההנהגה למה שיקרה כאן היא רבה ומחייבת. להנהיג את הציבור יש יכולת להשפיע על מהלך הדברים ועל תוצאותיהם באופן התנהגות, וזה שקול כנגד אלפי מאמרים והטפות מוסר ונאומים מייגעים. הדבר דחוף ואני מציע שהכנסת תדון בכך.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
רשות הדיבור לשר האוצר, לתשובה.

שר-האוצר י. רבינוביץ:
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים, כבר הסברתי מעל במה זו, שחומרת מצבנו בועת לא רק מעובדת היותנו עם הנתון במלחמה, גם את התוחמים אינם רועמים בגבולות; חומרת מצבנו מתמקדת בעיקר בבעיית מאזן התשלומים. אנו עדים לעולם מוזעזע מבחינה כלכלית. שמענו נאומים של הנשיא פורד לפני ימים מספר על מדינה גדולה באירופה העומדת על סף זעזוע חמור, דבר העשוי לפגוע גם בכלכלתה של ארצות-הברית.

לאחר מלחמת יום הכיפורים אנו זקוקים ל-3 מיליארד דולאר נוספים. אם לפני מלחמת יום הכיפורים יכולנו להתמודד עם גרעון של מיליארד דולאר במאזן התשלומים — חלק מהסכום קיבלנו מאחינו בארצות-הברית ובארצות אחרות, חלק קבלנו מהממשל האמריקאי וחלק גייסנו מהיכולת העצמית שלנו כאן בארץ — הרי כיום אין ביכולתנו להתמודד עם גרעון בסך 3.5–4 מיליארד דולאר. השנה אנו משלמים בעד מוצרי מזון בסיסיים — חיטה, סויה וסוכר — 650 מיליון דולאר יותר; אנו משלמים בעד דלק 600 מיליון דולאר יותר. ואנו זקוקים למיליארד דולאר נוסף מעבר לעזרה האמריקאית — להתעצמות הבטחת נית שלנו; אנו משלמים 550 מיליון דולאר תוספת לפירעון מילות. כל אלה מחייבים אותנו לאורח חיים אחר, אם אמנם חפצי חיים אנו. איננו יכולים להמשיך להיות כפי שהיינו לפני מלחמת יום הכיפורים. אם מדינה ממדינות אירופה עומדת על סף זעזוע, מישור יחוש לעזרתה. אינני בטוח שיש כוח בעולם שיתן לעם ישראל כל שנה 3.5 מיליארד דולאר כדי לגשר על הפער במאזן התשלומים. זה מחייב אותנו לעבור לאורח חיים אחר.

— הצעות לסדר-היום (רבינוביץ, פעיל, אברמוב, הכהן, המר); חוק יסוד: הממשלה (תיקון) (אברמוב, בגין) —

הבה נתרכז כולנו בנושאים החשובים של ייצוב וחיוק הכלכלה, הגברת הייצור והעלאת מוסר העבודה. הבה נחליט שכל אחד ואחת מאתנו ינהגו בדרך שתשמש דוגמה לציבור הן באשר למוסר העבודה והן באשר למניעת הראוותנות.

אני מציע להעביר את שתי ההצעות לסדר-היום לוו-עת הכספים של הכנסת.

מאיר פעיל (מוקד):
מדוע לא נדון בכך בכנסת?

היו"ר ש. ז. אברמוב:
האם חברי הכנסת מציעי ההצעות מסכימים להצעה להעביר את הצעותיהם לוועדת הכספים? חבר-הכנסת הכהן, האם אתה מסכים?

מנחם הכהן (המערך):
כן.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
חבר-הכנסת המר, האם אתה מסכים?

זבולון המר (חזית דתית לאומית):
אני מסכים.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
לפנינו הצעה אחת — להעביר את העניין לוועדת הכספים של הכנסת. אני מעמיד הצעה זו להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את העניין לוועדת הכספים נתקבלה.

ג. חוק יסוד: הממשלה (תיקון)* (הצעת חבר-הכנסת מ.בגין)

1973 היתה התייעצות שבה השתתפו גם שני השרים אשר את שמותיהם הזכרתי, והתייעצות ההיא הוחלט — על אף הידיעות המרובות על הכנות מלחמתיות של האויב בצפון ובדרום — לא לגייס את המילואים. זה היה המחדל. היום הכל מודים בו ובתוצאותיו הטרוריות. היום הכל יודעים שאילו גייסנו את המילואים בעוד מועד וקירבנו את הכלים — ההתפתחות הצבאית והמדינית גם יחד היתה שונה לחלוטין.

אף-על-פי ששני השרים האלה השתתפו, כמקובל לומר בלשון העממית, "בישיבת המטבח" אשר קבעה את המחדל הנורא, לא מצאו לנכון להסיק מסקנות. הם תבעו אחריות מיניסטריאלית משר הבטחון, וממנו בלבד.

גם שר הבריאות היה בין אלה שתבעו אחריות מיניסטריאלית, כלומר אחריות אישית של השר לפ-עולותיו או למחדליו. זכור לנו גם כי בטרם באה או עמדה לבוא הגברת מאיר להציג את הממשלה ברא-שותה הודיעו כמה מחברי הכנסת בספטלים האלה שאם

ארבעה כוכבים; קיצצנו מכסות הקילומטר לרכב שירות ואישי; קיצצנו את תקציבי המשרדים להפעלת רכב המשרד; קיצצנו את תקציבי המשרדים לשעות נוספות ב-25% יחסית לתקופה שנותרה עד סוף שנת התקציב; אסרנו על שיפוצים ושיפורים ורכישת ריהוט חדש למשרדים עד סוף שנת התקציב.

הוראות אלו נמסרו לביצוע מייד. החשב הכללי הורה לחשבים ולגזברים במשרדי הממשלה להקפיד על כך שלא יבוצעו תשלומים החורגים מהחלטות הממשלה. הממונה על המשק הממשלתי הורה להקפיא את כל ההסכמים שנחתמו לביצוע שיפוצים ולרכי-שת ריהוט חדש ולבטל הזמנות שטרם בוצעו, וכל האחראים לכך במשרדים השונים דאגו ליישום ההח-לטות, כל אחד במשרדו.

ועיניכם הראוהו שההחלטות והגזירות שהטילה הממשלה על עצמה חלות על מגזר רחב ביותר של חיינו, ולא רק על קבלות פנים, ארוחות ומסיבות, כפי שמצי-עים חברי הכנסת הנכבדים.

אין אני מאמין שחקיקה בנושא זה תועיל לקיים אורח חיים נאות יותר מאשר ההחלטות שנתקבלו. לא-מיתו של דבר, רק אם כל אחד ואחד מאתנו במשק הציבורי והאחר יבין ויידע כי עלינו לחיות חיים המת-אימים ליכולתנו — רק אז נמנע את התופעות השליליות של אורח חיים ראוותני ומוזיוני וכל המתלווה לכך.

הממשלה תמשיך במאמציה לקיים אורח חיים הולם, ואני מקווה שתשמש בכך דוגמה — וכבר הזכרתי שה-ממשלה קיצצה 1.4 מיליארד לירות מתקציבה — לכל הציבור. אם לא רק הממשלה ומוסדות הציבור אלא כל אזרחי המדינה ינהגו כך לא יהא צורך בהחלטות ובוודאי לא בחוקים למניעת ראוותנות.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

חברי הכנסת, אנו עוברים עתה להצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון) — הצעתו של חבר-הכנסת מנחם בגין.

מנחם בגין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, הבעיה היא מוסרית ולא רק משפטית. בעקבות מלחמת יום הכיפורים קמה זעקה בישראל: הבו לנו אחריות מיניסטריאלית, כלומר — תיקבע אחריותו האישית של שר בעד מעשיו או מחדליו במסגרת סמכותו או משרדו. למרבה הפליאה, הראשונים שהקימו את הזעקה הזאת היו חברי הממשלה. זוכרים אנו היטב שסגן ראש הממשלה, שר החי-נוך דאז, טען שאילו היה קורה משהו רציני בבתי-הספר — היה מסיק מסקנות ומגיש התפטרותו. קראנו כי השר גלילי התבטא באחד הימים: אם הוא, כלומר שר הבטחון, לא יתפטר — יגיש השר גלילי את הת-פטרותו.

שתי ההודעות האלה היו תמוהות. ב-3 באוקטובר

חוברת י', ישיבה קכ"ה

— חוק יסוד: הממשלה (תיקון) (בגין, זכין, טובי) —

מתוך התבוננות אישית כאב לי מאוד שבתל-אביב רבתי יש שירות רפואי הפועל בתנאים כאלה, אפילו מבחינת ההיגיינה, מבלי לדבר על התנאים האחרים. אני מספר זאת כי החלטתי פעם אחת לעלות על הבמה — אם כי זה לא תחום הפעולה הפארלאמנטארית שלי — ולומר לכנסת את האמת על המצב כדי להזעיק גם את דעת הקהל מבחינה זו.

אם מדובר באחריות מיניסטריאלית אשר שר הבי-ריאות דרש אותה משר הבטחון, מר משה דיין, אזי בבקשה, רצוי שתהיה עקביות, נדרוש כולנו אחריות מיניסטריאלית משר הבריאות. אני חושב שכך צריך לנהוג על-פי מוסר ציבורי.

זו היתה דוגמה אחת, ואביא עכשיו דוגמה שנייה. אני מתכוון להצהרותיו של ראש הממשלה. אדוני היו-שב-ראש, כאשר ראש הממשלה מודה בפומבי שאין התחייבות מטעם מצרים לפתיחת התעלה בהסכמי ההפ-רדה, מה הוא עושה על-ידי דיבור פומבי כזה? הוא נותן נשק בידי האויב. הוא העיד לטובת עמדתה של מצרים, והראה — אמנם עמדתו על סוגיה זו לפני שבו-עים, אבל מאז באו ההוכחות — מה אומרת עכשיו מצרים? בשום פנים ואופן לא נפתח את התעלה אלא אם כן תהיה נסיגה ישראלית נוספת מסיני מעבר למעברים של המיתלה והגידי וגם מאבו-רודיס. על מה יכול שליט מצרים להסתמך כשהוא משמיע את הטענה הזאת? על הודעתו חסרת האחריות של ראש הממשלה. אגב, הודעה העומדת בניגוד לעובדות, כי הרי לנו נמסר לא פעם אחת בלבד שבהסכם ההפרדה היתה התחייבות מצרית לפתוח את התעלה. את זה אמר גם שר החוץ. בא ראש הממשלה ומוסר בפומבי עדות, באזני המצרים, הסובייטים, האמריקאים, שהיא לטובת האויב. האם אין להסיק מכך שהכנסת רשאית במקרה זה לנזוף בראש הממשלה, כלומר להגיש לו באופן אישי הצעה לאי-אמון שהיא לאו דווקא הצעת אי-אמון לממשלה כולה? אין אני יכול לטעון ששר הבריאות אחראי להודעה של מר רבין, כפי שאינני יכול לטעון ששר החוץ אחראי לשירותי הרפואה בישראל. כל אחד לפי אחריותו.

כאשר ראש הממשלה אומר בפומבי שמחשבתו המאקיאבלית היא להפריד בין סוריה למצרים, הוא מקרב אותן. מדוע הוא צריך לעשות כן? הן זו ממש עזרה למחנה השני. מדוע עלינו לשמוע בפומבי הו-דעה כליכך חסרת תבונה? אבל הוא אומר את זאת. מדוע לא יתאפשר לכנסת בעניין זה להביע דעתה ולו-מר: אם אתה, ראש הממשלה, מוסר הודעות כאלה, אין לכנסת אמון בך.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

לזה יש תרופה של הצעת אי-אמון לממשלה כולה.

(חבר הכנסת י. הורביץ קורא קרי-את-ביניים)

דב זכין (המערך):

אם נתקבל הצעת חבר הכנסת בגין לא יהיו שרים.

מנחם בגין (הליכוד):

חבר הכנסת זכין, עד אשר תהיה שר נסתר עם שרים אחרים.

מדוע צריך ראש הממשלה לומר שיש עכשיו להב-טיח על-ידי משא-ומתן להסדר נסיגה נוסף כי מצרים

מר דיין יהיה כלול בין חברי הממשלה — לא יתמכו בה ולא יצביעו בעדה. כל זה בסיסמה ובדרישה של אחריות מיניסטריאלית.

היום, אדוני היושב-ראש, כאשר אני בא להציע תיקון לחוק-יסוד: הממשלה, שלפיו תיקבע אחריות זו ולפיו תוכל הכנסת להציע אי-אמון בשר ולא רק בממשלה כולה, עומדים כל החברים האלה במבחן. אדרבה, יש לכם הזדמנות לתמוך בהצעה המבטאת את רצונכם המוכרז על-ידכם לאמור: אחריות מיניסטריא-לית. אם לא תתמכו בהצעה זו הרי כאילו את סוף שנת 1974 הפכתם לראשית 1984 מבחינה "אורוליאנית", כלומר כפל הדיבור.

אדוני היושב-ראש, כדי להוכיח את הסוגיה הזאת של אחריות מיניסטריאלית אביא היום שתי דוגמאות מגי רבות. הנה, למשל, שר הבריאות — באופן אישי אדם חביב עלי — דרש במפגיע אותה אחריות בעק-בות מלחמת יום הכיפורים. היכן אחריותו למה שמת-רחש בשירותי הבריאות? אני אחד מאלה אשר התבוננו מקרוב בתקופה האחרונה במה שקורה בבתי-החולים. יש עוד חברי כנסת שיש להם נסיון בעניין זה. אני רוצה לומר כי בוושה וכלימה יכסו את פנינו כשאנו מסתכלים בבתי-החולים בארץ-ישראל. הישוב היהודי, בטרם הקמת המדינה, היה מתפאר, ובצדק, בשירותי בריאות שהיו למופת; אנו קיימנו אותם בעצמנו. הרי הודים — בטרם באו לארץ-ישראל — דאגו לשירותי בריאות ראויים לשמם אפילו בתפוצות הגולה. בימים אלה, בשנים אלה, אתה נכנס לבית-חולים ואתה שואל: האם זה מקום שבו אדם בא כדי להבריא? הפרוודו-רים מלאים חולים, אתה משוחח עם רופאים ועם אחיות והם אומרים שהתנאים הם לבלתי נשוא. ההיגיינה הד-רושה איננה קיימת בבתי-החולים בגלל התנאים האלה. ישנם בארץ בתי חולים שקשה, פשוט, קשה מאוד להיכנס אליהם, לזכות לטיפול אמיתי ולצאת במידה של סיפוק.

כל הכבוד לרופאי ישראל. כל הכבוד לאחיות. אם הן עובדות, אין זה נכון לומר שהן עושות זאת רק בגלל השכר. הן עושות כן בעיקר בגלל תנאי העבודה שהם קשים ביותר. והנה כי כן, זה המצב הנמשך שנים רבות. מדוע לא ישא שר הבריאות באחריות מיניסטריאלית למצב הזה בבתי-החולים, למחדלים שלו? מדוע לא נוכל באחד הימים להגיש הצעת אי-אמון לשר בריאות זה או אחר אשר כך נכשל בתפקידו?

דב זכין (המערך):

זה לא בדיוק המצב כפי שאתה מתאר אותו. היית בבית-חולים אחד וזוהי אתה מסיק המסקנות?

מנחם בגין (הליכוד):

אני מאחל לך בריאות טובה כל הימים, אבל מאחר שקראת קריאת-ביניים אספר לך משהו אישי, מתוך ידידות. בחודש אוגוסט לא הייתי בקו הבריאות. לא היתה זו מחלה קשה, אבל נזקקתי על-פי מצוות הרופא לשהות ימים מספר בבית-החולים.

דב זכין (המערך):

שוב, בית-חולים אחד.

מנחם בגין (הליכוד):

תן לי לספר לך את הסיפור. אני אומר לך כי

שלה כולה. צריך לחוק את הכלל הגדול הזה, להבחין בין האחריות האישית, בין מה שאפשר לכתוב, לא מבחינה משפטית, האשם, לבין האחריות המשותפת של הממשלה כולה. אם שר נכשל, אם במשרדו יש כשלונות גלויים, יש לאפשר לכנסת לקבוע את הנוכחה הזאת ולהגיש לשר כזה שנכשל הצעת אי-אמון.

ולסיכום, אדוני היושב-ראש, אני שוב קורא ליושב-בי הספסלים האלה: רבים מכם קראו בעקבות מלחמת יום הכיפורים לאחריות מיניסטריאלית, ואתם יודעים שבגלל הקריאה הזאת אירע מה שאירע לפני חודשים מספר. היו עקביים, קיימו את התביעה הזאת ביותר ציבורי, לאמור: תיקון בחוק-היסוד, לפיו תוכל הכנסת להביע אי-אמון לשר.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לשר המשפטים, לתשובה.

שר-המשפטים ח. י. צדוק:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חברי-הכנסת בגין השתמש בהזדמנות זו, בהביאו לפני הכנסת הצעת חוק לתיקון חוק-יסוד: הממשלה — וזכותו היא להשתמש בהזדמנות זו — כדי לדבר על אירועי מלחמת יום הכיפורים, על שירותי הבריאות בישראל, על דברי ראש הממשלה, על מצבה הבין-לאומי של ישראל ועל מדיניות ישראל בכללותה, נושאים חשובים ונכבדים שעל כל אחד מהם היו דיונים בכנסת ועוד יהיו דיונים בכנסת. הכנסת הביעה דעתה וסיכומיה על-ידי החלטותיה. אינני רואה טעם להתווכח עם חברי-הכנסת בגין היום על כל אחת מן הסוגיות החשובות האלה לגופן, ואני אגיד את דברי על הסוגיה הקונסטית-טוציונית שחברי-הכנסת בגין מעלה אותה בהצעתו.

הממשל מבוסס אצלנו על העקרון של האחריות המשותפת של הממשלה בפני הכנסת. בסעיף 4 של חוק-יסוד: הממשלה נאמר: "הממשלה אחראית בפני הכנסת אחריות משותפת". קיימת בחוק שלנו סימטריה בין הכניסה לתפקיד ובין ההדחה מן התפקיד, בין הבעת אמון על-ידי הכנסת ובין הבעת אי-אמון על ידי הכנסת. אין אצלנו הבעת אי-אמון אינדיבידואלית כשם שאין אצלנו הבעת אמון אינדיבידואלית; וכשם שלמען הבעת אמון מתייצבת בפני הכנסת הממשלה כולה כחטיבה, כקולגיום — —

יורם ארידור (הליכוד):

אבל כאשר מצרפים שר אפשר לעשות להיפך.

שר-המשפטים ח. י. צדוק:

אתה חושב שזה נעלם ממני? תיכף.

— — כך גם עומדת הממשלה בפני הכנסת בה-בעת אי-אמון כקולגיום.

נכון הוא שהכנסת יכולה להחליט על צירוף שר או שרים לממשלה, אך אין בכך כדי לשנות את אופיה של הממשלה כקולגיום, כחטיבה אחת, בפני הכנסת, כי משמעותה של החלטת הכנסת על אישור צירופו של שר היא שהכנסת מסכימה ששר פלוני או שרים מסוימים יצטרפו כדי שיהיו חלק מהחטיבה, מהקולגיום, של הממשלה, האחראית כולה בפני הכנסת אחריות משותפת.

לא תחזור למה שמכונה מעגל ההשפעה הסובייטית? אדרבה, נתבונן בתוצאות הודעה זו. לפי ידיעות שהגיעו אומר היום ד"ר קיסנינג'ר, אומרים דוברי ארצות-הברית: נכון, צריך לדאוג לכך שמצרים לא תשוב להשפעה הסובייטית, כביכול. כדי להשיג מטרה זו על ישראל לסגת מעבר למיתלה ולג'ידי ולמסור את שדות הנפט באבו-רודיס. זוהי תוצאה ישירה מן ההודעה ההיא. אם כך, תעשו משהו, תכלו לקראת מצרים, תקבלו את תביעתן, תהיה הנסיגה שלכם יותר עמוקה; הן אמרתם שצריך לעשות מאמצים כדי שמצרים לא תשוב, על סף ביקורו של ברז'נייב בקהיר, למעגל ההשפעה הסובייטית.

הנה כי כן בשלוש הודעות שליליות, מוזיקות, חסות אחריות, עשה ראש הממשלה מר רבין מעשה רע מאוד מבחינת האינטרסים של מדינת ישראל. אני חושב שהכנסת רשאית בהצעה פארלאמנטארית לומר על רקע זה את דבריה במישור לגבי ראש הממשלה.

אבל אולי הדבר החמור ביותר בימים אלה, אדוני היושב-ראש, הוא הנסיון לארגון שעל-ידי הסדרי נסיגה נוספים המוצעים בפומבי על ידי ראש-הממשלה — 30, 50 ק"מ — תהיה התקדמות לקראת השלום. איך תהיה התקדמות לקראת השלום? אנחנו שומעים את הודעות האויבים: קודם עליכם לסגת לקווי ה-4 ביוני 1967. עוד מעט נדבר על קווי נובמבר 1947. יהיה עליכם להחזיר את הזכויות, כפי שהם אומרים, של העם הפלשתינאי. שר ההסברה המצרי אמר אתמול שבשנת 1947, כאשר האו"ם החליט על הקמת מדינה יהודית, היה יום שחור בתולדות אירגון האומות המאוחדות.

אנו שומעים את כל ההודעות שלהם מצפון, מדרום וממזרח, וכשמעם את ההודעות האלה באים דוברי ישראלי, ובראשם ראש הממשלה, וטוענים שהסכם נסיגה נוסף בלי שלום הוא התקדמות לשלום. זה כאילו היינו לא ב-1974 אלא ב-1984. במקרה הטוב ביותר — זו אשליה! במקרה הגרוע ביותר — זו הטעיה. אני חושב שמותר לומר שמאז נמסרו הסודטים לגרמניה הנאצית ומאותו יום שבו גיפנף ראש הממשלה בפיסת נייר וקרא והבטיח: שלום בימינו — לא היתה אשליה כזאת. זו הטעיה לא רק של עמנו אלא גם של דעת הקהל באמריקה הדרושה לנו כדי לגבור על הלחצים. אנו יכולים לגבור על הלחצים, יש לנו ידידות עמוקה בארצות-הברית, ישנה יהדות ארצות-הברית; אבל אם אומרים להם שנסיגה גם בלי שלום, נוכח ההודעות של האויבים, היא התקדמות לשלום, מה יעשו? מדוע יקומו? מדוע יפעלו נגד זה?

הנה, אדוני היושב-ראש, ההוכחות, שאפשר להוסיף עליהן, כי דרוש לנו תיקון בחוק-היסוד לאמור: הכנסת תוכל להגיש הצעת אי-אמון לא רק לממשלה כולה אלא גם לשר. יש להבחין מבחינה זו בין חלקו של השר באחריות המשותפת של הממשלה לבין אחריותו לפעולותיו במשרדו. אביא לידעת הכנסת את המלים המדויקות, כפי שהיו חרותן בשעתן בחוק, אמנם בקשר לסעיף צדדי. אבל הן היו קיימות לאמור: "מי-נוי של סגן שר לא יגרע מאחריותו של חבר ממשלה לפעולות משרדו ולא מחלקו באחריות המשותפת של הממשלה". לאמור: המחוקק הישראלי הביא בשעתו בהחלט בחשבון אחריות של חבר ממשלה לפעולות משרדו ולא רק כחלק מן האחריות המשותפת של הממשלה.

ריות הממשלה. לא במקרה נקבע בחוק המעבר שאחריות הממשלה היא משותפת. בממשלה שהיא שותפות בין סיעות שונות לא ייתכן דבר אחר; לא ייתכן שהאחריות הפארלאמנטארית תהיה מחולקת באופן שכל אחד מן השרים ישא בחלקו הנפרד והמיוחד. במשטר שלנו נושאת כל הממשלה, כחטיבה אחת, בכל האחריות בפני הכנסת. ואם כי כל אחד מן השרים, בהיותו ממונה על אחד המשרדים, ממלא תפקיד מסוים, הרי מבחינת חברותו בממשלה ומבחינת אחריותה הפארלאמנטארית של הממשלה אין השר אלא חלק בלתי-נפרד של היחידה הכוללת האחת ששמה ממשלה.

חבר-הכנסת בגין היה שותף להסדר קואליציוני זה כאשר הוא וחבריו השתתפו בממשלה. אז, אני מניח, לא היה רואה בעין יפה שרוב הכנסת יתגבש כדי להביע אי-אמון בשר מסוים של מפלגה מסוימת אשר כרתה עם סיעות אחרות בכנסת הסכם של שותפות קואליציונית ואחריות משותפת.

ההצעה, כפי שהגיש אותה חבר-הכנסת בגין, אפי' לו אינה מגבילה את האפשרות של הבעת אי-אמון לשר מסוים לעניינים שבתחום משרדו. לפי הנוסח שלפנינו אפשר להביע אי-אמון לכל שר על כל דבר.

מנחם בגין (הליכוד):
נשנה זאת בוועדה.

שר-המשפטים ח. י. צדוק:

אבל אף אם נצמצם את התחולה ונגיד שאפשר להביע אי-אמון לשר בעניינים שהם בתחום משרדו, מה יקרה? שר מבצע את מדיניות הממשלה, הוא מבצע אותה אף אם הוחלט על מדיניות זו בניגוד לדעתו. השר צריך לא לשקול אם הוא רואה את ההחלטה שננת קבלה בניגוד לדעתו, בעניין הנוגע למשרדו, כחמורה במידה כזו, כעקרונית במידה כזו, שהוא חייב להתפטר, או שהוא חושב שלמרות הכל הוא יכול במצב פון שלם להמשיך ולבצע את המדיניות של הממשלה. האם ניצור אפשרות קונסטיטוציונית שבמצב כזה תוכל הכנסת להביע אי-אמון לשר מסוים על ביצוע מדיניות הממשלה בתחום משרדו?

אני חושב שהדוגמאות שהביא חבר-הכנסת בגין היו מאלפות ביותר אלא שהן מחייבות מסקנה הפוכה מזו שהוא הגיע אליה. הוא דיבר על שירותי הבריאות במדינה. אינני מתווכח על שאלת שירותי הבריאות לגופם. זהו נושא שיעמוד לדיון כאשר הכנסת תדון על תקציב משרד הבריאות ופעולותיו. אני מדבר על ההשלכה לגבי הסוגיה שלפנינו. שר הבריאות, מטבע הדברים, ככל שר האחראי לתחום פעולה מסוים, תובע ונאבק על הקצאת משאבים מאקסימאליים לעניינים שהוא אחראי להם. בסופו של דבר, הממשלה מסכמת את הקצאת המשאבים העומדים לרשותנו ונותנת לתחום הבריאות שיעור מסוים של משאבים שאינם מאפי' שרים לשר הבריאות לעשות את מה שהיה רוצה לעשות בתחום שירותי הבריאות. האם יש מקום להביע אי-אמון אינדיבידואלית לשר הבריאות? אם רוצים להביע אי-אמון על מצב שירותי הבריאות הכתובת היא הממשלה כולה ולא שר הבריאות.

דוגמה שנייה של חבר-הכנסת בגין היא עוד יותר מרתיעה-לכת. חבר-הכנסת בגין מציע שהכנסת תוכל להביע אי-אמון אינדיבידואלי לראש הממשלה. ראש

יורם ארידור (הליכוד):

אם כן, מדוע אי-אפשר יהיה להוציא שר מהממשלה?

שר-המשפטים ח. י. צדוק:

עקרון האחריות המשותפת הוא יסוד מוסד של הממשלה הפארלאמנטארית. נכון שבצד אחריות משותפת של הממשלה כולה קיימת אחריות מיניסטריאלית אינדיבידואלית; אבל אצלנו, כמו במדינות רבות בעולם, בהן קיימים שני סוגי האחריות זו בצד זו, האחריות המשותפת יש עליה סאנקציה חוקתית, קונסטיטוציונית, של הבעת אי-אמון ופיטורי הממשלה, בעוד שהסאנקציה על האחריות המיניסטריאלית האינדיבידואלית היא סאנקציה פוליטית-ציבורית ולא חוקתית. השר הוא מה שקוראים באנגלית answerable - פירושו של דבר שהוא חייב דיון-חשבון לכנסת על פעולותיו, והוא עומד באחריות כזו כאשר הוא מדווח לכנסת על פעולות משרדו, כאשר הוא עונה על שאלות, כאשר הוא משיב על הצעות לסדר-היום - זו אחריותו הציבורית הפוליטית; אבל כפי שאומר מלומד אנגלי אחד בסוגיית האחריות האינדיבידואלית של שר: השאלה אם שר ייאילץ להתפטר תלויה בשלושה גורמים: בו עצמו, בראש הממשלה ובמפלגתו.

אליעזר שוסטק (הליכוד):
בגוש.

שר-המשפטים ח. י. צדוק:

עקרון האחריות המשותפת אינו סובל, לדעתי, בצד הבעת אי-אמון בשר מסוים, והשיקולים אם להתייבב מאחורי שר או להסתייג ממנו צריכים להיות שיקולים של הממשלה כולה ושל ראש הממשלה ולא שיקולים שבין הכנסת ובין כל אחד מהשרים.

אני רוצה להוסיף: ממשלות בישראל קיימות מאז ומתמיד על בסיס קואליציוני ויש להניח שעוד תקופה ניכרת כך יהיה המצב. האפשרות של הבעת אי-אמון בשר היא עירעור המבנה הקואליציוני של הממשלה, עירעור היציבות של הממשלה, עירעור האזיון בין הגורמים השונים המהווים את הממשלה. עיינת בסוגיה הזאת כפי שעמדה לפני הכנסת בהודמנויות שונות בעבר, ונדמה לי שלא אוכל להביע את עמדתי בצורה טובה יותר משעשה זאת קודמי שר המשפטים דב יוסף בדיון על הצעת חוק דומה של חבר-הכנסת שופמן מ-3 באוגוסט 1963. הוא אמר כך: "הצעת חוק זו מטרתה המשפטית-הפורמאלית היא לאפשר לכנסת להביע אי-אמון לא לממשלה כולה אלא לאחד מחברי הממשלה בלבד. כוונתה הפוליטית של ההצעה היא לתת לאור פוזיציה אמצעי פארלאמנטארי לתורר תחת קיומה של ממשלה יציבה ולשתק את פעולתה התקינה." והוא ממשיך: "הרכבתה של ממשלה, במשטר שאנו חיים בו, איננה בבחינת' הטלת תפקידים מצד ראש הממשלה המיועד על חברי סיעתו אלא 'מעשה מרכבה' של צירוף סיעות המתבסס על הסכם בייניהן. הלא הוא ההסכם הקואליציוני. ההכרעה מי ומי יהיו חברי הממשלה אינה מסורה בידי ראש הממשלה או בידי מוסדות סיעתו אלא נובעת מן הקשר הקואליציוני: כל סיעה המשתתפת בקואליציה שולחת את נציגיה. לפיכך מהווה הממשלה אצלנו, על הרכבה האישית, חטיבה אחת שאינה ניתנת לחלוקה או לפיצול. ובהתאם לכך אחר

— חוק יסוד: הממשלה (תיקון) (צדוק, אברמוב, לנדאו, בגין, ארידור, נסים, בורג, קשת, אמיר) —

בדיון בכל שלב משלבי הדיון אך ורק בשם הממשלה. דבר הממשלה הושמע כאן. אין כל מקום לאפשר לשר הבריאות להוסיף על כך.

חיים לנדאו (הליכוד):
אולי לפי "ונתנה תוקף".

שר-הפנים י. בורג:
בתקנון נאמר שכל שר הנוגע בדבר רשאי להשתתף בכל שלב משלבי הדיון.

חיים לנדאו (הליכוד):
זה לא דיון. זוהי הצעת חוק פרטית.

יורם ארידור (הליכוד):
אם שר הבריאות איננו תומך בשר המשפטים, יגיש הצעה להביע אי-אמון לשר המשפטים.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
אדוני שר הפנים, הסעיף שציטט מדבר על דיון, בין סיעתי ובין לא.

חיים לנדאו (הליכוד):
זה אפשרי במסגרת הודעה אישית.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
הסעיף שציטט לא חל על מקרה זה. זה לא דיון, כאן הצעת חוק פרטית שהשר הציע להסיר אותה. השאלה היא אם שר אחר יכול גם הוא להשתתף בדיון.

מנחם בגין (הליכוד):
הודעה אישית.

שר-הפנים י. בורג:
כאן כתוב: בכל שלב משלבי הדיון.

משה נסים (הליכוד):
רצוי שנדע כי סעיף 71 מתייחס להצעות לסדר-היום ולא להצעות חוק פרטיות.

בן-ציון קשת (הליכוד):
אתה רוצה שגם זאת יידע שר הבריאות?

היו"ר ש. ז. אברמוב:
סעיף 71 (כ"ג) איננו חל על מקרה זה, כי הוא דן בהצעה לסדר-היום.

חברי הכנסת, אני מבקש להירגע. זה עניין תק-נוני מובהק ושום תקלה לא תיגרם בין שהשר ידבר עכשיו ובין שימסור הודעה אישית אחר-כך. אנחנו מבררים כרגע עניין תקנוני מובהק. השאלה היא אם ידבר רגעים אחדים לפני הדיון או אחרי.

יעקב זיאק אמיר (המערך):
תנו ליושבראש לפסוק ואל תפריעו לו.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
אין כאן שום עניין של חומרה מבחינת הדיון עצ-מו. השאלה היא אם יאמר עכשיו את דברו או עם סיום הישיבה.

מן הראוי שהדבר הזה יתברר באינסטאנציה המוס-מכת. בסעיף 111(ג) נאמר: "הציעו הממשלה או אחד מחברי הכנסת להסיר את הצעת החוק מסדר-היום,

הממשלה מייצג בפני הכנסת את מדיניות הממשלה כולה בכל התחומים, ודעתו נתונה בראש וראשונה לתחו-מים המרכזיים שבהם עוסקת המדינה: ענייני חוץ וב-טחון וענייני המשק בכללותם. החוק שלנו קובע שהת-פטרות ראש הממשלה היא התפטרות הממשלה כולה. חברי-הכנסת בגין מציע שאפשר יהיה להביע אי-אמון אישי לראש הממשלה וזה יגרור אחריה הדחת ראש הממשלה. אבל לפי החוק שלנו פרישתו של ראש הממ-שלה כמוה כפרישת הממשלה כולה. ומה הועלת בתק-נתך? אתה רוצה להביע אי-אמון בגלל דברים שאמר ראש הממשלה? תשיג את המטרה אם תציע הבעת אי-אמון לממשלה כולה.

הנשק של הבעת אי-אמון לממשלה הוא מה שה-ייתי מכנה: הנשק הפארלאמנטארי האחרון, או מה שקוראים באנגלית Ultimate Weapon. אופוזיציה אח-ראית משתמשת בנשק כזה בזהירות, בריסון. היא שומרת עליו למקרים בעלי חשיבות מיוחדת, בעלי משמעות עקרונית. אם ננהיג אפשרות של הבעת אי-אמון לשר ייהפכו ההצעות להביע אי-אמון לשר פלוגי או אלמוני לעניין יומיומי.

במבנה הקואליציוני שלנו, המבוסס על עקרון האח-ריות המשותפת של הממשלה, נראה לי כי בנוסף לכל הנימוקים העקרוניים שניסיתי להביא לפני הכנסת, ההס-דר המוצע יהיה בו שיבוש רציני של עבודת הממשלה המבוססת על אחריות משותפת ושל עבודת הכנסת אשר, בצדק — על דעת כל חלקיה — נזקקת להצעת אי-אמון רק במקרים בעלי חשיבות מיוחדת.

אני מציע שהכנסת, כפי שעשתה בכל ההודמנויות הקודמות כאשר שאלה זו עלתה על הפרק — והן לא מעטות — תדחה את ההצעה ותשאיר את הממשל שלנו נשען על עקרון של האחריות הקולקטיבית של הממשלה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
לפני שאנן את רשות הדיבור לחברי-הכנסת בגין לתשובה, ביקש ממני שר הבריאות את רשות הדיבור לפי סעיף 111(ג) לתקנון הקובע: "הציעו הממשלה או אחד מחברי הכנסת להסיר את הצעת החוק מס-דר-היום, רשאי חבר הכנסת המציע לחזור ולהשיב במסגרת של חמש דקות." כיוון שהמונח "ממשלה" הוא גם ביחיד וגם ברבים ושר הבריאות ביקש לתמוך בה-סרה מסדר-היום — — —

חיים לנדאו (הליכוד):
אדוני היושבראש, אין דבר כזה ולא היה. זה בניגוד לתקנון.

מנחם בגין (הליכוד):
בתשובה יש קולקטיביות.

יורם ארידור (הליכוד):
האם האחריות היא משותפת אבל התשובות הן פרטיות?

מנחם בגין (הליכוד):
הוא יכול למסור הודעה אישית.

משה נסים (הליכוד):
לפי תקנון הכנסת יכול שר להשיב או להשתתף

מנחם בגין (הליכוד) :
זו בשורה טובה.

אנחנו מציעים תיקון המצב, שלא יהיה צורך בפיטורי הממשלה כולה. אם היא בוחרת להתייצב מאחורי השר הכושל — זה עניינה. אבל אם היא מעדיפה שהיא תישאר בכהונתה, יפטר השר. מדוע צריך להתקומם נגד זה ?

אני מבקש להזכיר לחברי הכנסת מאורע ידוע בתולדות הפארלאמנטאריזם הבריטי. שר החוץ של הימים ההם, סמואל הור, נפגש עם לאוואל ועשה הסכם מביש לגבי חבש. הור הגיש התפטרותו, הממשלה לא התייצבה מאחוריו. אם זכרוני אינו מטעה אותי, ראש הממשלה היה אז בולדווין. היא החליטה שהיא אחראית על הסכם הור-לאוואל חלה על הור עצמו ועל כן הוא התפטר והממשלה המשיכה לכהן. היו מקרים דומים לאחרונה בבריטניה. מסיבות אסתטיות אינני רוצה להזכיר אותם. כאשר שר נכשל יש ברירה בידי הממשלה לתת לכנסת לפטרו או להתייצב מאחוריו, ואז תבוצע האחריות המשותפת.

אדוני היושב-ראש, נכון שהגשק הזה של הבעת אי-אמון הוא נשק ממלכתי חד. ולכן אנחנו, האופוזיציה האחראית, משתמשים בו לעתים רחוקות. כפי שכל הכנסת יכולה להעיד, במשך שנים רבות. הנסיון להלך אימים עלינו שאם יחוקק בישראל שאפי' שר להגיש הצעת אי-אמון גם לשר, אם הוא נכשל בעל ליל בתפקידו, הרי זה יוליך להצעות אי-אמון רבות ללא ספור — אין לנסיון הזה שחר. אני סובר שבכנסת, לאור העבר של שנים כל-כך מרובות, תוגש הצעה כזאת אם באמת יהיה ברור לבריות שפה היה כשלון חמור מאוד. ואז הרוב יחליט.

אביעד יפה (המערך) :
למי ברור ?

מנחם בגין (הליכוד) :
למי שמגיש את ההצעה.

אביעד יפה (המערך) :
זהו.

מנחם בגין (הליכוד) :

הפארלאמנט מחולק לצדדים. אם צד אחד שלו יחשוב שהיה כשלון, יגיש את ההצעה והרוב יחליט. אם הרוב ידחה את ההצעה — מה יקרה ? גם מבחינת השר לא קרה שום דבר. אם הרוב בכנסת יביע לו אי-אמון משמע שרצון בית-הנבחרים הדמוקרטי הוא שהשר שנכשל לפי דעת הרוב לא יכהן עוד.

לכן, אדוני היושב-ראש, אני מבקש להעביר את הצעת החוק לוועדה. אם צריך לתקן אותה — אולי פתוחות. אפשר לעשות תיקונים, כפי שגם שר המשפטים דיבר עליהם. בעיקרו זה תיקון החיים הפארלאמנטאריים. זו אוהרה לכל חבר ממשלה : תשתדל להצליח, אם תיכשל — תיקרא לדין ציבורי לפני הכנסת. אני חושב שהדבר הזה ייטיב את פעולות הממשלה.

אבל יש בכך גם סוגיה מוסרית מיוחדת, נכון, אחרי מלחמת יום הכיפורים, רבותי, אינכם יכולים להתחמק מן האחריות המוסרית לדבריכם. אחרי המלחמה הזאת קמתם כמעט כולכם — סליחה, רובכם — על חבר ממשלה אחד — — —

רשאי חבר הכנסת המציע לחזור ולהשיב במסגרת של חמש דקות. כפי שהבינתי, שר הבריאות רוצה לדבר למען הסרת ההצעה מסדר-היום ולא למסור הודעה אישית.

שר-הבריאות ו. שם-טוב :
אמסור הודעה אישית בסוף הישיבה.

משה נסים (הליכוד) :
נא להכין אותה בכתב.

הו"ר ש. ז. אברמוב :
אם אתה מתכוון להודעה אישית, הרי לא עכשיו, אלא בסיום הישיבה.
רשות הדיבור לחברי-הכנסת בגין, לתשובה.

מנחם בגין (הליכוד) :
אדוני היושב-ראש, שר המשפטים לא גילה לנו סוד שעד עתה אפשר עליפי חוק-היסוד להביע אי-אמון רק לממשלה כולה. אני מציע תיקון המצב. על זה הוויכוח. אני חושב, אדוני היושב-ראש, שזה תיקון רצוי. אני סובר שאם יידע חבר הממשלה שאם ייכשל בתפקידו, אם לא ימלא אותו כראוי ואם ישמיע הודעות מזיקות למדינה ייקרא לדין ציבורי בכנסת — הוא יעשה מאמץ כדי להצליח בתפקידו, כדי להימנע מהודעות מזיקות. אני סובר שהתיקון הזה יהיה בריא מאוד למדינה ולמשטר הפארלאמנטארי ולאחריות של שרים בפני הכנסת ובפני הציבור.

היום כדי ששר, שאפילו חבריו הגיעו ברובם למסקנה כי אין הוא עוד ראוי למלא את תפקידו, יעזוב את הממשלה — אין שום דרך אחרת אלא ללכת לנשיא, להגיש התפטרות הממשלה כולה ואחר-כך להרכיב ממשלה חדשה. והיו דברים מעולם. אני חושב שסידור כזה אין בו צדק. אני חושב שסידור כזה אף עלול להביא נזק. בסופו של דבר, לעם דרושה ממשלה הנהנית מאמון הכנסת כל יום. כדי להוציא חבר ממשלה אחד מהרכבה, עליפי החוק הקיים, צריך ליצור מצב שאין לנו ממשלה הנהנית מאמון הכנסת. היא הגישה התפטרותה ואחר-כך צריך להרכיב ממשלה חדשה. אנחנו מציעים לתקן את המצב שהוא בלתי-בריא. אם שר נכשל בתפקידו אפשר על ידי רוב בכנסת — אם יהיה רוב כזה — לפטרו. הממשלה מוסיפה לעשות את המוטל עליה באמון הכנסת.

אמון או אי-אמון על רקע זה תלוי בממשלה. היא יכולה להתייצב מאחורי השר אשר הכנסת מביעה לו אי-אמון. ואז, כמובן, תצביע הכנסת על אמון בממשלה כולה.

חברי-הכנסת עדי יפה, עכשיו אנחנו מדברים על אחריות מיניסטריאלית. אתה זוכר אותה יפה.

אביעד יפה (המערך) :
אחריות קואליציונית.

מנחם בגין (הליכוד) :
אם שיכנעת את שר הבטחון לשעבר שנקרא לאח-ריות מיניסטריאלית, שהוא לא יצביע בעד הצעתי — הרי הצלחתך גדולה מאוד.

אביעד יפה (המערך) :
השתדלתי. לא הצלחתי.

— חוק יסוד: הממשלה (תיקון) (בן-אהרן, בגין, שובל, לנדאו, אביעד יפה, אברמוב, קשת, בן-פורת, טובי) —

ה צ ב ע

יצחק בן-אהרן (המערך):
זה לא נכון.

בעד ההצעה להעביר את הצעת החוק

- לועדת החוקה, חוק ומשפט — 36
נגד — 51
נמנעים — 2

ההצעה להעביר את הצעת חוק יסוד: הממשלה (תיקון) לדיון מוקדם בוועדת החוקה, חוק ומשפט לא נתקבלה.

מרדכי בן-פורת (המערך):
זה רק בגלל המשמעת הקואליציונית-הסיעתית.
(קריאה: זוהי הצעה מצפונית מאוד.)

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני מבקש רשות הדיבור להודעה על הימנעות.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת טובי, להודעה על הימנעות סיעתו מהצבעה.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
כבוד היושב-ראש, דברים קצרים להסברת הימנעותו של סיעתנו הקומוניסטית מן ההצבעה.

מבחינה חוקתית אנחנו בעד הבעת אי-אמון לשר כחבר הממשלה. זהו דבר שתמיד צידדנו בו. זוהי הגברת הסמכות הפארלאמנטארית ביחס לרשות המבצעת.

אבל חבר-הכנסת בגין חרג מהמשמעות הקונסטיטוציונית של הצעתו. להנמקתו של חבר-הכנסת בגין לא היה כל הסבר קונסטיטוציוני אלא היא באה לסנגר על מדיניות המנוגדת תכלית ניהול שלום, באה להגן על מדיניות הכיבושים והסיפוחים שחיבלה וממשיכה לחבל בשלום. גם מבחינה קונסטיטוציונית יש מקום להביע אי-אמון לשר ולהביא להפסקת כהונתו בממשלה — ואנחנו חושבים שזהו דבר בריא ומגדיל את אחריות השר בפני הכנסת. עם זה מגוחכת היא תביעתו של חבר-הכנסת בגין להביע אי-אמון לראש הממשלה כשר, להפסיק את כהונתו כשר, ולהשאיר על כנה את הממשלה כולה. כדי לפטר את ראש הממשלה צריך להביע אי-אמון לממשלה כולה, וזה שונה מהבעת אי-אמון לשר באופן אינדיבידואלי. ראש הממשלה איננו כמו כל השרים. אי-אמון כלפיו הוא אי-אמון כלפי הממשלה. אולי לא חשב חבר-הכנסת בגין על כך כשהגיש את הצעת החוק במאי 1974 והתכוון רק לשרים. אבל כנראה שינה את טעמו בהשפעת הורפתו של ראש הממשלה נגדו בסיעת המערך.

את זה אנחנו אומרים אף שידועה התנגדותנו למדיניות של ראש הממשלה וממשלתו המחבלת בסיכויי השלום, וידועה אחריותו, ואחריות ממשלתו כולה, להערמת מכשולים בדרך השלום, בהיותה דבקה, כמו הממשלה שקדמה לה, בכיבושים וסיפוחים ובהתנכרות לזכויות העם הערבי הפלשתינאי.

לכן לקויה הצעתו של חבר-הכנסת בגין, ולקויה הנמקתו, ועל כן נמנענו מהצבעה עליה.

מנחם בגין (הליכוד):
זה לא נכון? אם כך, מדוע כל השרים ב"מטבח" לא התפטרו?

יצחק בן-אהרן (המערך):
האחריות חלה על כל הממשלה כולה, והיא התפטרה.

מנחם בגין (הליכוד):
לא בגלל המחל. אלא משום שאתה וחבריך אמרתם שאם שר מסוים יהיה בממשלה לא תתמכו בממשלה.

זלמן שובל (הליכוד):
בגלל דעת-הקהל המאורגנת.

מנחם בגין (הליכוד):
ובכן, להיפך — — —

חיים לנדאו (הליכוד):
חבר-הכנסת בן-אהרן, אתה משכתב את עצמך עכשיו.

יצחק בן-אהרן (המערך):
העובדה שהממשלה התפטרה — — —

אביעד יפה (המערך):
בכל הכבוד, נדמה לי שבתשובה מותר לדבר רק חמש דקות. לא רבע שעה.

מנחם בגין (הליכוד):
אני מסיים, חבר הכנסת הנכבד, ואל תהיה עיגל צרה כל-כך בדקה אחת נוספת בכנסת.

אני רוצה לסכם ולומר: נוכח מה שהתרחש במלחמת יום הכיפורים, כשהיתה זעקה בספסלים האלה לאחריות מיניסטריאלית, הרי זה דבר חמור מאוד שאחם דוחים היום את הצעת התיקון שלנו.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
האם שר המשפטים רוצה להשיב?

מנחם בגין (הליכוד):
לא, לא, אין להשיב.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
עכשיו אנחנו עוברים להצבעה. לפנינו שתי הצעות: הצעתו של חבר-הכנסת בגין — — —

בן-ציון קשת (הליכוד):
חבר-הכנסת יפה, כשתהיה ראש האופוזיציה — ניתן לך עוד שתי דקות.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
— — — להעביר את הצעת החוק שלו לוועדת החוקה, חוק ומשפט, כפי שאני מגיח, והצעת שר המשפטים להסיר את הצעת החוק מסדר-היום.

ד. הצעות לסדר-היום

1. שידורי הטלוויזיה המתסיסים את ערביי ישראל

עכשיו באים ערבים ואומרים שהם מדברים על רמאללה, ורמאללה היא לא רמלה. יש שטחים שאנחנו כבשנו אותם, אנחנו מחזיקים בהם לעת מצוא עד שהדברים יסתדרו, אבל הארץ היא שלנו.

רבותי, זה עשרים-ושבע שנים דבקה ממשלת ישראל, שהיא כביכול ממשלת שלום בשלבים ובגלל שיהיה חות ז'נבה קיבלה 51 מאנדאטים, בדרך זו. וראו נא, אותה ממשלת שלום, איך מקבלים היום את מר רבין בנצרת? איך מקבלים את מר אהרן ידלין? האם אין אנחנו מבינים מה קורה? ערביי ישראל עומדים לפני הטלוויזיה ואומרים: אין אנחנו רוצים להשמיד אתכם, חלילה, אבל דעו שעראפאת הוא דוברנו.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
הם לא אמרו כך.

יגאל הורביץ (הליכוד):

הם אמרו כך: אנחנו מזוהים מאוד עם הלאומנות הערבית ואין ספק שעראפאת מבטא את הלאומנות הערבית במדינה השכנה שתקום. וההתרוצצות קיימת בין הזהות הלאומית והאזרחית.

את המנוף הזה, את הליכוד-הרוח הזה, מביאה הטלוויזיה מקצה הארץ לקצה. למה צריך להביא את עראפאת לכל בית, למה צריך להביא את אלה האומרים: אנחנו מזוהים עם עראפאת? למה צריך לעשות זאת המכשיר הממלכתי של ישראל?

לא פלא שאנחנו מכורסמים מכל עבר, ואת הבילבול שלנו והדיכדוך שלנו אנחנו מביאים לישראל הירוקה בת העשרים-ושבע. לא אתפלא על שום מאורע שיקרה ברחוב הערבי, כי יש להם הרושם שדעתנו לא נחרצה שבמדינת ישראל יש ויהיה רוב יהודי ומיעוט ערבי, ומיעוט ערבי שאיננו רוצה להשלים עם כך — יש לו לאן ללכת. דברים ברורים ונחרצים. אבל מכיוון שאנחנו מתוסכלים — מדוע לא יעלו הגלים האלה ברחוב הערבי?

באחת ההצעות שנדונו כאן במסגרת ההצעות לסדר-היום קם השר יריב ואמר: נכון, אבל אלה עתו-נאים, ולעתונאים יש הרשות העצמאית, חופש עתו-נות; אין אנחנו יכולים לכפות ולהשליט דעתנו על הראדיו והטלוויזיה.

אני זוכר מה עשו בטלוויזיה לחבר-הכנסת חיים לנדאו, אותה כתובת "אני חיים לנדאו".

(קריאה: עכשיו תהיה גם לך תכנית.)

אני מוכן להסתכן.

המכשיר הזה צריך לשרת את מדינת ישראל ולא את תיסכולה. הוא צריך לשרת את זכותנו על הארץ הזאת ולא את הבילבול שלנו.

מאיר פעיל (מוקד):

הוא צריך לשרת את מדינת ישראל על-ידי הבאת האמת, קודם כל.

יעקב זיאק אמיר (המערך):

האם אתה מציע פיקוח על הטלוויזיה?

היו"ר פ. שינמן:

אנו עוברים להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת יגאל הורביץ: שידורי הטלוויזיה המתסיסים את ערביי ישראל. רשות הדיבור לחבר-הכנסת הורביץ.

יגאל הורביץ (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, העילה להצעתנו היתה השידור לפני כמה שבועות של מר נחמיאס, בערב שבת ובמוצאי שבת, שבו דוברו את ערביי "ישראל הירוקה", מה שאתם קוראים "בשטח הקו הירוק", ערביי ישראל, לא ערביי השטחים ולא הפלשתינאים אלא ערביי ישראל. ניסו לדובב בנוגע לכמה וכמה שאלות המעסיקות, כמוכן, את הערבים וגם אותנו.

הייתי רוצה להרחיב את הדיבור ולעמוד על השירות שעשתה הטלוויזיה בהחדרת אנארכיה בקרב דעת-הקהל, בהוספת שמן על המדורה בקרב דעת-הקהל הישראלית, היהודית והערבית גם יחד. ויש לכך דוגמאות מדוגמאות שונות.

והדבר חמור כפל-כפליים שהלכיי-הרוח המכרסמים בדעת-הקהל הישראלית הולכים ומלבים אותם דווקא ברחוב הערבי. ואנסה להזכיר כמה וכמה שיתותם שעשתה הטלוויזיה בתחום זה.

זהו מכשיר ממלכתי ממדרגה ראשונה, מכשיר שלא העתונות ולא הראדיו לא ישוו לו. יש לו השפעה כבירה על דעת-הקהל. ואינני רוצה לומר אף מלה רעה אחת על כשרו של מר נחמיאס. להיפך. מבחינה מקצועית השידור היה טוב, מוגש כהלכה. השאלות היו שאלות בהירות. הכל היה בסדר מבחינה מקצועית. אבל, בעצם, מה אנחנו רוצים? מה אנחנו רוצים מהמכשיר הממלכתי שלנו שהוא כלי התקשורת המעולה ביותר? מה אנחנו רוצים ממכשיר הטלוויזיה ומעצמנו?

אנסה להזכיר קצת לעצמנו איך הראינו את הופעת עראפאת באו"ם, איך הראינו בטלוויזיה במשך עשרות דקות, נדמה לי, על כל פנים זמן רב ביותר, את קבלת-הפנים הנלהבת לעראפאת באו"ם. אילו היה מדובר במשלחת של אוניברסיטה בקופנהגן או באיזו עיר אחרת שרוצה לצייר את להביא את הלכיי-הרוח בארץ — בבקשה. יש משלחת שרוצה להביא לפני הציבור הרחב את הלכיי-הרוח בישראל — בבקשה. אבל מה רוצה הטלוויזיה הישראלית, מה רוצה הממשלה?

ועוד דוגמה, אחרי מלחמת יום הכיפורים, כשרקבתו תמו וצריך היה להתנהל משא-ומתן — עם סאדאת — רצתה הטלוויזיה להביא מדעות הציבור. הולכים לאשת חייל ושואלים אותה: האם את רוצה שהחייל שלך יחזור הביתה? והיא עונה: בוודאי שאיני רוצה. ומביאים גם דעתם של חיילים שבחזית: הם אינם רוצים עוד מלחמה, הם רוצים לשוב הביתה. זה בעשה שמדובר במלחמת חיים ומוות של עם. ועוד מראה הטלוויזיה את הנמל שהוא סתום במכוניות שאי אפשר לפרוק אותן, הכותנה בגליל נרקבת, אין תחבורה — והטלוויזיה מראה את הנוף. את מי זה משרת? מה היא רוצה להשיג?

יגאל הורביץ (הליכוד):

יהיה פיקוח ממלכתי כי המכשיר הוא ממלכתי. עם כל הרצון להיות חפשי ולתת אפשרויות לבטא את הלכתי-הרוח צריך לדעת שיש דבר קודם לכל — קיומנו וחיינו במדינת ישראל, הצורך לחיות. הבילבול השורר כיום בקרב הציבור הערבי נמצא בו מפני שאנחנו מספקים להם אותו בפיקפוקים שלנו אם יש לנו זכות על הארץ. אנחנו מדברים על רמאללה — הם על רמלה; אנחנו מדברים על שכם — הם מדברים על יפו.

אני יודע, אדוני היושב-ראש, שמצבם של ערביי ישראל קשה, מסובך ופרובלמטי מבחינה רגשית ומבחינה אידיאלית. אבל לא ייתכן בשום פנים ואופן שנמשיך להתלבט בפרהסיה, להתווכח בפרהסיה, להוכיח בפומבי שאין לנו קו. מדוע אי-אפשר שניפגש בחדר, לא כדי לכסות את האמת אלא כדי לא לשמש מנוף מסוכן בפיקפוקים שלנו ובהתלבטויות שלנו?

אני מעז להגיד שבטלוויזיה יש כוחות כשרים ניים טובים אבל דבר אחד לא מנחה אותם: הדאגה לקיומם ועתידה של מדינת ישראל, לדאוג לכך שהאינטרס הזה יהיה קודם לכל, דווקא במדינה שהיא כל-כך דמוקרטית, שאין דמוקראטיה ממנה בכל מדינות האזור, ואולי לא רק בקרב מדינות האזור. המיעוט הערבי נהנה במידה רבה מדמוקראטיה זו, ודווקא כאן איך מעוותות פנינו — כאילו אנחנו עושים קים ורודים במיעוט שיש לו כל כך הרבה זכויות עד שגדמה לי שאין מדינה שבה יש למיעוט זכויות רבות כל-כך. אבל כיוון שהממשלה איננה יודעת מה היא רוצה, אין פלא שמכשיר חיוני ביותר משמש כלי שרת בידי עתונאים הרצים לסקאנדאלים. מצד אחד יש כאן דיווח ראוותני ומצד שני כשרון שאיננו מודרך על-ידי טובת האומה, אלא כשרון בלבד.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לשר ההסברה, לתשובה.

אמנון לין (הליכוד):

מדוע כשידבר חבר-הכנסת יגאל הורביץ הטלוויזיה לא צילמה ועכשיו מצלמים?

שר-ההסברה א. יריב:

זה אחד הנושאים שבהם יש איזון מובהק. אני מציע לך לשוחח אחר-כך עם אנשי הטלוויזיה. בדקתי את העניין בשבוע שעבר.

אמנון לין (הליכוד):

מצלמים את המשיב ואין מצלמים את השואל.

יעקב זאק אמיר (המערך):

לא ראתי כמה צילמו את חבר-הכנסת הורביץ.

(קריאה: האם אתה מסתכל כל הזמן אל הטלוויזיה? איך ראתי?)

מנחם בגין (הליכוד):

אולי נאפשר לחבר-הכנסת הורביץ לעלות שוב על הבמה? ייעשה צדק בישראל.

שר-ההסברה א. יריב:

למה גרמתם? — הפסיקו לצלם.

שר-ההסברה א. יריב:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, נושא רשות השידור הוא נושא מסובך. כבר פעמים מספר היה עלי להשיב להצעות דחופות לסדר-היום בנדון. אתם מכירים את החוק הקובע את מעמדה של הרשות. לזה יש להוסיף שאמצעי זה עצמו הוא אמצעי מסובך, ויש להוסיף לכך שלאמצעי זה במדינת ישראל יש יכולת מוגבלת בשל ערוץ אחד בלבד שעומד לרשותו. לכן מספר השעות מוגבל, הבעיות הן מרובות וצריך להביא בחשבון את הקשיים. זה מבחינת רשות השידור.

מבחינת הנושא שהעלה חבר-הכנסת יגאל הורביץ, הנושא של ערביי ישראל — נושא זה איננו נושא פשוט, ואינני מתכוון להיכנס לדיון עליו עכשיו. חבר-הכנסת הורביץ העלה נושא ספציפי, שידור מסוים, אבל מאחר שהנושאים שהם בעייתיים נדונים כרגע בוועדת החינוך, והדיון בוועדה זו טרם נסתיים, מחד גיסא; ומאידך גיסא, הוועד המנהל דן לפני שבועיים בנושא הספציפי שהעלה חבר-הכנסת הורביץ והחליט להמשיך בדיון — מנקודת-ראות שהנושא הזה דורש תשומת-לב מיוחדת, אני מציע לא לכלול את הצעתו של חבר-הכנסת הורביץ בסדר-היום.

זלמן שובל (הליכוד):

איפה ההגיון שלך? לפי ההגיון ההסבר להצעה צריך להינתן בוועדה. אם דנים בוועדה, למה לא יידון הנושא בוועדה?

(קריאה: ההסבר מובן למי שרוצה להבינו.)

היו"ר פ. שינמן:

שר ההסברה הציע לא לכלול את הנושא בסדר-היום. חברי הכנסת, לפנינו הצעה מול הצעה: הצעתו של חבר-הכנסת הורביץ לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת, ומולה הצעתו של שר ההסברה לא לכלול את הנושא בסדר-היום. אני מעמיד את שתי ההצעות להצבעה, זו מול זו.

הצבעה

בעד ההצעה לכלול את הנושא

בסדר-היום — מיעוט

בעד ההצעה לא לכלול את הנושא

בסדר-היום — רוב

מנעמים — מיעוט

ההצעה לא לכלול את הנושא בסדר-היום

נתקבלה.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת תופיק טובי, להודעה על הימנעות סיעתו מהצבעה.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה): כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, ויתרתי על הנאום שהכנתי בתגובה להצעתו של חבר-הכנסת יגאל הורביץ מאחר ששר ההסברה הציע לא לכלול את הנושא בסדר-היום. אבל יש לי מה להעיר על דברי שר ההסברה.

נמנענו מהצבעה כי מצד אחד הסתייגנו ואנו מסתייגים הסתייגות טוטאלית מדבריו של חבר-הכנסת

ולא תסכים למדיניות האפליה כלפי האוכלוסיה הערבית — צריך להחשיד אותה שהיא מתנגדת למדינה. אנו דוחים תכלית דחייה גישה גזענית כזו כלפי האוכלוסיה הערבית, כלפי אזרחי המדינה, שחבר הכנסת הורביץ ואחרים כמוהו חושבים כי אסור להם לבטא את דעתם בנושא השלום והבטחון. לכן היה השר חייב לדחות את הנימוקים של יגאל הורביץ בהעלותו את הנושא הזה לדיון. ואנו, בהימנעותנו, רוצים לומר לאלה המופתעים מן העובדה שהאוכלוסיה הערבית מופיעה ומדברת בכבוד בפני העם הערבי וכאזרחי מדינת ישראל, בזכות פתרון צודק ובזכות הכרה בזכויות העם הערבי הפלשתינאי לצד קיומה של מדינת ישראל — כי ערביי ישראל כאזרחים גאים יגנו וייאבקו על זכויותיהם, הפלחים על אדמתם, הסטודנטים על זכותם ללמוד, והבוגרים על זכותם לתפוס מקום במשרדי הממשלה ולהשתלב בחיי המדינה. האוכלוסיה הערבית תיאבק על זכותה לקחת חלק בחיי המדינה. על כך לא יוותרו ערביי ישראל והם ייאבקו כאזרחי מדינת ישראל. וכל הדיבורים וכל ההשמצות והטענות שמאבק זה מבטא כביכול איבה כלפי המדינה הם קודם כל דברי הסתה לפורענות כלפי האוכלוסיה הערבית, בהימנעות מהצבעה זו בכוונתנו להזהיר מפני הסתה כלפי האוכלוסיה הערבית הנאבקת לשלום צודק ולזכויותיה הצודקות.

הורביץ שמצד אחד בהעלאת הנושא רוצה הוא להידחק עוד יותר לטלוויזיה, יחד עם חבריו בליכוד; ומצד שני בהעלאת הנושא הקונקרטי הזה של שידור מסויים בטלוויזיה על הסטודנטים הערבים בישראל הוא רוצה להסית ולהדיח כלפי האוכלוסיה הערבית. לכן דבר כזה מחייב את שר ההסברה בהצעתו להסיר את הנושא מסדר-היום לא להיות אדיש כלפי נימוקיו של חבר הכנסת הורביץ; חובות היתה לדחות את ההסטה הפרועה שהובעה בדבריו של חבר הכנסת הורביץ כלפי האוכלוסיה הערבית בישראל. כי מה אמרו בטלוויזיה הסטודנטים הערבים שרואיינו? הם דיברו כחלק מהעם הערבי הפלשתינאי, אבל הם דיברו כאזרחי ישראל. הם דיברו בזכות שלום צודק לעם הערבי הפלשתינאי. הם קראו לממשלה שתנהל משא-ומתן עם אש"פ שתחתור לשלום צודק שיכיר בזכות העם הערבי הפלשתינאי למדינה משלו לצדה של מדינת ישראל. כאזרחי מדינת ישראל תבעו הסטודנטים הערבים קיום שוויון זכויות מלא. מה הרע בכך? חבר הכנסת הורביץ חושב, כנראה, ויש גם אחרים החושבים כמותו, שאם האוכלוסיה הערבית בישראל לא תתפלל לעגל שלמות ארץ-ישראל, לפי סגנונם של חברי הכנסת יגאל הורביץ ואמנון לין, ואם אוכלוסיה זו לא תהלל את מדיניות הכיבוש והסיפוח, לא תהיה מלקקת פינכה

2. החלטת הממשלה להקים אזור תעשייה ומגורים במעלה-אדומים

אגרס: "אני רוצה להזכיר כי ממשלה זו שקמה לפני כחצי שנה הוגדרה כממשלת המשך ושינוי. גם שינוי סבורים היינו כי השינוי יתבטא בחיפוש דרכים חדשות בהגברת המאמצים ובהעלאת יוזמות חדשות לשלום. נראה היה לנו כי פירוש הדבר הימנעות מיצירת עובדות חדשות בשטחים והקמת התנחלויות תוך הכנת הרקע למועד שבו נגיע לפתיחת הדיונים על השלום עם הערבים."

הקמת התנחלויות ויוזמות שלום הן תרתי דסתרי. ובעתון "על המשמר" מ-9 לדצמבר 1974 כותבת דליה שחורי, בין היתר: "מבחינת דעת הקהל הבינלאומית נותנת החלטת הממשלה עילה אף בידי מי סבור שהאום" ומסודותיו מגזימים בעמדתם השלילית כלפי ישראל לומר עתה: הנה בכל זאת יש משהו בעמדתה של המוסדות האלה. ישראל אינה כל-כך מסכנה ופניה אינם כל-כך לשלום אם בתקופה של ערב חידוש מגעים ויום אחרי הארכת מאנדאט כוח החירום בגולן היא קובעת עובדות חדשות בשטח, לא בסתם שטח, אלא בקרבת ירושלים, נקודת המחלוקת הרגישה ביותר בסיכסוך, ואפילו לא באזור מסופח רשמית, אלא בתחומי הגדה המערבית."

אכן, חברי הכנסת, החלטה גרועה מאוד. החלטה זו חושפת את הקו העיקרי במדיניותה של ממשלת ישראל, הקו הסיפוחיסטי. וצעד זה משמש גם מחווה כלפי המפד"ל שראש ממשלתו כל כך רצה ביקרה ועשה את כל המאמצים לצרפה לממשלה כדי להבטיח את יציבות ממשלתו, ולחיוק העמדות הסיפוחיסטיות. ההחלטה מלווה גם בצעדים מעשיים להתחלת ביצוע חתכי-גית. החלטה זו, המתלווה להכרזות אחרות של שרי הממשלה, לסירובה של הממשלה לסגת מהשטחים שנכבדו

היו"ר פ. שינמן:

אנו עוברים להצעה לסדר-היום של חבר הכנסת לבנבראון: החלטת הממשלה להקים אזור תעשייה ומגורים במעלה-אדומים. רשות הדיבור לחבר הכנסת לבנבראון.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, החלטת הממשלה מיום 24 בנובמבר 1974 להקים התנחלויות חדשות בשטח הכיבוש בין ירושלים ליריחו, להקים אזור תעשייה ומגורים במעלה-אדומים ואזור תעשייה ומגורים בסביבת ענתה שבקרבת ירושלים, היא החלטה שבאה מתוך שיקולים מדיניים. שיקולים אלה הם מוטעים, מזיקים ומסוכנים. זהו צעד הרפתקני ומתגרה. לפי דברי שרים בא צעד זה לתת תשובה של הממשלה להחלטות ועידת הפסיקה ברבאט, להחלטות ועידת האו"ם להכיר באש"פ כנציגו הבלעדי של העם הערבי הפלשתינאי, ועל הזמנתו של עראפאת לשאת את דברו לפני מליאת העצרת. ההחלטה הזאת נתקבלה בהתנגדות של כמה שרי הממשלה, שמונה שרים התנגדו לה, וכן בתגובות ביקורתיות ברוב ערוני הארץ.

בעתון "דבר" מ-29 בנובמבר 1974 כותב מר אליהו אגרס, בין היתר: "הטענה כי אין כל קשר בין עיתוי ההחלטה של חכנית הפיתוח ממזרח לירושלים לבין ההחלטות שנתקבלו ברבאט, בעצרת או"ם ובאונסק"ו אינה משכנעת איש. הרעש הברור בעולם הוא כי ההחלטה להקים אזור תעשייה ומגורים בדרך בין יריחו ליריחו ועיתויה היא אקט מדיני מובהק הבא להראות לעולם ולערבים כי ממשלת ישראל תוסיף להקים התנחלויות בשטחים, ושום החלטה בפורום בין לאומי לא תרתיע אותה." ועוד ממשיך וכותב אליהו

כות בביצוע תכנית זו, וכן כדי שהכנסת תחליט לה-
ייב את הממשלה ללכת בדרך השלום ולא בדרך המל-
חמה.

היו"ר פ. שינמן :

רשות הדיבור לשר החקלאות, לתשובה.

שר-החקלאות א. אוזן :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, ראש הממשלה ביי-
קש ממני להשיב על ההצעה לסדר-היום, הואיל והי-
טיפול במעלה-אדומים הוטל על מינהל מקרקעי יש-
ראל — עד להחלטה אחרת — ושר החקלאות הוא המ-
מונה על מינהל מקרקעי ישראל.

ב-24 בנובמבר השנה החליטה הממשלה כי אזור
התעשייה של ירושלים יפותח באזור מעלה-אדומים, וכי
בנייה למגורים תיעד לאנשים אשר תעסקתם תהיה
באזור זה.

החלטה זו נתקבלה לאחר בדיקות ושיקולים שנמ-
שכו זמן רב. לאחרונה טיפל בנושא צוות בין-משרדי
מיוחד אשר בדק הצעות וקדימויות שונות. הצוות שבו
השתתפו גם נציגים של עיריית ירושלים הגיע למסקנה
מאוחדת שאזור מעלה-אדומים הוא המתאים לאזור
התעשייה.

בשטח נעשות עכשיו עבודות ראשונות של הכשרת
הקרקע. וכן מתנהלים בירורים בדבר מפעלים המתאי-
מים לאזור זה. באשר לתכניות מפורטות, תקציב וקבי-
עת גורמי הביצוע, יתקבלו החלטות מתאימות בזמן
הקרוב ביותר. הפעולה תיעשה תוך תיאום עם עיריית
ירושלים, שלסיפוק צרכיה באה ההחלטה האמורה של
הממשלה.

אדוני היושב-ראש, לא כל הזדמנות מתאימה לדיון
מדיני בכנסת. ולכן אין בכוונתי להפליג לדיון כזה
כעת. אין זה חידוש ואין זה מפתיע שמפלגתו של
חבר-הכנסת הנכבד שוללת את מדיניותה של הממשלה.
אילו היינו מקבלים השקפת עולמה של סיעה זו לא
היינו מאחדים את ירושלים.

לכן, אדוני היושב-ראש, אני מבקש לא לכלול
את הנושא בסדר-היום.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
משומי שרים התנגדו להחלטה זו בממשלה.

שר-החקלאות א. אוזן :

אין זה מדויק.

היו"ר פ. שינמן :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת מאיר פעיל, להצעה.

מאיר פעיל (מוקד) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני בא להציע
לכנסת להעביר את הצעתו לסדר-היום של חבר-
הכנסת לבנבראון לדיון בוועדה, ועדה שהכנסת תחליט
עליה. אני מניח שזו תהיה ועדת החוץ והבטחון.

(ק ר י א ה : ועדת הפנים.)

הכנסת תחליט. אעדיף, כמובן, ועדת הפנים.

אני חושב שהחלטת הממשלה על הקמת ישוב או
נקודה ישובית-תעשייתית במעלה-אדומים היא משגה
פוליטי ממדרגה ראשונה, משני סוגי סיבות : סיבות

בשו במלחמת יוני 1967 ולסירובה של הממשלה להכיר
בזכויותו הלגיטימיות של העם הערבי הפלשתינאי ושי-
לילת כל משא ומתן עם נציגותו המוכרת, אש"פ —
הכרזת אלה ומעשים אלה הם המכשול העיקרי
להשגת השלום בין ישראל והעמים הערביים.

הטענה השנייה, ששיקולים כלכליים הם המניע
להחלטת הממשלה להקים אזור תעשייה ומגורים בשי-
חים הכבושים בסביבת ירושלים, היא חסרת כל יסוד
כלכלי. סיכום-ביניים מראה כי ההוצאות הראשונות
מסתכמות ב-60 מיליון לירות לסלילת כבישים, ועוד
עשרות מיליוני לירות לעבודות הכנה אחרות, אף שאין
כל סיכוי כלכלי ומדיני להקמת אזור תעשייה כזה
בסביבה הזאת, ואף שיש כל הבטחון שבסופו של דבר
צריך יהיה לסגת גם מהשטחים האלה.

במצב כזה פירושה של התכנית הזאת הוא ביו-
בון בירדעין של מיליוני לירות, בזמן שסכומים אלה
דרושים כליכך להגדלת התקציבים של המשרדים החי-
יבים לתת שירותים חיוניים לאזרחי המדינה. אין פשע
גדול מזה, לבזבז מיליוני לירות על מעשה התגרות
של יצירת עובדות מוגמרות בשטחים הכבושים הפוגעות
בסיכויי השלום, ובאזרחי וזמן לדרוש מהמוני העם
להדק את החגורה ; ובנוסף לכך, לפגוע ברוב אזרחי
המדינה על-ידי צימצום התקציבים למשרדי החינוך,
השיכון, הסעד, העבודה והבריאות.

חברי הכנסת, החלטת הממשלה על התנחלויות בשי-
חים הכבושים היא החלטה פרובוקטיבית המביאה
נזק לעם ולמדינה, מבחינה מדינית ומבחינה כלכלית.
מבחינה מדינית מחבל צעד זה בסיכויי ההידברות בין
ישראל והעם הערבי הפלשתינאי, עוזר לגורמים ער-
ביים לאומניים וקיצוניים, ובוזז מחבל בסיכויי השי-
לום באזור. כי בלי נסיגה מכל השטחים הערביים
שנכבשו ביוני 1967, כפי שתובעות החלטות האו"ם, ובלי
פתרון צודק לבעיה של העם הערבי הפלשתינאי לא
ייוון שלום באזור. מבחינה כלכלית זה ביזבוז של
מיליוני לירות הדרושים כליכך כדי לספק את השי-
רות החיוניים להמוני העם בישראל.

במקום כל זה על ממשלת ישראל להחליט ללכת
בדרך השלום. שום התנחלויות ושום ישובים חדשים בשי-
חים הכבושים לא יבטיחו את בטחונה של ישראל
ולא יקדמו את השלום שהוא כליכך חיוני לכל העם
מים, לרבות העם בישראל. מעשים אלה רק מערימים
מכשולים נוספים בדרך לשלום וידחפו את האזור אל
דרך מסוכנת של מלחמה. על ממשלת ישראל לחדול
מהנסיגות וההרפתקניות האלה. גם הנסיון להגיע להס-
דרים חלקיים בחסות ארצות-הברית, מתוך מגמה להג-
ציח את הכיבושים ולהתעלם מזכויותיו של העם הערבי
הפלשתינאי, היא דרך שפשטה את הרגל ואין לה כל
סיכוי. הדרך היחידה להשגת שלום צודק לטובת
כל העמים והמדינות באזור היא בהליכה לוועידת
ז'נבה בהתאם להחלטת מועצת הבטחון 338, בהשתתפות
כל המדינות הערביות הנוגעות בדבר, לרבות נציגיו
המוכרים של העם הערבי הפלשתינאי, אש"פ.

אדוני היושב-ראש, אני מציע לקיים דיון במלי-
את הכנסת בנושא זה כדי לבטל את החלטות הממ-
שלה על הקמת התנחלויות חדשות במעלה-אדומים ובשי-
חית ירושלים וכדי להפסיק את כל הפעולות הכרו-

חוברת י', ישיבה קכ"ה

— הצעות לסדר-היום (פעיל, שינמן); מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת (שינמן, יעקבסון);
— הצעות לסדר-היום (שינמן, קצב) —

היו"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, לפנינו שלוש הצעות: הצעתו של חבר-הכנסת לבנבראון — לכלול את הנושא בסדר-היום של מליאת הכנסת; הצעתו של שר החקלאות, לא לכלול את הנושא בסדר-היום; והצעתו של חבר-הכנסת פעיל — להעביר את הנושא לוועדה.

תחילה נצביע על ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת מול ההצעה לא לכלול את הנושא בסדר-היום.

הצבעה

בעד ההצעה לכלול את הנושא בסדר-

היום של הכנסת — מינוט

נגד — רוב

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת לא נתקבלה.

היו"ר פ. שינמן:

ועתה אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הנושא לוועדה.

הצבעה

בעד ההצעה להעביר את הנושא

לוועדה — מינוט

נגד — רוב

ההצעה להעביר את הנושא לוועדה לא נתקבלה.

אקטואליות-ריאליסטיות וסיבות עקרוניות. אסביר סיבה אקטואלית אחת וסיבה עקרונית אחת.

הסיבה האקטואלית היומיומית של המדיניות השור-טפת: כל מי שמעיין במתרחש בעולם המדיני הערבי והבין-לאומי בימינו אלה, גם אם הוא מצדד עקרונית ברעיון ארץ-ישראל השלמה, היה נמנע היום מלהח-ליט במפגיע על מעלה-אדומים, כי זה כמו "קן צר-עות", שיעורר יותר ויותר את העולם נגדנו. גם אלה שהיו רוצים להמשיך ליצור עובדות בשטח חייבים בימים אלה לשבת בשקט ולחכות עד יעבור זעם. מי שהחליט על התנחלות במעלה-אדומים החליט החלטה חסרת תבונה פוליטית יומיומית.

הסיבה העקרונית: מה שיקום במעלה-אדומים, אלא אם כן רוצים לספר, ושר החקלאות רמז על כך, שבי-עצם תהיה זו שכונה ערבית פלשתינאית של ירושלים בנוסח עזריה ואבד-ידים — מה שיקום במעלה-אדומים, אם יתפתח לישוב יהודי עם תעשייה ובתי-מגורים מסביב ועם כל מה שאנו יודעים לעשות על-פי דרכה הציונות המעשית הטובה, לפי דעתי יהיה זה עוד "פיון" אחד בשטחים המוחזקים, שישבך ויעכב את ההסדר הסופי וארוך הטווח בין מדינת ישראל והעולם הערבי, בין מדינת ישראל והאומה הערבית, בין מדינת ישראל ובין העם הפלשתינאי. זוהי יתד נוספת בגלגלים, יתד שתכביד על ההסדרים שבלאו הכי הם כרוכים בקשיים מרובים.

לכן לפי דעתי, אפילו למען הסדר הפארלאמנטארי, דברים עקרוניים כאלה מן ההגיון הוא שוועדה כלשהי של הכנסת, של בית-המחוקקים הישראלי, תבדוק, תברר, תעלה עוד ארגומנטים ואולי תמתן. מדוע נסתפק בהח-לטת הממשלה, שמי יודע, אולי היא מנסה לפייס כל מיני גורמים שמקורם ב"גוש אמונים"?

ה. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

על שולחן הכנסת החלטות בדבר אישור הוראות: 1. בצו מס קנייה (סחורות ושירותים) (הטלת מס ושיעורו — תיקון מס' 9), תשל"ה—1974; 2. בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת מס' 10) תשל"ה—1974; 3. בצו שעת חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 2), תשל"ה—1974.

היו"ר פ. שינמן:

נשמע עתה הודעה על המסמכים שהונחו על שול-חן הכנסת.

סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונחו

ו. הצעות לסדר-היום

1. המצב התברואתי בייצור ושיווק מזון

חברי הכנסת הנכבדים, ישראל שהיא דוגמה ומופת בעולם בתחום הרפואה המונעת לא הצליחה, לצער-נו, לרשום לעצמה הישגים ניכרים לגבי התפשטותם של זיהומים בייצור ושיווק מזון. מדינה העוברת התפת-חויות טכנולוגיות עצומות כמדינת ישראל חייבת לע-בור גם תמורות דינאמיות בתחום זה. ואמנם חלו שינויים טכנולוגיים בשיטות השיווק והמכירה, אך רמ-תנו עודנה רחוקה מאוד מלהשביע את רצוננו ובעיקר בתחום השיווק והשירותים. הליכלוח בשווקים הפתוחים, בתנויות למכירת מזון, בקיוסקים, בדוכני הרוכלים, במסעדות ובבתי-האוכל, במטבחים הציבוריים, במפעלי האפייה, במשחנות, באיטליות, במפעלי עיבוד בשר

היו"ר פ. שינמן:

אנו עוברים להצעה לסדר-היום של חברת-הכנסת נווהת קצב: המצב התברואי בייצור ושיווק מזון.

נווהת קצב (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, העליתי הצעתי זו לסדר-היום בעקבות התרעותיהם החוזרות ונשנות של מומחים בתחום הבריאות, זה כשמונה חודשים וגם היום, על שמחלת השחפת הולכת ומתפשטת כשאחת מסיבותיה נעוצה באי-הקפדה על בדיקות רפואיות בקרב עובדי ייצור ושיווק מזון ועל הרמה התברואית בכלל, הירודה בארץ.

דים עונתיים וזמניים, אך אין זו סיבה להזניח את השטח ולהרים ידים מראש. בכל זאת יש עסקים קבועים ויש עובדים קבועים ומהם אין להרפות. כמו כן מעלים הם את הנימוק שמצאנו דרך למנוע זיהוי מים על-ידי בדיקת המצרך, ולא האדם העובד, וזאת מאחר שהמוזון עובר בדיקות מעבדתיות וחיטוי. אולם גם בדרך זו אין כדי למנוע זיהומים, כאשר העובד חולה במחלת שחפת, דיזנטריה או מחלות מעיים. בכל אופן, כך אמרו לי המומחים למיניהם שעמם שוחחתי.

תמונה עכורה ניתן לגלות כאשר בודקים על כמה מצרכי מזון יש תו תקן: התוצאה היא כמעט אפס. סתם בסך-הכל יש שני מפעלים שבידם היתרים בודדים — אך אריות סוכר "סוגר" ושמן סויה וסבון של "עץ הזית" — ומתוך 140 תקנים למוזון יש רק 14 תקנים רשמיים; ושוב עולה, כבכל דבר לאחר שאתה שואל למה המצב הוא כזה, התשובה: פיצול הסמכויות.

זה לגבי תקנים, ובאשר לסימון תאריכים על מצרכי מזון התמונה מדאיגה עוד יותר. עד כה היו שלושה מצרכים שסומן עליהם תאריך: האמבורגר, בשר טחון וחלב. אני שומעת שכעת מוצרי חלב אחרים, יוטבעו עליהם תאריכים; ושוב כאן הבעיה מי יפקח על כך. הרי לא די שיחליטו על הטבעת תאריכים, אלא חשוב מי יפקח על כך וכיצד יבוצע הדבר. אנו גם לא טרחנו לטפח את תודעת הצרכנים עצמם לפיקוח על המצרכים ולהיותם שותפים לפיקוח. אני יודעת שהפרופסורים היו מוכנים לקבל תעודת פיקוח, להסתובב בשעות הפנאי שלהם ולפקח על הרמה התברואית, אך גם זה לא נעשה.

רבותי, חברי הכנסת, ישראל שקיבצה גלויות מכל העולם, שכל אחת מהן הגיעה עם "מטענה", חייבת להתחיל בטיפוח תודעת התברואה בגיל בית-הספר. קשה לחנך מבוגרים, אך קל יותר לטפח תודעתם של הצעירים להרגלי תברואה נאותים שיש עמם מניעת מפגעים תברואיים, שמירת סביבה נאותה. זהו פרק חשוב מאוד בתורת איכות החיים שאנו כה הרבה מדברים עליה. זה יפחית, בדור הבא לפחות, הרעלות וזיהומים שכיום קיימים גם בסיר המשפחה.

כיצד אנו מעודדים היום תודעת תברואית בתחום זה — יהווה דוגמה לגילגול של אורח בערכאות המשפטיות, כאשר הוא נכנס לאמביציה חיונית ורוצה להתלונן. פקיד בכיר במשרד הבריאות אמר לי שהפרו צדורה המשפטית לגבי גוף זר במזון היא הרבה יותר קשה מאשר לגבי רצח, או מתמיהם מאוד, אבל תיכף תיווכחו שזה נכון. אני מסכימה עם פקיד זה כי הייתי עדה ברשות לצרכנות לגילגוליו, התרוצצויותיו וסב-לותיו של אורח שרצה לגלות תודעת אורחות טובה ולהתלונן על שאשתו מצאה בקופסת סארדינים ג'וק — מה שקוראים בשפה תרבותית יותר ובעברית נכור: נה: מקק.

האשה שקנתה את הקופסה לא ידעה לאיזו מערה בולת היא מכניסה את בעלה, כאשר היא מבקשת אותו שיקח את הקופסה לאריגון הצרכנים. כמובן, שם קיבל תידרוך שעליו ללכת מיד למשרד הבריאות ומת-ברר שגם אשתו בתור קונה וגם הוא בתור מתלונן, שניהם צריכים לעסוק בעדויות שאורח יותר משנה. חברי הכנסת הנכבדים, כדי להפוך את הג'וק למו-

ומצרי ובעוד ענפי ייצור מזון אחרים — מוכיחים זאת.

ואמנם עם הקמתו של שירות המזון בנובמבר 1968 צעדנו לקראת מצב טוב יותר, ועובדיו ראויים להערכה ולברכה. אך, לצערנו, ידיהם כבולות מחמת פיצול הסמכויות בתחום תברואתי זה: פיצול סמכויות בינם לבין משרדים ממשלתיים שונים ופיצול סמכויות בינם לבין הרשויות המקומיות. משרד הבריאות, שיש לו המומחים לנושא, הוא רק גורם מדרוך, מכוון ומסייע לרשויות המקומיות במילוי תפקידיהן ואין לו הסמכות לכפות את הוראותיו עליהן ואינו גם הגורם המבצע. הפיקוח, הביצוע, הרישוי נתונים לסמכותן של הרשויות המקומיות ולא לסמכותן של משרד הבריאות. ומאחר שהרשויות המקומיות אין להן המומחים וגם נושא התברואה, ובעיקר תברואת המזון, הפיקוח בשווקים וכיוצא באלה אינו עומד אצלם בסדר עדיפות מהראשונה במצוקות התקציביות שיש להן נדחק נושא זה לקרן זוית. נודע לי שבעיר בת 30,000 תושבים יש תברואן אחד ועודר בלתי-מקצועי שהוא גם רואה שעות-מים. בעיירה אחת התברואן הוא גם גובה המסים. כלומר, בעיית כוח-האדם היא גם איכותית וגם כמותית. תפקיד התברואן אינו תפקיד בעל יוקרה המושך אליו כוח-אדם צעיר ומשכיל, וזו גם אחת הבעיות הגורמות להזנחה בשטח. זה. אילו היו תברואנים במספר מספיק, אילו היו מקצועיים ומתמחים במעקבם, היינו עדים ליתר סגירת גנריות ומסעדות הגורמות לזיהום ומחלות. היום מסעדות ותחנות מזון שקיבל התראות שרשינון יישלל אם לא יעמדו בתנאים הדרושים לשיפור המצב התברואי אצלן, ממשיכות בשלהן. החוק היום גם קובע שאין חובת חידוש רישיון וזה, כמובן, מחייב שינוי; ושינוי זה מחייב לפני כן הכנת הכלים הדרושים, כלומר הגברת כוח-האדם שיוכל לפקח על מתן רישיונות תקופתיים שלא יהיו תקופתיים לנצח.

היום, אם לא ייסגרו חנויות בגלל זיהום ואם, לאחר גילוי מחלות מידבקת, לא יועברו עובדים מתחום זה של עבודה — לא רק שאנו עלולים להישאר באותו מצב שאנו נמצאים בו היום, אלא אף נתדרדר אחורה. לא נחיו שתפרון כאן מגפת חולירע כדי שנתחיל להתרוצץ בדאגה וחרדה להתברתה; אלא נחיו שנעשה הכל כדי למנוע אותה בעוד מועד.

מומחים ורופאים מודאגים ממצבם הבריאותי של עובדי מזון. היום עובד נבדק עם כניסתו לעבודה — מה הלאה? אם הוא נבדק לאחר מכן במחלה מידבקת, הוא ממשיך לעבוד כל עוד כוחו עמו ואיש אינו יודע מאיזו מחלה מידבקת הוא סובל; הוא סתם חולה. מומחים מביעים את דעתם על קיום קשר סיבתי וכמותי בהעברת מחלות על-ידי מזון והרעלות מזון לבין היגיינה אישית לקויה של עובדים. זו סיבה עיקרית למחלות מעיים והרעלות מזון. גם הסקרים והדיווחים מצביעים על כך.

לפי סקרים שנעשו בשנת 1973 הוכח כי התחלואה כתוצאה מהרעלות מהווה מגזר חשוב בתחלואה הכללית במחלות קיבה ומעיים. בסקר זה התפלגות הנפגעים מהרעלות מזון היא כלהלן: 55% הרעלות במסעדות ובתי-מלון; 34.5% בחדי-אכיל מושותפים; 9% במשפחה בלבד. אמנם נימוקיהם של הגורמים הם שהתחלופה בענף זה היא גדולה ויש הרבה עוב-

שולחן הכנסת את הצעת חוק המזון שבו יהיה מענה לבעיות שהעליתי. נחוץ חוק מזון שיקיף ויקבץ בתוכו את כל החוקים והצווים האחרים בתחום חשוב זה של איכות חיינו.

היו"ר פ. שינמן :

רשות והדיבור לשר הבריאות, לתשובה.

שר-הבריאות ו. שמיטוב :

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני שמח שיש לי אפשרות לבוא להכחיש ידיעות, שפורסמו בהבלטה רבה ובמידה רבה של ניפוח לפני זמן-מה, כאילו יש בישראל גידול בתחלואת השחפת. היו אמנם בעניין זה ידיעות סנסאציוניות הרחוקות מן המציאות, אך כל הנחונים שיש למשרד הבריאות מעידים על כך שאין גידול בתחלואת השחפת במדינה. להיפך, אנחנו נמצאים כאן בירידה מתמדת, במיוחד לגבי שכבות נרחבות של אוכלוסיה צעירה המקבלות חיסון נגד שחפת; ואצל מבוגרים, במיוחד אצל עולים חדשים, היא מופיעה פה ושם, אך מטפלים בה בכל המרץ ובכל ההתמדה. ברור לי בלי כל צל של ספק שבשום מקרה אין עסקי המזון מהווים מוקד להפצת השחפת.

חברת-הכנסת נווה קצת העלתה שורה שלמה של בעיות הנוגעות לתברואת המזון במדינת ישראל. קודם כל אני רוצה לומר שמשרדנו דורש פיקוח חמור, ורא"שית לכל — על כל עובדי המזון בישראל. הוצאנו שורה של תקנות בעניין זה, ואומר גם משהו עליהן. עם זאת חייבת חברת-הכנסת קצב להיות מודעת לקושי שיש לנו בפיקוח על מצב בריאותם של עובדי המזון: (א) בגלל היקף העובדים; (ב) בגלל התחלופה הרבה מאוד בין עובדי המזון במפעלים השונים. עובד מזון עובד שבוע, שבועיים, חודש, עוזב, אחרי כן חוזר ואי-אפשר לקיים את המעקב. יש לנו שורה שלמה של עבודות עונתיות שבהן מועסק כוח-אדם מקרי מאוד שלא ניתן לפקח עליו; (ג) המגרעת החשובה ביותר — וחברת-הכנסת קצב ציינה אותה גם היא — שאתה יכול לקיים בדיקה בעובד מזון, לתת לו תעודה שהוא בריא וכעבור יומיים הוא יכול לחלות, ואינני יכול לחייב אותו לבוא כל יומיים לבדיקה. גם אם תעשה את הבדיקה פעם בשנה, פעמיים בשנה — אין בקושי שיום לאחר זה אדם לא מקבל מחלה מידבקת. אי-אפשר להתעלם ממגרעת זו של פיקוח על כוח-האדם מבחינה בריאותית, אם כי הוצאנו תקנות המחייבות בדיקות רפואיות.

המדיניות של משרד הבריאות ושל הפיקוח שלנו היא איפוא לשים דגש בתנאים התברואיים בכל מפעל מזון. הואיל ומבחינת בטיחותן של סביר להניח כי כל עובד במפעל מזון יכול לחלות ואי-אפשר לאתר אותו מיד כשחלה, צריכים לשים דגש בקיום תנאים סנטיטאריים: מקלחות, מקום לרחיצת ידיים, הקפדה על תנאים תברואיים נכונים המגבילים את אפשרות העברת המחלות על-ידי עובדים גם כאשר הם חולים. זוהי הגישה שלנו וזוהי, חברת הכנסת הנכבדה, גם הגישה בעולם כולו. גם בעולם כולו אין משתלטים על בדיקות רפואיות של עובדים אלא שמים דגש בתנאים סנטיטאריים.

בעניין זה פירסמתי בחתימתי שורה של תקנות בשנתיים האחרונות הקובעות את התנאים הסנטיטאריים

צג משפטי התחיל כאן מצעד להוכחת השרשרת, מה קונה ועד היצרן. האיש נחקר כמתלונן ואשתו נחקרת כקונה. אחרים נחקר המוכר, לאחר מכן הספק, אחריו האורז ואחרון היצרן; וזאת כדי לוודא את דרך היי-סורים שבה עברה הקופסה עם הג'וק מיד ליד ורק לאחר שורת חקירות ובדיקות אלו הופך הג'וק למוצג משפטי. לפעמים סוגרת הפרקליטות תיק כאשר אין הוכחה היכן התקלקל המוצר — אצל היצרן או אצל המשווק; כי לפי החוק הנוכחי צריך לתבוע גם את היצרן וגם את המשווק.

ועתה בא שלב נוסף — נחקרו כולם והוכן תיק משפטי וכולם רואים את הג'וק לעיניהם. זהו לבטח ג'וק, אך אין זה מספיק עד שהוא אינו עובר בדיקה מעבדתית מוסמכת המוכיחה שאכן הגוף הנזקק הינו ג'וק.

חקירות ובדיקות כאלה נמשכות כשנה, כי אין כוח-אדם מספיק וגם כאן טרם נשלמה המלאכה. זה בסך-הכל שלב מוקדם לקראת העברת התיק לפרק-ליטות; וכאן מתחיל שוב מצעד חדש — האזרח הפשוט עומד ומסתכל על הצד בעיניים תמהות — וזו השלב המשפטי הפילי.

ובכן, מגיעים כל העדים שוב — אירגון הצרכנים שאצלנו התלוננו, הקונה, המתלונן — אם הקונה לא התלונן ישירות — המוכר, הספק, האורז והיצרן, כלומר כל אלה שהיתה להם נגיעה במוצר. וכפי שידוע לנו מגיעה כל החבורה, השרשרת הזאת, לבית המשפט בשמונה בבוקר, אך לא תמיד, בגלל העומס בבתי-המשפט, מגיע משפטם לדיון באותו יום, וקורה שהם מוזמנים בשנית ובשלישית. הפסד ימי עבודה, הוצאות, מתיחות עצבים — וכל זה מפני שהיתה לאותו אזרח תודעה אזרחית טובה והתלונן.

אגב, גם אם זוכה האזרח ותלונתו מוכחת כנכונה, לא מגיע לו לתבוע נזק אישי על הפסד ימי עבודה, טרדות וכו'. ייתכן איפוא שבית-דין להגנת הצרכן — הצעה שהביא לאחרונה חברת-הכנסת זכין — יציל מתלוננים על גופים זרים גם מבחינה פרוצדוראלית וגם מבחינות אחרות, דבר שיעודד את הצרכנים להתלונן מבלי שייגזל מהם זמן כה רב ותיגרם להם עגמת-נפש.

לא נגעתי, כמובן, בכל האספקטים של הנושא, שהרי הזמן אינו מאפשר לי זאת, אך ברצוני לציין מפגע רציני ביותר בתחום התברואי, והוא — הליכלון והזיהום בחדרי השירותים, במסעדות וגם במקומות הציבוריים, שיוכלו להיות גורם ההדאסון להעברת מחלות. לא אגוים אם אומר שהוא מודד להישגיה התברואיים של מדינה בעיני תייר, ונקיונם — גורם חינוכי לאזרחיה. אין מה להשוות בין המצב אצלנו בתחום זה לבין העולם הנאור. בתנאים אלה של מצב תברואי לקוי אנחנו ממשיכים במדינת ישראל לאכול את ה"לחם האחד" — המצרך הנצרך ביותר — לא ארוז. הכי צד נוכל להרשות לעצמנו "לוקסוס" כזה של אל"ף ב"ת בתורת התברואה? עד מתי נישאר שאננים, שלווים ומרוצים מההישגים שהשגנו ולא נדבר על דברים אלמנ-טאריים שלא השגנו?

לבסוף אני מעלה תביעה נמרצת מעל במה נכבדה זו, שתניח הממשלה, ובאופן המיידי ביותר, על

כמעט ולא נרשם בשנים האחרונות מקרה אחד שנגרם על-ידי מזון מתועש. בתי-החירוש למזון עומדים על רמה תברואתית גבוהה ביותר ואין לנו ב-10 השנים האחרונות כמעט אף מקרה אחד שהרעלה היתה תוצאה ממזון מתועש. כל התופעות של תחלואה שאני ציינתי, לרבות הרעלות, מופיעות בחלקן במטבחים ציבוריים, במסעדות, בפנימיות ובחלקן הגדול מאוד במטבח המשפחה.

יש לי פה סטאטיסטיקה של כל התופעות של הרע-לות מזון וגם של מפגעים כאלה של תחלואה ושמתי לב שהרבה מקרים הם במטבחים ציבוריים, אבל הרוב הגדול של המקרים הם במטבחים של המשפחה. זה מוביל אותי שוב למסקנה שבעצם אנחנו מדברים על תופעה שאי-אפשר להתגבר עליה בלי מודעות הציבור. בלי עזרת הציבור לא נוכל להתגבר על צימצום התח-לואה של קילקולי קיבה, מחלות זיהומיות והרעלות מזון.

חברת-הכנסת נוותה קצב מכירה את הצרכן. היא היתה, נדמה לי, תקופה די ארוכה בהאש המועצה לצרכנות של ההסתדרות. היא ודאי תסכים אתי שאם אנחנו לא נשכנע את הצרכן שיהיה שותף שלנו בנושא זה, שום פיקוח לא יצלח. אני יודע שבהור-לנד, בעיר של תיירים, ראש העיריה באותה עיר הגיע להסדר עם המסעדות המשרות תיירים, ולפיו הסכימו בעלי המסעדות לאפשר לכל אדם המבקר במסעדה לבקר במטבח של המסעדה קודם שהוא מקבל את האוכל. אם הוא מבקש לפתוח את המטבח ולראות את רמת הנקיון במטבח, חייב בעל המסעדה לאפשר לו לבדוק את הנקיון במטבח. הלוואי והיינו מגיעים לדבר כזה בירושלים או בתל-אביב, שכל אורח שירצה לאכול במסעדה יהיה רשאי לראות באילו תנאים מבשל בעל המסעדה ולבדוק אם עובדי המטבח אינם בטינור לבן ובכובע לבן על הראש, כפי שייקבע בתקנות, אם אין מקום לרחיצת ידיים לפני הכנת האוכל ואם אין תנאים אלמנטאריים של נקיון, של הוצאת הזבל וכו'; שהאז-רח המבקר במסעדה יתבע את קיומם ויאמר: אם לא אמצא רמה של נקיון — לא אוכל אצלך. זהו הפיקוח היעיל ביותר ושום פקח של העיריה לא יכול לעשות זאת במקום האורח עצמו.

אם מדברים על רמת נקיון בחנויות המכולת, הייתי אומר שחנויות המכולת אינן מוקדים של הפצת מח-לות, למרות הכל, אבל מבחינת הצורה האסתטית של חנויות המכולת, רמת הנקיון מסביב לחנות המכולת, המקום שם מונח הלחם — ולצד הרב כמה פעמים דיברנו על כך שעל-יד כך ארגו של לחם צריכים להיות מלקחים של עץ כדי שהאורח הרוצה לבדוק את הלחם לא יעשה זאת ביד, אלא בעזרת המלקחים — אילו היה האורח עצמו הופך לפקח של חנות המ-כולת ולא היה קונה במקום לא נקי, זה בהחלט היה נותן תוצאות מיד.

אני סבור שבמאמץ לבלית מחלות זיהומיות ול-הגברת הפיקוח על מוצרי מזון, משרד הבריאות ושירות המזון שליד משרד הבריאות צריכים לעשות את שלהם. אנחנו מקפידים על כך. עם זאת האורח מוכרח ליטול את חלקו בפיקוח עממי המוני בכל המקומות שם מוגש מזון.

במקומות יצירת מזון והגשת מזון; בדיקות רפואיות של עובדים; תנאים תברואיים להובלת חמרי מזון — במיוחד בשר, דגים, בשר-עופות; תנאים תברואיים לאחזקת מזון; תנאים מיוחדים לרוכלי מזון בשר-ווקים.

הוצאנו צו על סימון מוצרי חלב, דבר שלא היה עד עכשיו בתוקף צו. היתה תקנה, אך בתוקף הסכם בינינו לבין המפעל העיקרי בייצור מוצרי חלב, "תנו-בה", וכעת אנחנו מחייבים בתוקף צו לסמן על כל שקית חלב את תאריך הייצור, ובאופן ברור. כל האלמנטים האלה הודגשו ונמצאו ביטוי בתקנות שפירסמנו בשר-נתיים האחרונות.

הבעיה היא שהפיקוח על קיום התקנות שפירסמנו מוטל בעיקר על הרשויות המקומיות, פרט אולי במה שנוגע למפעלי מזון תעשייתיים ואולי גם כמה מגורים של הובלת מזון. הבעיה הקשה נובעת מכך שהרשות המקומית איננה מודעת במידה מספקת לצורך לשמור על התקנות, או מכך שאננם יש לה מודעות, אך אין לה כוח-אדם ותקציבים מספיקים.

אמרתי כבר שבקבוצת המחלות המופצות על-ידי מזון לא כלולה מחלת השחפת, אבל יש קבוצת מחלות המועברות על-ידי מזון ואלה הן מחלות בדרכי העי-כול — מחלות קשות יותר וקלות יותר. המחלה הקשה ביותר היא הטיפואיד המתפרצת מדי פעם בפעם, אבל מדובר בדרך כלל במחלות קלות, שעליהן אנחנו מסו-גלים להתגבר — מחלות זיהומיות, שילשולים, שאלפי אוזחים באים למרפאות ומתלוננים עליהם. דבר זה גורם, כמובן, להפסד גדול למשק בימי עבודה, ומי שמתמצא בפאציינטים של מרפאות קופות-החולים יודע שאחוז גדול מהם בא בגלל מחלות מעיים הנגרמות על-ידי מזון מקולקל.

לצד הרב, חברת הכנסת הנכבדה, בלימתן של מחלות זיהומיות אלו תלויה בעיקר באורח. כאשר בלי-מתה של מחלה תלויה במאמצי הממסד הרפואי, כמו למשל השחפת, הרי הבלימה נעשית על-ידי כך שמ-טפלים בחולים, מונעים הידבקות וגם מבצעים מערכת חיסונים רחבה באוכלוסיה הצעירה. אנחנו בולמים את השחפת. בלימת מחלת שיתוק הילדים תלויה בזה אם ניתן החיסון. אותו דבר לגבי דיפטריה ושורה שלמה של מחלות. אבל כאשר מדובר במחלות שבלימתן תלו-יה ברמה תברואתית, ברמת נקיון אישי וסביבתי שה-אורח חייב לשמור עליה — שם אנו נכשלים.

לכן אני חושב שהדגש צריך להיות מושם בתפ-קידו של האורח בשמירה על נקיון וכללים סאניטא-ריים. אני מתכוון לרחיצת פירות וירקות לפני האכילה, טבילת ידיים או רחיצת ידיים בדטרגנטים לפני האוכל או אחרי יציאה מבתי-השיירות. בדברים פשוטים כאלה, אילו היינו מקפידים עליהם בשטח רחב מאוד, אין לי ספק שהיינו מקטינים במידה רבה את ההידבקות במח-לות זיהומיות שונות של מעיים, במיוחד בחודשי הקיץ.

נושא נוסף שמעלים כאשר מדובר במזון הוא הרעלת מזון. יש לנו מדי שנה בין 80 ל-100 התפר-ציות של הרעלות מזון בקבוצת אוכלוסיה של 20 איש, 30 איש, 50 איש, אבל אני חייב לציין שגם בתחלואה בגלל מזון מקולקל וגם בהתפרצויות של הרעלות מזון

מטילדה גז (המערך):
ברוך-השם.

שרי-הבריות ו. שם-טוב:
אדוני היושבי-ראש, אני בהחלט מסכים שאת הנושא החשוב שחברת-הכנסת קצב העלתה נעביר לוועדת השי-רותים הציבוריים לדיון.

היו"ר פ. שינמן:
האם חברת-הכנסת קצב מסכימה להעביר את הצע-תה לוועדה?

נזוהת קצב (המערך):
כן, בהחלט.

היו"ר פ. שינמן:
לפנינו הצעה אחת — להעביר את הנושא לדיון לוועדת השירותים הציבוריים.

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת השירותים הציבוריים נתקבלה.

2. ייקור דירות לזוגות צעירים ולעולים חדשים על-ידי העלאת מחירי הקרקעות

פיה נבנים שיכונים ציבוריים בישראל? החברות טוענות כי מחירי הקרקע מאמירים את מחירי הדירות. הממש-לה טוענת שהקאלקולאציות מנופחות, ואילו הזוגות הצעירים, העולים החדשים ומפוני משכנות העוני נאנקים תחת עול מחירים מרקיעי שחקים.

בידי הצעת מחירים של חברת "עמידר" בשיכון "דורה" בנתניה. לפי הצעה זו — ויש לי עשרים מס-מכים — שתי קבוצות של דירות זהות לחלוטין, קבוצה אחת נמכרה בראשית השנה במחיר של 40,000—45,000 לירות לדירה, ואילו הקבוצה השנייה מוצעת היום למכירה במחיר של 80,000—85,000 לירות לדירה. אלה דירות זהות לחלוטין. גם היום במחיר החדש של 85,000 לירות, כפי שהוא נקבע, יש מרווח עצום של מקח וממכר על-ידי לחצים וקשרים. סכום של 10,000—20,000 לירות אפשר להוריד בנקל. כאשר יש פערים כאלה לפי השיטה הקיימת, מדוע היה צריך להג-היג שיטה שכל עיקרה הוא ייקור מחירי הדירות בסדר-יגודל של עד 10,000 לירות?

השאלה השנייה הניצבת לפנינו היא כפולה: הרוכ-שים הפוטנציאליים של הדירות משתייכים לשכבת אוכ-לוסיה מעוטת-אמצעים ביותר. האם מוצדק להטיל על שכבה זו להכניס לאוצר המדינה כספים נוספים שאין לה, רק משום שיש האמרה ספקולטיבית במחירי קר-קעות בישראל? מאידך גיסא, נוכח מקרים רבים של ספסרות בדירות הללו, האם מוצדק לתת לרוכשיהן הטבה כלשהי — ולו גם את ההטבה המוקטנת לאחר הפעלת השיטה — על חשבון המדינה?

בעל כורחך אתה אומר שאין הצדקה מוסרית להע-לות את מחירי הקרקע לנצרכים אמיתיים ואין הצדקה לתת קרקע מסובסדת לאלה שאינם נצרכים. וכאן יק-בעו לא הערכת השמאי הממשלתי ומודוס של שרים

חברת-הכנסת קצב העלתה את הנושא של הגדרת סמכויות. קיימת בעיה של הגדרת סמכויות בין המש-ר הראשי לבין הרשויות המקומיות, אבל אני לא הייתי אומר שזו הבעיה העיקרית. הסמכויות פחות או יותר מוגדרות. הבעיה העיקרית היא מחסור בכוח-אדם. גם ברשויות המקומיות אין די אנשים שיקחו על עצמם ויעשו את המלאכה, בגלל הצימצומים של תקנים ושל תקציבים שאנחנו עדים להם, במיוחד בת-קופה האחרונה.

אשר לחוק המזון — ובזאת אסיים — זה נכון. אני שותף לתרעומת שהכנת חוק המזון ארכה כל כך הרבה זמן, עוד מהכנסת הקודמת. כמה פעמים עמדתי אני על במה זו והבטחתי שאנחנו עומדים כבר לס-יים את הוויכוחים סביב חוק זה. סוף סוף אני שמח להודיע לכנסת שבי-18 לנובמבר 1974, בערך לפני חר-דש ימים, נתקיימה הפגישה הסופית והמסכמת של מומחי משרד הבריאות ומומחי משרד המסחר והתעשייה בהשתתפות המנכ"לים של שני המשרדים ובהשתתפות שני השרים, ולאחר דיונים ממושכים ומייגיעים הגענו להסכמה על סמכויות שני המשרדים. אני מקווה שה-חוק יובא עכשיו לממשלה לאישור ואחר כך לכנסת.

היו"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעה לסדר-היום שהוכ-רה כדחופה על-ידי יושבי-ראש הכנסת והסגנים, והיא: ייקור דירות לזוגות צעירים ולעולים חדשים על-ידי העלאת מחירי הקרקעות. רשות הדיבור למציע, חבר-הכנסת מודעי.

יצחק מודעי (הליכוד):

אדוני היושבי-ראש, חברי הכנסת, לכאורה צריך היה לברך על השיטה החדשה שאישרו לאחרונה שרי האוצר, השיכון והחקלאות, ולפיה ייקבעו מחירי הח-כירה של קרקעות לצורך בניית דירות ליעדים ציבור-יים, כגון זוגות צעירים, עולים חדשים ומפוני מש-כנות העוני. השנה, לפי אותה שיטה, תשלמנה חברות הבנייה והשיכון 45.5% מערך השוק של הקרקע; בשנת 1975/76 תשלמנה 68.2%; והחל משנת 1976/77 תשלמנה 91% מערך השוק של הקרקע.

הואיל והמדובר הוא בדירות שגדלן בין 61 מ"ר ל-82 מ"ר, שהן הרוב המכריע של הדירות בשיכונים הציבוריים, נמצא שהשיטה החדשה תטיל התייקרות מיידית עד 5,000 לירות באפריל 1975, והתייקרות נוספת של עוד 10,000 לירות. אותם משתכנים — ואני מזכיר לחברי הכנסת שמדובר ברבדים חסרי אמ-צעים: זוגות צעירים, עולים חדשים, מפוני משכנות עוני — ישלמו תוך שישה חודשים תוספת עד 15,000 לירות לדירה כזו. לאחר מכן, החל באפריל 1976, 10,000 לירות נוספות.

גם אם נקבל את המודוסים החדשים שנקבעו על-ידי השרים למחירי קרקע לדירות, עדיין נשארות לפני הבית כמה שאלות יסוד שהן טעונות עיון.

שאלה אחת — מהו היחס בין מחיר קרקע למחיר דירה הנמכרת, אדוני השר, בשיטת הקוסט-פלוס של-

דובר בהם הוא פחות או יותר סגור. על-פי טבען מת-אימות הצורות הללו כמעט אך ורק לזוגות צעירים, לעו-לים חדשים ולמשפחות ממשכנות עוני. הספקולאציה בהן נבעה מההיצע המוגבל שלהן ומההמתנה הממושכת לקבלתן. עם הנהגת השיטה החדשה יאמירו מחיריהן גם כתוצאה מקביעת מחיר פסי גבוה יותר, על-ידי הממ-שלה, ולא רק מהעובדה שההיצע שלהן נמוך ויש תור גדול הממתין לקבלתן.

ולאחרונה, אדוני היושב-ראש, השפעת השיטה הח-דשה על מחירי הקרקעות בכלל. במדינה שבה אחוז כל כך גבוה של הקרקעות נמצא בבעלות הממשלה, כל שינוי במחיר הקרקעות שבנדי הממשלה מזעזע את שוק הקרקעות בכללו. גם בלא-הכי, אדוני השר, הגיעו מחירי הקרקעות בישראל לרמה מסוכנת הטומנת בחו-בה מפולת כזאת שהיתה מנת חלקנו בשנים 1965—1966, וכוז העוברת על אירופה, ובמיוחד על אנגליה ואיטליה, היום.

שוק קרקעות יש לו השפעות נכבדות על המשק כולו. ואני שואל את כבוד השר: האם היום, עם התחלת הפעלתה של מדיניות כלכלית חדשה שמטרתה צינון המשק, אם לא הקפאתו, מותר היה להפעיל את השיטה החדשה שתגרום, אפילו שלא במתכוון, להאמרת מחירי קרקעות?

אדוני היושב-ראש, מובן מאליו שיש לי הערכה מלאה לקביעתם של השרים הנכבדים אשר אישרו את השיטה הזאת. אף-על-פי-כן נראה לי כי היא איננה דבר שלם ואף לא דבר בעתו. לפיכך אני מציע כי הנושא יועבר לדיון מקיף ומעמיק, לא טכני, לא טב-לאיתי בוועדת הכלכלה של הכית.

היו"ר פ. שינון:

אני מזמין את שר השיכון להשיב להצעתו של חבר-הכנסת יצחק מודעי.

שר-השיכון א. עופר:

כבוד היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, אני מבין שחבר-הכנסת מודעי יכול להציע דיון במליאה. אני מודיע שאני תומך בדיון במליאה. אני תובע לקיים דיון במליאה ולא להעביר לוועדה, מפני שאני רוצה לדעת היכן סיעת ליכוד עומדת. אתם מדברים על פיזור אוכלוסיה. אתם בכוף פיזור אוכלוסיה או נגד פיזור אוכלוסיה?

לפי המצב היום, כאשר מחירי הקרקעות נמוכים בהרבה מערכם הריאלי, זוג צעיר בתל-אביב מקבל סובסידיה של 50,000—60,000 לירות, וזוג צעיר בדי-מונה מקבל סובסידיה של 1,000—2,000 לירות. אם אתם בעד זה — בבקשה, תבואו לכנסת ותסבירו לנו ברוח הנאום המשכנע של חבר-הכנסת מודעי, ואל תדברו על פיזור האוכלוסיה.

מדוע זוג צעיר ילך לדימונה, באר-שבע, ערד וקריית-שמונה, כאשר הוא מקבל סובסידיה של 50,000—60,000 בתל-אביב, חולון ובתי-ים? שם הוא מקבל את הקרקע כמעט לפי ערכה בשוק.

אנחנו חושבים שצריך, קודם כל, לתת את הדירות במחיר שלהן בשוק, בלי רווח. דירות צנועות. בתל-אביב תעלה דירה, כמוכן, יותר, מפני שמחיר הקרקע גבוה, ובאזורי-פיתוח היא תעלה פחות. המצב עד

אלא טבלת הקריטריונים של הנצרכים הזכאים והענשה חמורה במקרים של ניצול הוכות לרעה.

השאלה השלישית היא לגבי ההצדקה המוסרית בשי-נוי השיטה שהיתה קיימת. רבים נרשמו לאותה תכנית שיכון לזוגות צעירים. אלה מהם שיקבלו את החוזה באפריל 1975 ישלמו בערך 10%—20% יותר מאשר אלה אשר קיבלו את החוזה במאמר של אותה שנה. ומה שיותר חמור — מחכים מאות אלפי יהודים לעלייה מברית-המועצות. שם הממשלה הרוסית היא הקובעת את סדר עלייתם. ממשלת ישראל תסוג אותם בהתאם לתאריכים של מי שמצליח להגיע תחילה ולקבל זכויות על דירתו. גם מפוני משפחות העוני הם חסרי אונים. הם תלויים בעיריה, במועצה המקומית, במשרד השיכון ובבירוקרטיה לפתור את בעייתם. אם תודרו — תחסכו כס-פים למשפחות הללו; אם תתעכבו — תחייבו אותם בהוצאות יותר גבוהות שלא באשמתם ולא בטובתם.

השאלה הרביעית היא טכנית כלארה. הקביעה של מחירי השוק, שנעשתה על-ידי השמאי הממשלתי, יפה לספטמבר 1974. כל חישובי ההתייקרות שהוכרתי נעשו לפיה. אבל הדעת נותנת כי במציאות הישראלית מחירי השוק המשתנים יחייבו הערכה מחודשת כעבור זמן. אם האחוזים שנקבעו הם אחוזים החלטיים, הרי שבמקרה של האמרה תלולה במחירי הקרקעות היתה התייקרות הדירות גדולה פי כמה. אבל יכול להיות גם מקרה של ירידת מחירי קרקע — וכבר היו כאלה לפני — ואז יימצאו הרוכשים המקדימים מקופחים. יש כנה נקודה שעליה צריך לתת את הדעת. רכישת ז' לא נע-שית בכסף ממש. ברובה הגדול היא מבוצעת על-ידי משכנתאות לשנים ארוכות. אני יכול להבין שהמקדימים — במקרה של ירידת מחירים — ישלמו על-פי ערך השוק של הקרקע ביום הקניה; אבל לאחר שנים המשפחות של ההוגות הצעירים, של העולים ושל מפוני משכנות עוני ימשיכו לשלם בהתאם להערכת מחירי הקרקע — ואינני מדבר על הבדלים שוליים.

הואיל ותופעה כזו אינה רצויה דווקא לגבי מש-פחות שבהן מדובר, שוב אתה חייב, אדוני השר, לחזור לשיטה שתקבע קריטריונים על-פי צרכי המשחנך ולא על-פי התכניות של המשכנ.

אדוני היושב-ראש, השיטה החדשה שהוצעה, המצ-מידה את מחירי החכירה של הקרקעות לערכן בשוק, מושתתת על עקרון נכון ונכון. אבל במה דברים אמו-רים? — בקרקע או בדירה שהיא בעצמה איננה מש-משת לצרכי מגורים. אם הקרקע או הדירה נכנסת למע-גל המשק הספקולאטיבי, מן הדין שישלמו את מחיר השוק. אבל כל המקרים שאנו מדברים בהם הם מקרים של נזקים. ומה הם אשמים שהמשק הישראלי הוא משק אינפלציוני וספקולאטיבי? ובעניין זה אין נפקא-מינה אם הם משלמים את מלוא מחיר השוק או 68% או 91% ממנו. ההצמדה לשוק האינפלציוני-ספקולאטיבי אין לה ולא כלום עם השימוש האישי של המשתכנים שבהם מדובר. אבל אם התכוונה השי-טה החדשה להתגבר על ספקולאציות אפשריות במחירי הדירות, הרי זה חצי קפה וחצי תה. מצד אחד המדינה נותנת הטבות לזכאים והיא לוקחת חלק מהן בחורה. המוטבים נפגעים, והספקולאנטים ימשיכו ליהנות.

יתר על כן, הטבלה, כפי שנקבעה, רק מעודדת את הספקולאציה מפני ששוק הדירות כפרייקטים שמי

תוח, לא רק לבני ערייהפיתוח אלא גם לבני מרכז הארץ שרוצים לבוא לערייהפיתוח.

אני חושב שאנחנו צריכים להרחיב את המספרים האלה ולא לצמצם אותם. יש לנו, כמובן, גם קריטריונים סוציאליים, למי שצריך לתת את העזרה לפי קריטריונים סוציאליים. העולים מקבלים את הדירות בשכירות. מפוני משכנות עוני מקבלים דירות בשכירות. מכירה היא רק לזוגות בעלי יכולת מסויימת. אנחנו אי-ננו רואים שום סיבה להמשיך בשיטה שהיתה קיימת ואשר נוצרה בגלל עיוותים. תמיד אנחנו שומרים על שיטה ונוצרים בה עיוותים.

אנחנו חושבים שצריך להעמיד את מחיר הקרקע ואת מחיר הדירה על ערכם הריאלי, ואחר כך צריך לתת סובסידיה מועדפת לפי קריטריון של פיזור אוכלוסיה ולפי קריטריון סוציאלי. בהתאם לכך אנחנו פועלים. אני בהחלט מוכן שהיה דיון על כך בכנסת, ואני מאוד מצפה לשמוע את ההצעה שתציע סיעת הליכוד לסיכום הדיון הזה.

היו"ר פ. שינמן :

חבר-הכנסת יצחק מודעי איננו יכול להציע דיון בוועדה. הכוונה היא לכלול את הנושא בסדר-היום של מליאת הכנסת. לפנינו הצעה אחת: לכלול את הצעתו של חבר-הכנסת יצחק מודעי בסדר-היום של מליאת הכנסת.

הצבעה

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

3. מכירה בלתי-חוקית של דירות אשר ניתנו בתנאים מיוחדים של שיכון לזוגות צעירים

אליעזר שוסטק (הליכוד) :

כל מה שהעתונים כותבים זה תמיד נכון.

חייקה גרוסמן (המערך) :

בהחלט לא תמיד. הפעם מתברר שזה נכון.

עם אלה שרכשו דירה ב-54,000 לירות ומכרוה ברווח של כמעט 200% נמנה גם הזוג הצעיר שהשתכן במרכז הקליטה בבית-מילמן, לאותה תקופה עד שתהיה מוכנה דירתם הגדולה יותר ברמת-השרון.

בבדיקה ראשונה שערכה עיריית חולון, וזה רק לפי בדיקת כתובות הרשומות על תיבות הדואר, ב-300 דירות שניתנו בתנאי סובסידיה, נתגלה כי יותר מ-10% מאלה שקנו דירתם בעד סכום של 40,000 לירות מכרוה בסכום של 140,000—160,000 לירות, בניגוד לתנאי החוזה שחתמו עליו.

אפשר למצוא אותה תופעה בכל חלקי הארץ. כך גם קיבל דירת זוגות צעירים בתנאי סיבסוד ומכס-פי ציבור בעל סטקיה ובעל נכסים אחרים בתל-אביב, רק מפני שלאשתו השנייה לא מלאו 35 שנים. וכך הוא נמצא נשכר פעמיים. וכאשר בדקתי את העניין התברר שאין שום יסוד משפטי להוציאו מהדירה.

יתר על כן, סגן ראש עיריית תל-אביב מר פרץ אוניקובסקי אמר לי, כי ידועים לו מקרים שזוג צעיר

היום היה אבסורדי בגלל הוצאות הבנייה הגדולות. הואיל ובמחירי הקרקע לא היה הבדל בין קריית-שמונה, צפת, כרמיאל וערד, דירה עלתה ב-20,000 לירות יותר מאשר בתל-אביב, בחולון, בבתי-ים ובגב-עתיים. ואנחנו הלא אומרים: נפזר את האוכלוסיה. צריך היה להיות אידיאליסט על קידוש השם על-מנת ללכת למקומות האלה.

יעקב ז'אק אמיר (המערך) :

לכן הגליל ריק מיהודים וצריך להעביר לשם יהודים.

יצחק מודעי (הליכוד) :

מישהו נגד פיזור אוכלוסיה? מה זה שייך לפיזור אוכלוסיה?

יעקב ז'אק אמיר (המערך) :

הגליל זה חלק ממדינת ישראל וצריך לאכלס אותו, ולכן זה פיזור האוכלוסיה.

יצחק מודעי (הליכוד) :

מי מדבר בכלל נגד פיזור האוכלוסיה?

שר-השיכון א. עופר :

לאחר השינוי שעשינו בחוק הזה הגענו סוף סוף למצב שמחירי הדירות זהים פחות או יותר בכל חלקי הארץ, למרות הוצאות הבנייה הגבוהות יותר בגליל ובנגב. על-ידי הלוואה עומדת ותנאי משכנתאות יותר טובים אנחנו מעודדים את רכישת הדירות באזורי-פי-

היו"ר פ. שינמן :

אנחנו עוברים להצעה הבאה לסדר-היום, של חברת-הכנסת גרוסמן: מכירה בלתי-חוקית של דירות אשר ניתנו בתנאים מיוחדים של שיכון לזוגות צעירים.

חייקה גרוסמן (המערך) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, 50%—60% מה-נהנים מדירות במסגרת שיכון לזוגות צעירים מכרו אותן, השכירו, הרוויחו וסיפסרו בדירות שקיבלו בתנאים של סובסידיה והלוואות נוחות על חשבון כספי האר-מה. זהו יכול הבדיקה השטחית ביותר שנעשתה בש-כונות-יוקרה כמו נווה-אביבים ותכנית ל', שבהן נמ-סרו השיכונים על-ידי עיריית תל-אביב לזוגות צעירים.

עתון "מעריב" וכתב אחד זריז יזמו חקירה — וחבל שהיזמה הזאת לא באה מטעם העיריה עצמה. העיריות שואבות אמנם את המשאבים למימון ולסיב-סוד הבנייה מהממשלה, אך העיריה היא המתווכת בין חברת הבנייה לבין המשתכן. היא הקובעת את הקרי-טריונים למועמדים לשיכון, היא האחראית לביצוע הח-לוקה הצודקת, היא החייבת לקבל ערבויות והיא החיי-בת לשמור ולפקח על מה שקורה בשיכונים אלה.

הלכתי לעיריית תל-אביב והתברר לי כי כל הנ-תונים שהתפרסמו לאחר חקירה עתונאית הם נכונים.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
מהו בכלל הרעיון שעיריות צריכות לטפל בזה?

חייקה גרוסמן (המערך):
זאת שאלה אחרת. אני קובעת דברים שכבר היו, ואני רוצה למנוע אותם להבא.

ידידיה בארי (הליכוד):
כמו בבתי-החולים.

(חברת-הכנסת נ. אליעד קורא קריאת-
את-ביניים)

חייקה גרוסמן (המערך):
למה לא תגיש הצעה לסדר-היום כמוני? אני טרחתי ובידקתי נתונים. תעשה כמוני.

הייתי אפילו מחמירה יותר מאשר הכתוב בחוברת מאלפת זו. בצד הלחצים הציבוריים והוקעת הספסרות יש להפעיל את הבטחונות האלה — אני רואה שעוררתי התעניינות רבה בנושא. אני מתפלאת שאיש לא התעורר לנושא זה קודם לכן:

(1) בדיקת השיכון של הווג המועמד בקפדנות. גם מצב השיכון שהוא גר בו וגם מצבו הסוציאלי של הווג, האם יש לו רכוש, מה הכנסתו, וכו'.

(2) זוג צעיר לא יהיה רשאי למכור או להשכיר את הדירה — לא תוך 3 שנים כמו שהיה, אלא גם לא תוך חמש או שבע שנים. אם יעשה כך, עליו להחזיר לפחות 50% מההפרש בין מחיר הקנייה ומחיר המכירה, ולא פחות מ-50,000 לירות.

(3) "פריוריטי" לקניית הדירה שהווג רוצה למכור תישמר לרשות המקומית, וכך ייווצר בנק של דירות בידי הרשות המקומית, שתוכל לסטור אותן למפוני שכונות העוני ולזוגות צעירים שאין בידיהם הסכום הראשוני שהם חייבים להפקיד בטרם ייהנו מסובסידיה וממשכנתה נוחה.

(4) תנוסה טבלת ניקוד של קריטריונים לכניסה לשיכון, בטבלה זו יהיו הקריטריונים הסוציאליים מרכז ומוקד, וכך לא יוכלו להירשם לשיכון זוגות צעירים כאלה כמלכתחילה מתכוונים לספקולאציה.

ולבסוף עלי להתריע נגד תופעה חמורה, והיא: באזור תל-אביב יש 16,000 משפחות בדיוור פגום או תת-דיוור. חברת "חלמיש" גותנת 2,800 פתרונות דיוור לשנה. מדי שנה מיוחסות 1,800 משפחות-סעד בעיר הגדולה של ישראל. משיכון זוגות צעירים לא יוכלו ליהנות זוגות רבים שעומדים בכל הקריטריונים, וכל בדיקה תזכה אותם בזכאות, כי חסרה להם רק הזכות האחת: אין להם סכום הכסף להפקדה, הסכום הראשוני לתשלום, ואין הם יכולים לעמוד בחשולים המילולות שמגיע לפעמים למאות רבות, עד 700 או 750 לירות לחודש. וכך אנו מגיעים לאבסורד, אדוני השר, והייתי מבקשת ממך תשובה: לפי הצעתי נפעיל קריטריונים סוציאליים, אך הזכאים לא יוכלו ליהנות מהזכאות. מה הועלנו ומה פעלנו?

מוכרחים למצוא פתרון לזוגות אלה. אני מתכוונת לזוגות צעירים, כי זה הנושא, לא משום שאין נושא אים אחרים בנושא הדיוור; אני מדברת באלה שאין להם סכום התחלתי להפקדה. אם לא נפתור בעיה זו,

מכר את השיכון שקיבל במסגרת שיכון לזוגות צעירים ברווח של 100,000 עד 150,000 לירות, אחר כך נרשם בשנית לשיכון, ואמנם זכה בהגרלה שנייה, וכך חזר חלילה, עד שלוש פעמים. האומנם תמיד נזעק רק נגד הממסד? האם אין מקום להפעיל לחץ ציבורי, דעת-קהל, מידע של שכנים, כדי לבער שחיתות בקרב הציבור עצמו —

(חברת-הכנסת ב. מואב קורא קריאת-ביניים)

אני שומעת אותך כל כך טוב, חברת-הכנסת מואב — — —

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):
אני עוזר לך.

חייקה גרוסמן (המערך):
אוי ואבוי לעזרה כזאת.

— כדי לבער שחיתות בקרב הציבור עצמו, וזאת מבלי שניהפך למדינת משטרה? אני נגד יצירת אוויר רה כשכולם בולשים נגד כולם. אך בתחום זה יש לייצור מודעות ציבורית למסירת אינפורמציה לרשות המקומית. ספקולאציות אלו נעשות על-ידי אנשים חסרי מצפון, מעשיהם — מעשי הונאה, ויש לבער שחיתות גם מלמטה, וצריך להעז ולומר זאת.

בהסדרים שבין החברה המקימה שיכונים לבין העיריה והממשלה נקבע כי הם יתבססו על שלושה מקורות: שליש הממשלה, שליש הקבלן ושליש הבנק. במסגרת הסדרים אלה מכרה עיריית תל-אביב, מאז אוגוסט 1973, 970 יחידות דיוור, והפגמים שהתגלו הם אלה:

(1) קריטריונים לקווים; חסר הממד הסוציאלי במתן השיכונים. כך סיבסדה המדינה את דירותיהם של זוגות בעלי אמצעים כלתי-מבוטלים. אלה היו הראשונים אשר הוציאו את דירותיהם למכירה בסמוך לזמן הקנייה.

(2) והלאה: אי-בדיקת הנתונים המוגשים על-ידי המועמדים, אי-בדיקת פרטי הזכאות של המועמדים לשיכון על-ידי העיריה. ועכשיו מסרה זאת העיריה לחברות חקירה פרטיות. אינני בטוחה שזה ההסדר הציבורי הטוב ביותר, אבל אינני בקיאה בכל העניין הזה של חברות החקירה הפרטיות, לשמחתי הרבה.

(3) והלאה: אי-הקפדה על קיום סעיפי החוזה, שאף הם היו לקווים, ואי-הטלת סאנקציות על הפרת חוזה.

(4) אי-הקפדה על קבלת שטרות ערבות. בתחום זה קרו דברים מוזרים ביותר. שטרות הערבות — או שלא הקפידו לקבלם או שקיבלו אותם ואין יודעים לאן נעלמו, או שלא מומשו.

בדקתי את החוברת של משרד השיכון: "שיטה חדשה לזוגות צעירים", ומצאתי דברים חיוביים רבים. השאלה היא איך יפקח משרד, אדוני השר, על החברות העירוניות למיניהן ועל הרשויות המקומיות כדי לעצב מדיניות אחידה וארצית, וכדי להפעיל קריטריונים צודקים ואולי אפילו נוקשים לקבלת שיכון, וכדי ליצור מערכת פיקוח אפקטיבית, לרבות סאנקציות נגד ספסרות.

הזוג התחייב, אליבא דעריית תל-אביב — בכל מקום נהגו אחרת — להצהיר שאם תוך שלוש שנים או חמש שנים, הכל בהתאם למקום, הוא ימכור את הדירה, הוא ישלם את ההפרש במחיר הקרקע. בדרך כלל זה נשמר, שכן המקרים החורגים צריכים לעבור את הביקורת.

גם היום, חברת-הכנסת גרוסמן, לא נאסר על הזוג הצעיר למכור את הדירה. כל מה שאמרתי עד כה מתייחס לעבר, החל מן השנה הזאת יש תכנית אחת כוללת ומקיפה, ברורה ובעלת קריטריונים ברורים — שאפשר אולי להתווכח עליהם — אשר מפורסמים בר"בים וכל זוג צעיר יכול לחשב את הניקוד שלו. לפיהם מדובר בה על עדיפות לפי קריטריונים סוציאליים ולפי אזורי-פיתוח. תנאים יותר טובים ניתנים לפונים לע"רי-פיתוח ופחות טובים למשתכנים במרכז הארץ. תנאים יותר טובים ניתנים לפי ניקוד של תנאים סוציאליים. יש לא רק הצהרה שהזוג הצעיר מצהיר אלא יש גם הערה מפלילה. הוא מצהיר שמה שכתב הוא האמת ורק האמת וידוע לו שיתבע לדין אם יתברר שמסר פרטים לא נכונים. יש גם אימות אם הזוג קיבל או לא קיבל דירה קודמת ואם אין לו דירה. בבדיקה הראשונה מהבחר שיותר מ-10% אכן הפונים אינם זכאים מפני שיש להם דירה אחרת או שקיבלו פתרון דומה. יכול להיות שאפילו דרך הבדיקה הזאת מישוהו יצליח להס"תנו, כי צריך להיוהר שעליי הבדיקה שלנו לא נע"צור את המפעל במשך זמן רב.

יש גם קריטריונים סוציאליים. הזוג יכול למכור את הדירה לאחר שרכש אותה. הואיל ולא קיבלנו את הצעתו של חברת-הכנסת יצחק מודעי לסובסידיה גדולה יותר, אנחנו מוכרים את הדירה במחירי השוק והעזרה הניתנת היא במשכנתה. ברע שהזוג מוכר את הדירה, עליו להחזיר את המשכנתה ואז הוא מחזיר את העזרה, כי, כאמור, העזרה ניתנת במשכנתה.

אשר לאלה שאינם יכולים לעמוד בתנאים — כבוד היושב-ראש, אני שומע שאלות אלה שנים מספר. הואיל ואני עוסק בנושא זה שנים מספר, אני שומע את השאלות האלה. לא מהיום שואלים: איך זוגות צעירים יכולים לעמוד בתנאים אלה? והשאלות נשאלו כשמחיר דירה היה 40,000 לירות ומשכנתה — 25,000, והן נשאלו כשמחיר הדירה עלה ל-60,000 לירות, ועכשו אנחנו נמצאים במצב שמחיר דירה מגיע ל-120,000—130,000 לירות. חברי הכנסת. זה פאקט. איך היה אומר הרצל? זו עובדה. כל חורש אנחנו נות"נים 1,200 פתרונות, כשיותר ממחצית הפונים רוכ"שים לירות חדשות בשוק לזוגות צעירים. כשמדובר על חסרי יכולת, באנו ואמרנו: מי שיש לו מעל 1,400 נקודות, המקרים הסוציאליים — אלה זכאים לשכירות סוציאלית, ושכירות סוציאלית ניתנת אם הדירות קיימות במסגרת חברת "עמידר" וחברת "עמיגור". לירות חד"שות במסגרת זו נבנות רק בעיריית-פיתוח, שלפונם לגור בהן אנחנו חושבים להוריד את הניקוד ל-1,200 נקודות ואולי אפילו מתחת לזה. כל זוג צעיר מכל מקום בארץ יכול לקבל פתרון דיור גם בתנאי שכירות, ללא השקעה שלו, אם הוא יגור בעיריית-פיתוח.

קראתי היום מאמר מזועזע על זוג צעיר, הוא טכ"נאי והיא מורה. הם מבקשים פתרון לדיור. רבותי, יש להם מאות פתרונות, לא רק בירושם, לא רק במצ"ה

נמצא שאנו מחלקים מענקים רק לבעלי אמצעים.

נפים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית): נכון.

חייקה גרוסמן (המערך):

וכך נמצאנו שוב פוגעים באמינות הצהרותינו הסוצ"יאליות כלפי פנים. מי שרוצה לטפל במוראל הירוד בעם — אם אמנם הוא ישנו — אנא, יטפל בעשיית צדק למקופחים.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לשר-השיכון, לתשובה.

שר-השיכון א. עופר:

כבוד היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, חברת-הכנסת חייקה גרוסמן כבר ציינה שכל מה שדיברה — בכל אופן לפי נוסח ההצעה: מחיר בלתי-חוקי של די"רות שניתנו בתנאים מיוחדים — הוא נחלת העבר, וגם העבר, בפניה המסוימת הזאת שדובר עליה, לא הייתי מציג אותו בצבעים כל כך שחורים כפי שהציגה אותו חברת-הכנסת גרוסמן.

מפני שהעובדה שהם מכרו, חברי הכנסת, היא נכונה. שהרוויחו — גם זה נכון. סיפסרו — נדמה לי שהביטוי מוגזם. כי עלינו לזכור שכל מי שקנה דירה בשוק החפשי לפני שלוש, ארבע וחמש שנים, בלי שום עזרה ממשלתית, אצל קבלן פרטי, הרוויח 150% עד 200%.

אני מסביר שחלק מן הרווח הגדול שייך לגורם האינפלציוני והוא לא בא מפני שהדירה ניתנה במחיר יותר נמוך, הדירה ניתנה במחיר נמוך יותר אולי ב-10%, וברור שגם על זה צריך פיקוח, לא נתנו דירה בשליש ממחירה או ברבע ממחירה.

נכון שקודם שמשרד השיכון הוציא תכנית אחת ומקיפה, כפי שעשינו השנה, נקבעו קריטריונים לזוגות צעירים, ויש לברך את העיריות, את החברות ואת כל מי שפעלו לשם כך. בכל דבר יש גם כשלונות ויש גם קריטריונים שונים. אגב, כאיש שעסק בדבר בהרבה עיריות אני יודע שבכל עיריה היו קריטריונים שונים — קריטריונים שעברו את מוסדות העיריה — מפני שלכל עיר יש הנהלה ויש ראש עיר, ולהם השקפות שור"נות. לעיריית תל-אביב, למשל, צעיר מזדקנת, היו חששות והיה פחד מזיקנה. היה חשש שזוגות צעירים עוזבים אותה, והיא היחידה שלא הגבילה את הזוגות הצעירים מחוץ לתל-אביב לרכוש דירות בתל-אביב. כל עיריה אחרת אמרה: קודם כל בני עירי.

כבוד היושב-ראש ישב אתנו בהנהלת העיריה. אני חושב שעיריית תל-אביב עשתה גדולות בעניין הזוגות הצעירים.

כשתנו את הדירה הראשונה בתל-אביב, ההפרש במחיר הקרקע בין מחיר השוק ובין מה שקיבלו היה 4,000 לירות. באה אלי משלחת של הזוגות הצעירים — גודל דירה היה אז 55 מ"ר — ואמרו לי: יש לנו שני ילדים, אם אתם מכריחים אותנו להישאר בדירה הזאת במשך חמש שנים, לא יכול להיות לנו ילד שלישי. הלכנו לפשרות. ההפרש, כפי שאמרתי, במחירי הקרקע היה 4,000 לירות ואחר כך הוא קפץ ל-50,000 על אותה דירה, ערך הסביבה קפץ.

הייתה גרוסמן (המערך):
כן.

היו"ר פ. שינמן:

לפנינו הצעה אחת בלבד — להעביר את הנושא לדיון בוועדת העבודה. אני מעמיד אותה להצבעה.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת העבודה נתקבלה.

היו"ר פ. שינמן:

חברת-הכנסת הייתה גרוסמן, האם את מסכימה לה-צעתו של שר השיכון?

4. תכנית החומש לשיכון והשפעותיה על החיים בישראל

רות בנין גם בלי מכרזים. שאלה אשר עוד תדרוש את פתרונה היא כיצד יימסרו הקרקעות לחברות הבורות. אחת האפשרויות היא להקים חברה ממשלתית אשר תבצע את התיכנון, החלוקה ופיתוח השטח, ותי עביר לחברות הבונות קרקע מוכנה לבנייה במחירים נמוכים, בהתאם לשיקולים ספציפיים ולא דווקא כל-כליים. עד כאן, פחות או יותר, התכנית כפי שהוצעה על-ידי שר השיכון.

לפני חודש ימים הגיש מינהל מקרקעי ישראל הכ"פ, כידוע, לשר החקלאות, תכנית אלטרנטיבית לפי-תוח השיכון בארץ בחמש השנים הקרובות. לפי הצעה זו תיבנינה בחמש השנים הקרובות רק כרבע מיליון דירות, ומהן תיבנינה ברצועת החוף רק 42%. כמו כן מציע המינהל כי לסקטור הפרטי —

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

השינוי הוא מ-47% ל-42%, או מה הבעיה? הם יתפשו.

יצחק מודעי (הליכוד):

אז יבוא השלישי ויכריע ביניהם. מחברי כנסת מצפים שיבחינו בסוגיה בדרך יותר חריפה מאשר ארית-מסית.

— לפי ההצעה של המינהל תיבנינה רק 42% מהדירות באזור רצועת החוף. הוא גם מציע כי לסקטור הפרטי יותר לבנות באזור החוף רק 40,000 דירות לעומת הצעת שר השיכון שלפיה יבנה הסקטור הפרטי 70,000 דירות באזור החוף. אך בעיקר שונה הצעת המינהל בקביעה שאין צורך לשנות את ייעודם של יותר מ-17,500 דונאם, כאשר רק 800 דונאם מתוכם באזור החוף — בעוד שבתכנית של שר השיכון 11,500 דונאם מתוך 30,000 דונאם נמצאים באזור רצועת החוף. נוסף על כך מציע המינהל כי מימוש כל התכנית הזאת ייעשה במסגרת החוקים הקיימים והנהלים הקיימים. אני מבקש סליחה אם לא דייקתי בפרטים אבל בק-וויס כלליים אלה הן שתי התכניות. שתי התכניות נמצאות היום בבדיקתה של ועדת שרים, ואני מבין שאתמול התקיימה ישיבתה הראשונה.

שר-השיכון א. עופר:

זו היתה ישיבתה הרביעית. הוועדה יושבת כל שבוע.

פה-רמון ולא רק בקריית-גת. הם יכולים למצוא פתרון בצפת, בכרמיאל, בנצרת עילית — שם יש להם גם עבודה, שם ירוויחו טוב ושם יכולים הם לקבל דירה או בשכירות או לרכוש אותה בסכום נמוך.

חברת-הכנסת גרוסמן, אנחנו ערים לנקודות שה-ערת; זה לקראת העתיד. ולגבי העבר — צריך לזכור את הטוב ולא רק את הרע.

אני חושב שהנושא ראוי לדיון ואני מציע להעבירו לדיון בוועדת העבודה של הכנסת.

היו"ר פ. שינמן:

חברת-הכנסת הייתה גרוסמן, האם את מסכימה לה-צעתו של שר השיכון?

היו"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעה לסדר-היום של חברת-הכנסת מודעי: תכנית-החומש לשיכון והשפעותיה על החיים בישראל. רשות הדיבור לחברת-הכנסת מודעי.

יצחק מודעי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לפני כחודשיים נפגש שר השיכון עם עתונאים ומסר להם פרטי תכנית הבנייה הציבורית המתקראת "תכנית-החומש", שהוא הציע ימים מספר קודם לכן לממשלה. לפי תכ-נית זו תיבנינה יותר מ-300,000 דירות חדשות בחמש שנים — שני שלישים בהכוננת משרד השיכון והיתר על-ידי השוק הפרטי. מסך כל הבנייה הציבורית 80,000 דירות מיועדות לעולים, 65,000 דירות לזוגות צעירים, 65,000 דירות למפוני משכנות עוני והשאר, כ-60,090 דירות, לרזרבה.

לפי הצעה זו, כדי להקים שכונות חדשות, יעביר מינהל מקרקעי ישראל את הקרקע המיועדת לבנייה למשרד השיכון. מתוך 33,000 דונאם שיועברו יופקעו חלקם מיהודים ומערים שיוכלו לקבל פיצוי כספי או להשתתף בבנייה. 33,000 דונאם המוגדרים כאדמה חק-לאית ייהפכו לפי התיכנון הזה לקרקע לבנייה, אם כי רק חלק של הקרקע החקלאית הזאת הכלולה בתכנית מעובדת עיבוד אינטנסיבי. אמנם ייפגעו גם שטחים חקלאיים מובהקים, למשל פרדסים שנטעו במסגרת התכנית "פרדס בחסכון" באשקלון. נוסף על זה יפגעו כמה מחנות צה"ל, תוקמנה שכונות חדשות בערים ירושלים, פתח-תקווה, רחובות, נס-ציונה, הרצליה, אזור גבעתי-שמאל ליד כפר-א"ר, רמת-אפעל ועפולה.

רובן הגדול של הדירות במסגרת התכנית — 53% מהדירות — ייבנו באזור החוף. בתכנית הבנייה בכל זאת יקטן חלקה של רצועת החוף והוא יירד מ-64% ל-47%. לעומת זאת יוכפל חלקו של הגליל, במיוחד אזור צפת ונצרת עילית. הוא הדין לגבי הנגב. אני חוזר בקצרה על הפרטים כדי שנדע במה מדובר. על-מנת לממש תכנית זו דרש שר השיכון כי סמכות שינוי הייעוד של הקרקעות תועבר לידי ועדה בראשותו, ושכך תבוטל סמכותה של הוועדה לשימור קרקע חק-לאית להכריע בדבר. כמו כן הובהר על-ידי השר כי יהיה צורך בחקיקת חוקים חדשים והסדרים חדשים. כך למשל יצטרכו, לפי תכנית זו, לחלק קרקעות לחב-

חוברת י', ישיבה קכ"ה

— הצעות לסדר-היום (מודעי, אליעד, שמעוני, עופר) —

אדוני היושב-ראש, גם אם תיקבע תכנית-אב, גם אם ייקבע הצורך בדירות כפי שהן מוצעות בתכנית-החומש של משרד השיכון או של המינהל, גם אם יימצא התקציב במסגרת של חמש שנים, השאלה היא האם בנייה ציבורית המסובסדת בצורה מאסיבית היא הפתרון הנכון לבעיות הדיוור במדינת ישראל.

חביב שמעוני (המערך):

אתה אמרת שצריך לסבסד יותר.

יצחק מודעי (הליכוד):

אני דיברתי אז בנושא מוגדר, שהוא שיכון לזוגות צעירים. על הנושא הוא יתקיים דיון, ואני אדבר עליו. עשיתי מותר לי להציע תכנית אחרת במקום המוצעת על-ידי שר השיכון.

חביב שמעוני (המערך):

אתה צריך להחליט מה אתה רוצה.

יצחק מודעי (הליכוד):

החלטתי כבר. ואם תשמע אותי, תשמע את החלטתי.

ובכן השאלה היא האם נבדקו כבר בדוק היטב תכנית הדירות להשכרה, על קרקע פרטית, מבלי שיהיה צורך להשקיע סכומים כל כך גדולים מכספי המדינה. ורק כדי שנבין במה מדובר, אני רוצה לומר שדירה של 70 מ"ר עולה היום בממוצע 140,000 לירות, ומהן משקיעה המדינה ישירות 100,000 לירות, אם בסובסדיה לקרקע, אם בריבית על משכנתאות. בשיטת הדירות להשכרה, אם בדרך של משכנתה ואם בדרך אחרת של תמיכה במשחלן, תצטרך הממשלה — והשר יודע זאת — להשקיע פחות כדי לאפשר את התכנית ולהוציא למרחב.

שרי-השיכון א. עופר:

מי אמר זאת?

יצחק מודעי (הליכוד):

אני אומר זאת. אם נדון על הנושא, נראה את המספרים.

ועוד: אין זה סוד שחברות כמו "שיכון עובדים" ו"שיכון ופיתוח" מקבלות הזמנות מן המדינה ומוסרות את ביצוע העבודות לחברות כמו "סולל בונה", רובינשטיין, שקד וקבלנים אחרים. כפילות זו עולה למדינה מיליונים רבים. נוסף על כך, בשיטת הקוסט-פלוס, ביצוע רשלני ובזבזני גם הוא עולה למדינה מיליונים רבים. ואחרי כל זה מגיעים למצב שחמרי הבנייה אינם באיכות טובה, הבנייה אינה באיכות טובה, וחלק גדול של שיכונים ציבוריים אלה הפכו כבר היום לשיכונים עוני. כל זה נובע מן הריכוזיות, שיהיה הכרח להגביר אותה עוד יותר בתכנית החומש המוצעת.

הכנסת החברות המשכונות כפארטנרים בתכנית החומש, בעקבות הפקעת קרקעות והסבת ייעודן, תהיה מקור נוסף להתעשרות מרחיקה לכת.

שאלה נוקבת היא שאלת ניצולית יותר של הקרקעות. עד שנת 1967 הפכו ייעוד של כ-250,000 דונאם קרקע חקלאית לקרקע לבנייה. 1967 — עוד 200,000. כלומר

יצחק מודעי (הליכוד):

ואף-על-פי-כן נראה לי כי מפאת היקפו של הנושא אנגידתו בבעיות אנושיות רגישות, השפעתו על כלל המשק והשלכותיו החברתיות והבטחוניות, מן הדין שהכנסת עצמה תיתן עליו את דעתה.

אדוני היושב-ראש, שתי תכניות-החומש גם עכשיו אינן משנות הרבה בהיקף הבנייה לעומת חמש השנים האחרונות. החידוש הוא בעיקר בתיכנון הרב-שנתי. ובקשר לכך אנו צריכים לתת דעתנו לפחות לשלוש בעיות יסוד. השאלה האחת היא — האם ייתכן תיכנון שיכון רב-שנתי בטרם תוכננו איכלוס המדינה והתשתית לאיכלוסה? וכאשר אני אומר "התשתית", אני מתכוון, בין היתר, למערכת ישובים, כבישים, פתרונות לשפכים, תחנות-כוח קונבנציונאליות ואחרות, מרכזי תעשייה ותעסוקה ותכניות תיירות ומלונאות. תיכנון זה צריך להיות כוללני ולטווח ארוך של עשרות שנים. כל התכניות הספציפיות, לרבות תכנית השיכון, צריכות להיגזר מתכנית-אב כזאת. המצב היום הוא שמצד אחד בעיות השיכון אקוטיות, אבל הצעות תכנית-החומש אינן נשענות על שום תכנית-אב כללית, כזו שתוארה. השאלה השנייה היא: האם יעמוד לרשות הממשלה התקציב הדרוש לביצוע תכנית החומש בסדר-גודל של כ-50 מיליארד לירות? עניין זה מוטל היום, אם מותר לי לומר, בספק גדול מאוד. והשאלה היא מה הטעם בהכרזה על תכנית ובהצהרה על הפקעת קרקעות לבנייה מאסיבית, כאשר ספק רב אם בכלל תתבצע, ולא מהטעם של חוסר קרקעות אלא מהטעם של העדר אמצעים לבנייה.

השאלה השלישית עניינה הוא העיתוי, וכבר היתה לי הזדמנות להזכיר זאת בדיון הקודם בהצעה לסדר-היום שהעליתי. המדיניות הכלכלית החדשה תובעת קריטריונים וצימצומים. 50 מיליארד לירות אין ממילא כיסוי לא תקציבי ולא ממלכתי אחר. מדוע צריך לנקר את העיניים במספרים כאלה ולערער את הנחושות לקיימו? בתכניות גראנדיוזיות של הוצאות ממלכתיות שהן אולי כולן דרושות, אבל אוי לו לקבצן שלא יכול למלא צרכיו?

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

אז יקיימו את זאת במשך עשר שנים. זה לא נזק.

יצחק מודעי (הליכוד):

התכנית מדברת על סכומים גדולים כאלה — — —

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

אתה דווקא בעד תכניות.

יצחק מודעי (הליכוד):

אני רוצה להבהיר את הנקודה מזאת. יש תכנית שאינה מסמנת דברים. תכנית זו מסמנת קרקעות, הפקעות.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

זו סתם החשדה. דבר על התכנית.

יצחק מודעי (הליכוד):

חבר-הכנסת אליעד, רד מן הגל, איננו מדברים על אותו גל. אינני מבין אותך.

היו"ר פ. שינמן:
רשות הדיבור לשר השיכון, לתשובה.

שר-השיכון א. עופר:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, התכנית לפיתוח השיכון לשנים 1975—1979—1980 הובאה לפני הממשלה וגדונה עכשיו בוועדת שרים. אבל כבר בשלב זה הבאתי את התכנית גם לפני ועדת העבודה וגם לפני ועדת הפנים ואיכות הסביבה, ודאי שלא אחזור על ההצאה שהרציתי שם, הדבר יגזול זמן רב, ולא אעשה זאת במסגרת הצעות לסדר-היום. מה גם שחבר-הכנסת מודעי פרש לפנינו את עיקרי התכנית בצורה די מדויקת, בהתחשב בזה שחברי הוועדות קיבלו את החומר, ועשה זאת בצורה נאמנה.

בדרך כלל אני משתדל לדבר על הנושא העומד על סדר-היום. גם הפעם אעשה זאת, ולא אשיב על דבריו של חבר-הכנסת מודעי על טיב הבנייה ועל בנייה להשכרה, כי אלה אינם שייכים לתכנית. אפשר לבנות כל 300,000 הדירות כדירות להשכרה. וכל דירה צריך לבנות טוב ולא רע.

גם היקף התכנית אינו נתון בוויכוח. כאשר אני הבאתי את התכנית, היה זה ערב קבלת תיקון ג'קסון, כאשר כלולו היינו אופטימיים לגבי העלייה מברית המועצות. תכנית זו בנויה על 60,000 עולים לשנה. ואני עדיין אופטימי לגבי ממדי העלייה. כל יתרונה של התכנית הוא בגמישות שבה. היא יכולה להתבצע בחמש שנים, בשש שנים או בשבע שנים. תמיד התאוננו אצלנו שאין לנו מלאי של תכניות פיתוח ותיכנון. ואמנם אנו נמצאים בפיגור של 3—4 שנים לגבי התיכנון ובפיגור של 2—3 שנים לגבי תכניות הפיתוח.

קשה לדון על כל קטע של התכנית בנפרד. צריך לראות את התכנית כולה. ביצוע תכנית זו יימשך כשש-שבע שנים. בתיכנון ובבנייה אין זה טווח קצר. מי שעוסק בענייני בנייה יודע שעד אשר תכנית בנייה מקבלת אישורי כל הוועדות עוברות לפחות 5—6 שנים.

תכנית זו כוללת לא רק בנייה ציבורית אלא גם את הבנייה הפרטית. וכבר נאמר שאיננו רוצים להגדיל היקף הבנייה לעומת זה שהיה בשנים האחרונות. אם יהיה ריסון הבנייה, ואני בעד ריסון — אני נגד מי-חון, אבל אני בעד ריסון — אני חושב שתכנית זו תתבצע תוך 6.5—7 שנים. אם התכנית תתבצע במספר גדול יותר של שנים, הרי יהיה זה בגלל מיתון והשבתת אמצעי ייצור.

על שלוש נקודות בתכנית זו נמתחה ביקורת. נקודת אחת — שיש בתכנית פחות מדי פיזור אוכלוסיה. האמת היא שכל תכליתה של תכנית זו היא להעביר חלק גדול מהבנייה לאזור הגליל. חבר-הכנסת מודעי דיבר על הכפלת הבנייה בגליל. לעומת ההיקף הארצי תהיה בכך משום הכפלה, אבל באזור הגליל כשלעצמו הבנייה תגיע לממדים גדולים יותר. וכל זה על חשבון רצועת החוף. הבנייה באזור רצועת החוף תרד מ-64% מסך כל הבנייה ל-47%.

ידידיה בארי (הליכוד):

האם אין התכנית מבוססת על כך שאוכלוסית רצועת החוף תגדל בהיקף גדול?

מר, עד היום קרוב לחצי מיליון דונאם קרקע חקלאית הפכו את ייעודם לקרקע לבנייה.

(חבר-הכנסת נ. אליעזר קורא קריאת ביניים)

יצחק מודעי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כאן גזול מזמני על-ידי הערות וקריאות-ביניים.

אורה נמיר (המערך):
סימן שמקשיבים.

היו"ר פ. שינמן:

אין כל כך הרבה קריאות-ביניים שאפשר יהיה לומר שיש כאן גזילת זמן.

יצחק מודעי (הליכוד):

מה שמבקשים בתכניות אלה, כל ההסבות ושינויי הייעוד — יש בהם שני נזקים: האחד — לתוצרת חקלאית, במיוחד בעולם שהמחירים לתוצרת חקלאית גואים בו כל כך; והשני — בזה שהופכים יותר מקור מות פתוחים לים של בטון ואספאלט. זה מעוות שאינו יכול לתקון. עכשיו באה תכנית-החומש המוצעת ומבקשת לשנות ייעוד של עוד 30,000 דונאם מקרקע חקלאית לקרקע לבנייה. וזאת כשהמדינה כבר נמצאת על סף הקו האדום. כידוע הקו הוא 1.4 דונאם קרקע חקלאית לנפש. אנחנו כבר עומדים במצב זה. וכאן מדובר בהפקעת קרקע בסביבות הערים, החגורה הירוקה היחידה שעוד נותרה להן.

יש עוד שאלה שאנחנו צריכים לתת עליה את הדעת והיא, האם הנסיון לשנות ייעוד של קרקעות נעשה מהעדר קרקעות אחרות או מתוך רצון להויל את תכניות השיכון. כי זה עניין אחר לחלוטין. כדי להרזיל את מחירי הקרקע אין צורך בהפקעות מאסיביות ושינויי ייעוד על חשבון צרכים חיוניים אחרים. אפשר להחיות, למשל, את תכנית מודיעין, שם יש עשרות אלפי דונאם. יש שם 50,000 דונאם קרקע שאינה חקלאית, אדמת טרשים, קרובה לרצועת החוף, במרכז המדינה, ולא על חשבון שום קרקע שנועדה לשימושים אחרים. שלא לדבר על האספקט של פיזור האוכלוסיה, ושל ישיבה על גב ההר מטעמים בטחוניים.

אפשר גם ליעל ולקצץ תהליכים אדמיניסטרטיביים בבנייה הפרטית, שגורמים היום לעיכוב בנייה של מאות אלפי מטרים מרובעים. וכל מי שהיה קשור באי-רשות מוניציפאלית יודע איזו רעה חולה זו. זה יוסיף לנו הרבה מאוד דירות בחולון, בראשון-לציון וכו'.

אדוני היושב-ראש, דומני שרק הנושאים שהעליתי — וחלק לא העליתי מסיבות של חלוקת הזמן בין הנואם למליאה — הם רק מקצת ממכלול השיקולים שמצדיקים, לפי עניות דעתי, דיון ועיון מעמיקים ברמה של הבית עצמו. ואת זה אני אומר בלי לפגוע בשיקולי-הדעת לא של כבוד שר השיכון ולא של כבוד שר החקלאות באמצעות המינהל. הנושא יותר גדול ומקיף מכדי שהבית יתעלם ממנו בכלל ויקבל קביעות שנעשו רק בדרג ממשלתי. אני מציע לקיים דיון מלא בנושא במליאה.

בירושלים איננו יכולים לתכנן ולבנות את שכונת תלפיות מבלי לפגוע בשטח החקלאי של רמת-רחל, וב-תוכו שטח של 30 דונאם מטע.

אני מציע שינוי יעד של 30,000 דונאם המוגדרים כיום כחקלאיים, ומינהל מקרקעי ישראל מדבר על 18,000 דונאם. אבל אין כאן ויכוח עקרוני. צריך לבדוק כל שטח לגופו.

אשר להפקעת קרקע, בכל העולם הדמוקראטי, הקאפיטאליסטי והליבראלי — איננו מדבר על העולם המזרחי — שבו מובטח ערך רכוש הקרקע הפרטית בחוקה וקיימת קדושה של הרכוש הפרטי, מפקיעים קרקע לצרכי ציבור. שום עיר לא נבנתה ללא הפקעת שטחים לצרכי ציבור. בכל ארצות העולם שאני מדבר עליו, החל בטקאדינאביה, מערב-אירופה, קאנאדה, אנגליה וארצות-הברית, לא נבנתה שכונה שיש בה מוסדות ציבור בלא שהפקיעו קרקע ושילמו פיצויים לבעלי הקרקע.

אדוני היושב-ראש, אני בהחלט חושב שיגיע מועד הדיון בתכנית זו בכנסת. קודם כל צריכה הממשלה לגיבש את התכנית. כבר אמרתי שתכנית זו תחייב שינויים בחוקים מסויימים. לאחר שהממשלה תחליט על התכנית ולאחר שהוועדות תבדוקנה אותה, תובא פרוגרמה מגובשת של הממשלה לפני הכנסת, והכנסת תדון בה. הדבר יאריך חודשים מספר, משום שאני ביקשתי מהממשלה ומוועדת השרים לא להסתפק בהצטווט כלליות. לתכנית שהוגשה לממשלה מצורפות מפות של כל המקומות, ומצורפים כל התיכונים המוצעים לאחר הידבקות עם ראשי הערים. לכל מקום ולכל עיר הבעיות הספציפיות שלהם. לתכנית זו יש לצרף תכנית ההתיישבות הכפרית — הקיבוצים והמושבים — ותכנית ההתיישבות הכפרית הערבית.

לכן בשלב זה, אדוני היושב-ראש, אני מציע להעביר את ההצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת מודעי לוועדת הפנים או לוועדה משותפת של ועדת הפנים וועדת העבודה, כפי שתחליט ועדת הכנסת.

היו"ר פ. שינמן :

האם המציע, חברי-הכנסת מודעי, מסכים להצעה להעביר את הצעתו לסדר-היום לוועדה?

יצחק מודעי (הליכוד) : כן.

היו"ר פ. שינמן :

לפנינו הצעה אחת, להעביר את ההצעה לסדר-היום של חברי-הכנסת מודעי לוועדת הפנים או לוועדה משותפת של ועדת הפנים וועדת העבודה, כפי שתחליט ועדת הכנסת. אני מעמיד להצבעה הצעה זאת.

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לוועדה שתקבע ועדת הכנסת נתקבלה.

שרי-השיכון א. עופר :

קודם כל קיימת הבנייה הפרטית, שלאיש אין שליטה עליה. אינני חושב שאתם תציעו שנאסור על אדם לבנות ביתו על קרקע שלו.

אני מעריך ש-75,000 דירות ייבנו במסגרת הבנייה הפרטית. המינהל מעריך ש-90,000 דירות ייבנו במסגרת הבנייה הפרטית. על-ידי הגבלת שטח הדירות ואיסור בניית דירות גדולות יצומצם היקף הבנייה הפרטית. אני מאמין שעל-ידי הרחבת הבנייה הציבורית בגליל ובנגב נצליח למשוך לאזורים אלה גם בנייה פרטית. חלק גדול מהבנייה הציבורית מיועד לעולים. ואני מינימאליסט לגבי הערכת מספר העולים. חלק מהדירות מיועד למפוני משכנות עוני. אינך יכול להעביר את מפוני שכונת התקווה, לדוגמה, לדימונה. אתה צריך לתת להם פתרונות דיוור אם לא בתל-אביב, לפחות באזור תל-אביב. הייתי בסיוור בקריות שליד חיפה, וביציג הקריות הביעו לפני את התנגדותם לכך שנעביר לאזור שלהם אנשים מואדי-סאליב. אך גם לאלה צריך לתת פתרונות דיוור.

אינני מאמין שנעביר את כל הזוגות הצעירים לאזורי הגליל והנגב. לכן הכרחי לבנות גם באזור רצועת החוף. אבל התכנית כולה, מבחינת פיזור האוכלוסיה, היא תכנית נועזת ואני מקווה שהיא גם ריאלי. אם נרצה ללכת מעבר למה שמציע בתכנית ננהג לפי הכלל — תפסת מרובה, לא תפסת.

אשר לקרקע החקלאית — ההגדרה של קרקע חקלאית היום לא נקבעה לפי קריטריונים חקלאיים אלא לפי צילומי אוויר בלתי-ברורים. חברי-הכנסת מודעי דיבר על חצי מיליון דונאם שהפכו לקרקע חקלאית, ולא תמיד היו כאלה. אני חושב שהוא הגזים. מתוך 30,000 דונאם קרקע, שאנו מציעים לשנות את יעדם, 6,000 דונאם מעובדים, 24,000 דונאם אינם מעובדים והם אדמת טרשים או אדמה אחרת.

העיר אשקלון מורכבת כיום מארבע שכונות : שכונת שמשון, שכונת קעיר העתיקה, שכונת ברנע ושכונת אפרידר, ובאמצע שטח ריק, שטח חקלאי. אם אנו רוצים לחבר ארבע שכונות אלו לעיר אחת, אנו חייבים לשנות את היעד של השטח הריק, של השטח המוגדר כיום כחקלאי.

הוא הדין לגבי עכו. כיום מורכבת עכו משני חלקים — עכו המערבית ועכו המזרחית, ובין שתיהן פס חקלאי. אם אתה רוצה לאחד את העיר כולה, אם אתה רוצה לבנות רצף אורבאני, אתה מוכרח לשנות את היעד של הקרקע החקלאית. הוא הדין לגבי עפולה עילית ועפולה.

שיקולים דומים היו לגבי נתניה. בכל השיקולים היו שיקולים של תיכנון. אינני אומר שהתכנית מולה היא בבחינת כזה ראה וקדש. אפשר לשנות פה ואפשר לשנות שם. אבל התכנית כולה אין בה פגיעה בחקלאות.

5. פירוז המורח התיכון מנשק גרעיני

חברי-הכנסת מאיר פעיל : פירוז המורח התיכון מנשק גרעיני. רשות הדיבור לחברי-הכנסת פעיל.

היו"ר פ. שינמן : אנו עוברים להצעה הבאה בסדר-היום, הצעה של

ידידיה בארי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, מי אמור להשיב על ההצעה הזאת?

שושנה ארבלי-אלמוזלינו (המערך):
שר החוץ. הוא היה פה ומיד ישוב.

מאיר פעיל (מוקד):
אני רק מקווה שלא פאהמי צריך להשיב לי.

שרי-החוץ י. אלון:
אל דאגה, השר ישנו.

מאיר פעיל (מוקד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, במשך 10—15 הדקות, אשר התקנון מקצה לי, אנסה לשטח טיעונים מספר לפניכם למען תואילו להסכים שהנושא החשוב הזה, של פירוז המזרח התיכון מנשק גרעיני, אכן ייכלל בסדר-היום של הכנסת, ולחלופין — שיועבר לפחות לדיון בוועדת החוץ והבטחון. הנושא הוא חשוב ולפי עניות דעתי בנפשנו הוא. אני מתכוון לחשובון ארוך-טווח ולא לימים אלה, אולם יש לתת עליו את הדעת בכל עומק הדין האפשרי, גם במוסד זה ודווקא עתה.

בחודשים האחרונים התבטאו חלק מקברניטי ישראל התבטאויות שונות בנושא זה. לא אצטט, אבל אביא להלן רק שלוש התבטאויות לדוגמה: — שר הבטחון שיטח פעמים מספר איוז תכנית של תורת-שלב. לא אפרט אותה כאן, אבל הוא טען כי תוך 8—10 שנים — ולא יועיל שום דבר — יגיע למזרח התיכון עידן הגר-עין, או כפי שהוא התבטא פעם אחרת, עידן המדע, ותשרור כאן דינאמיקה של מאזן האימה הגרעינית. הוא אמר בוודאות כי מציאות זו תעניק לנו מצב-רקע כזה אשר יביא ליחסים נורמאליים בינינו לבין הערבים.

ראש הממשלה התבטא לאחרונה התבטאות מעניינת. ניתן אמנם להבין למה רמו והתכוון, אבל אצטט אותו בלי פרשנות. הוא אמר: לא נהיה הראשונים שנכנסים נשק גרעיני למזרח התיכון, אבל לא נהיה השניים; ואידך זיל גמור מה הכוונה הטמונה מאחורי הדברים האלה.

נשיא המדינה — אנו יודעים מה אמר. הוא התבטא על הפוטנציאל הטכנולוגי שיש למדינת ישראל בנושא הגרעיני. אין שום טעם שאוסיף כאן דברים, כי בנושא זה באמת כל המוסיף גורע.

מסתבר, לפחות אצלי, כי מסתמנת מעין הסכמה כללית אצל תקיפי ישראל — קברניטי ישראל — להפיץ רמוזים בעובי של קורת בית הבד, כי ישראל יש לה יכולת טכנולוגית לבנות נשק גרעיני במהירות רבה מאוד.

השאלה הראשונה הנשאלת היא: אם אכן נמצאים אנו בעדיפות טכנולוגית כזאת, מדוע לא נסכים שהמזרח התיכון יפורז אחרת מנשק גרעיני, ולפחות נסכים לקיום מגעים ישירים ועקיפים כדי להגיע להסכם כמים בעניין זה כל עוד יש סיכוי סביר כי ההסכמים יכולים להקפיא את מצב העדיפות הטכנולוגית שלנו? מערכת נמוקים שנייה: עצרת האו"ם האחרונה החליטה — אני יודע שבאופן פורמאלי החלטות עצרת האו"ם הן המלצות ורק מועצת הבטחון רשאית, פור-

מאלית להחליט, אבל אני חושב כי הדבר אינו משמעותי — העצרת המליצה על פירוז המזרח התיכון ודרום-אסיה מנשק גרעיני, וההמלצה ניתנה ברוב עצום, כל המעצמות תמכו בה. החלטת-זו צריכה להדליק אור אדום אצלנו, אור אדום מאוד, קודם כל מפני שנקלענו נז למיעוט קטן מאוד; גם ארצות-הברית היתה בעד פירוז, ואנו נמנענו מהצבעה. נראה לי כי העמדה הישראלית בנושא זה תואמת את הקונסנסוס שדיברתי עליו קודם לכן, כלומר משחק שתפקידו להראות: יש לנו נשק גרעיני בכוח ואין לנו בפועל, עליכם להיוזהר מאתנו.

חושבני כי עלינו לשים לב לתופעה נוספת — הצעת הפירוז של המזרח התיכון מנשק גרעיני באה הפעם בזמנת שתי מדינות שאחת מהן, איראן, היתה בעבר, הינה בהווה ואני מקווה שתהיה גם בעתיד, ידידתנו. לדעתי, ממשלתנו התעלמה בקלות יתירה מן המצעים עצמם. יש כאן התעלמות של מנהיגינו מן הנטייה המצרית להסכים לפירוז גרעיני, ואפילו רתיעה מסויימת, שאני לא מבין אותה, מן העמדה האיראנית. לא אתפלא — כבוד שר החוץ, היודע שאני מעריך מאוד את דעותיו — אם חלק מההתנהגות של איראן ושל השאה בימים האחרונים סופו שנבע מעמדתנו זו. אני מתכוון גם לאיום שלו, שהיה אם תפרוץ מלחמה נוספת בעתיד בין ישראל והעולם הערבי, תהא זו הפעם מלחמה בין ישראל והמוסלמים, והשתמע מכך שבמלחמה כזאת לא תשב איראן בחיבוק ידיים. לא אתפלא אם חלק ממדיניות זו נובע מאכזבתו של השאה האיראני מעמדתה של ישראל בפרשת הפירוז הגרעיני. הייתי מציע כאן, "אוף דה רקורד", לעיין שוב בעניין זה, העלול לט" מון בחובו איום גם בנושא הנפט, שאינו שייך הפעם לעניינינו.

בתוך העולם הגדול יש קונסנסוס לגבי הפירוז הגרעיני באזורנו והדבר, למעשה, תלוי הרבה מאוד בנו. אולם בתוך העולם הגדול יש גם העולם הקטן שלנו, וחלק ממנו היא מצרים אשר הרבה מדובר לגביה בימים אלה בכל הנוגע להכנסת כורים גרעיניים ועל התפתחות גרעינית בה, והנה גם היא הביעה את רצונה לחתום על הסכמי פירוז גרעיני. איראן, מדינה שהיא בין נייטראלית לבין חצי-אוהדת לישראל, גם היא בעד פירוז גרעיני של המזרח התיכון. נדמה לי שהקלנו ראש בנושא וחבל שנחפזנו להתעלם מן ההצעה.

מערכת נימוקים שלישית — מאי משמע מאזן האימה הגרעיני בעולם? הרשו לי שאנצל את הדיסציפלינה המקצועית-מדעית שלי כדי להסביר את העניין. היה לי העונג לפני כעשר שנים לכתוב ספר על נושא זה כדי להשכיל את קציני צה"ל על-אודות מה שמתרחש בעולם בעידן הגרעיני. עבדכם ועוד שני קצינים עבדנו על ספר זה, כהנה וכהנה, ובתוקף עבודה זו נעשיית קצת מודע למחשבות המתגלגלות בעולם הגדול בנושא זה. עניינו של הספר היה להבהיר לאנשי המכשיר שלנו בצה"ל מה כואב לגויים ולא מה כואב ליהודים, מאי משמע להחלימה בעידן הגרעיני בעולם של ימינו כמעט 30 שנים לאחר שהופעל הנשק הגרעיני לראשונה בהירושימה ובנאגאסאקי באוגוסט 1945.

בפועל קורה שבין שתי המעצמות העיקריות — ארצות-הברית מחד גיסא וברית-המועצות מאידך גיסא, וכן גוריהן וידידיהן, כשלאחרונה הצטרפו שלושה

מסקנה כפולה: מסקנה ראשונה — וזה האינטרס העל-יון של ישראל, גם בלי שיקולים מוסריים שהם חיוניים מאוד בפני עצמם, גם בלי שיקולים של תלמידי ישי-יהו הנביא וחזון הנביאים שהם חשובים בפני עצמם, גם בלי שיקולים הומאניים, שהם דומינאנטיים, ואני הראשון המוכן לקחת אותם בחשבון בכל מקרה — אלא משיקולים פראגמאטיים של תועלת ממש אנחנו צריכים לתת יד לכל יזמה שתבוא כדי שישורר במזרח התיכון פירוז ממשק גרעיני.

לכן אינני מבין מדוע נמנענו מלהצטרף ליזמה המדינית שנועדה להביא לפירוז המזרח התיכון ממשק גרעיני.

מסקנה שנייה: אם אכן נגזר עלינו שייכנס נשק גרעיני למזרח התיכון — ודאי הוא שאם הוא יגיע לצד אחד הוא יהיה גם בצד השני — כאשר ישורר חסיוחלילה מאזן אימה באזורנו, יוגבל מאוד חופש הפעולה הצבאי הקונבנציונאלי שלנו, וזאת צריך לזכור ולחתום זאת על לוח לבנו. הרי לקראת התקופה ההיא, אם זה יהיה לאחר שבע שנים רוות או לאחר עשר שנים, ואיש אינו יודע מתי זה יקרה, צריך שיחסי ישראל-ערב יימצאו בעיצומו של תהליך עשיית שלום. כדי לעשות זאת צריכה ישראל להציע הצעות קונסטרוקטיביות. משמע: אם אכן נגזר עלינו שיגיע נשק גרעיני לאזור, והוא כנראה יגיע במהלך דור אחד. הרי עד שנגיע לכך שהוא יהיה אפקטיבי, עד שמאזן האימה יפעל, עד שניכנס למצב צבאי שהוא פחות סימפאטי מהיום, הרכחי — וזאת מצווה ממש — א ווייטן להביא לידי תועלת שלום מצדנו כדי שהבעיה כולה תהיה הרבה פחות אקוטית. נושא פירוז המזרח התיכון ממשק גרעיני הוא חיוני מאוד, איפוא, למדינתנו ומן הדין שהנושא יידון בנחת בקנסת או בוועדותיה, כדי שעוד אחד-עשר או עשרים מוחות של יהודים טובים ישקלו את העניין שקול היטב וינתנו את הממשלה בקו חדש ושונה, "מיט אווייטען קוק" (מתוך מבט מרחיק ראות) ולא רק מתוך שיקולים פראגמאטיים העוסקים רק במה שנמצא מאחורי הפינה.

היו"ר פ. שינון:

אני מזמין את סגן ראש הממשלה ושר החוץ להשיב לחבר-הכנסת פעיל.

שר-החיו"ר י. אלון:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, קיימים כיום בעולם שני הסכמים בין-לאומיים לפירוז של אזורים מסויימים ממשק גרעיני. הסכם אחד מתייחס לאזור הבלתי-מיושב של הקוטב הדרומי; השני — לפירוז אזור אמריקה הדרומית והמרכזית. ההסכם המתייחס לפירוז אזורים בקונטיננט האמריקני הוכן במסגרת ועידה דיפלומאטית אזורית, בהשתתפות כל מדינות האזור המ-כירות זו בזו וחיות בשלום זו עם זו.

בעצרת הכללית האחרונה הוגשה הצעה על-ידי פא-קיסטאן בדבר פירוז אזור דרום-אסיה, כשזו קובעת מפורשות כי תנאי הפירוז יגובשו במסגרת התייעצויות שתתקיימנה במישור הדיפלומאטי בין כל מדינות הא-זור. ואכן עניין פירוז אזור כלשהו יכול להידון רק בוועידה שכל המדינות המשתתפות לאותו אזור משתתפות בה ומכירות הכרה מלאה זו בזו, כמקובל ביחסים בין מדינות ולפי עקרונות המשפט הבין-לאומי.

מוקדים גרעיניים נוספים — צרפתי, סיני, ואולי הודו בעתיד הנראה לעין — נוצר מעטה של הרתעה הדדית במישור העליון של העימות הגרעיני. אכן התקיים ומתקיים מעטה של מאזן אימה גרעיני ויש נטייה בש-תי המעצמות להסכים להגבלה של השקעות בחימוש הגרעיני ופיתוחו, מתוך הנחה שהרתעה זו, עוצמתה מספקת כדי לממש את האפקט הפוליטי הבא: מתחת למעטה ההרתעה הגרעינית, כל עוד יש אינטרסים מדי-ניים נוגדים — כדי לא להתקרב לסכנה של עימות גרעיני, העולל להביא בעקבותיו נזק בל יסוער לעולם — הולך ונוצר מין רנסאנס של מלחמות מוגבלות. האינ-טרסים הנוגדים עדיין גורמים לקידום שיטות לחימה, אבל יש נטייה מובהקת, כל עוד התבונה האנושית שלטת על בעלי האמצעים הללו, לא להיחפז להסלים את העימות הגרעיני. מצד אחד לא להפסיק את העי-מות הקונבנציונאלי, אבל מצד שני לא להגיע חס-וחלילה להסלמה כזו אשר עלולה להרוס את האנושות. לכן ממשיכות המעצמות לקדם את האינטרסים שלהן גם באמצעים אלימים, ככוונה להימנע מלהשתמש בנ-שק גרעיני אפילו באורח מוגבל או אפילו פחות מוגבל, בהנחה שאם יחליטו להשתמש בנשק גרעיני באורח מוג-בל, יגרור הדבר לאסקאלאציה חמורה מאוד.

אנחנו חיים איפוא בעידן צבאי של רנסאנס המל-חמות המוגבלות, של גרילה, של טרור, דווקא בת-קופת אימת המעטה של ההרתעה הגרעינית.

אם יגיע, חסיוחלילה, מאזן האימה הגרעינית אלי-נו — וייתכן מאוד שצודק מי שאומר שכבר אי-אפשר למנוע זאת: אני לא בדקתי, אך אני עדיין מאמין שאפשר למנוע זאת, ואני מציע לנחת זאת בתבונה — אם אמנם יגיע מאזן האימה הגרעינית למזרח התיכון תהיה אמנם אימה, אבל מאזן לא יהיה בו.

אני מצטער לומר לכם, כי בגלל המצב הגיאוג-רפי של מדינת ישראל, מדינתנו, אם יהיה כאן נשק גרעיני לכל הצדדים הנוגעים בדבר, לא נוכל לבוא ולומר לעולם הערבי: תמות נפשי עם פלשתיים, אלא נוכל רק לומר: תמות נפשי עם חלק מן הפלשתיים. גם אם נניח כי חיים במזרח התיכון בני-אדם שבעצם לא יפעילו נשק גרעיני אלא רק יאיימו, הרי האימה עלינו, על ישראל, תהיה גדולה יותר מאשר האימה עליהם, על העולם הערבי.

בהנחה שלא יופעל נשק גרעיני, מה יקרה למעשה? נהיה מוגבלים מאוד בהפעלתם של כוחות צבאיים קונ-בנציונאליים סדירים מן הסוג שהצטיינו בהם בעבר, שאנחנו מצטיינים בהם בכוונה, ואני מקווה שנצטיין בהם בעתיד, וזאת כאשר עידן של טרור וגרילה יפקוד אותנו ברנסאנס מחודש. בלחיות מסוג זה, של גז-עדן בשביל טרור וגרילה, אין כל בטחון כי ידינו תהיה על העליונה. אם יגיע העידן הזה של אימת הגרעין נעמוד בפני אתגר מתעצם של טרור, של גרילה, של מריטת שורות ועצבים. יהיה במזרח התיכון רנסאנס שניתן לכנותו "מעין וייטנאמזאציה של הסיכסוך הער-בי-יהודי", כאשר בתגובות שלנו האסטרטגיות, דווקא במישור הצבאי הסדיר שבו אנחנו מצטיינים, בלחימה הקונבנציונאלית, נהיה מנועים מלפעול מחמת אימת הגרעין.

מסקנתי שלי, אילו היו שואלים אותי — לא שר-אלים, אבל לפחות לצוות "געוואלד" אפשר? — היא

ב-7 באוגוסט 1968 הגשתי הצעה לסדר-יומה של הכנסת והבעתי הצטרפות ישראל לאמנה הבין-לאומית הזאת למניעת הפצת הנשק הגרעיני למען שלום הא-זור ושלום ישראל עצמה. שר-החוץ דאז, מר אבא אבן, ביקש להסיר הצעה זו מסדר-היום וטען שלוועדת החוץ והבטחון יש שיקולים כאלה וכאלה והיא תמשיך לדון בנושא. היא המשיכה לדון בנושא עד היום, כאשר העובדה הקיימת היא שממשלת ישראל עדיין מסרבת לחתום על האמנה הבין-לאומית לאי-הפצת הנשק הגרעיני, אף-על-פי שממשלת מצרים חתמה עליה והודיעה שתאשרר אותה כאשר ממשלת ישראל תודיע על הסכמתה לאמנה בין-לאומית זאת. העובדה המדאגה היא ששר החוץ עוד לפני שבועיים חזר ואמר שממשלת ישראל איננה מתכוונת לחתום גם על האמנה הבין-לאומית לאי-הפצת הנשק הגרעיני.

בינתיים נקבעות עובדות מסוכנות ביותר, אדוני השר. הודעתו של נשיא המדינה בתחילת החודש הזה על יכולתה הגרעינית של ישראל עוררה דאגה וחרדה בעולם וגם בקרב הציבור בישראל. לשאלה אם הודעה זו לא צריכה לעורר דאגה השיב הנשיא לתדהמת העולם כולו: "למה אנחנו צריכים להיות מודאגים — שידאג העולם". דיבור זה, כמו המדיניות של ממשלת ישראל, הוא חסר כל אחריות קודם כל כלפי ישראל וגורל עמי האזור.

ב-9 בדצמבר 1974 קיבלה עצרת האו"ם החלטה מיוחדת, בתמיכת 113 מדינות, הקוראת לכל מדינות המזרח התיכון להתחייב עכשיו לא לייצר ולא לרכוש נשק גרעיני. יוזמי ההחלטה הזאת היו מצרים ואיראן; אך ממשלת ישראל נמנעה מלחתום בהחלטה זו ואיננה מתכוונת להצטרף ליוזמה הזאת. התירוץ של שר החוץ, שההסתייגות היא מן הנוהל, אין בהם שמץ של יושר, כי בכל השנים אתם דוחים את הרעיון הזה, אדוני השר. הממשלה לא יכולה לפטור את עצמה ולדחות את הרעיון בהודעה שהיא מסתייגת מהנוהל. אך העובדה היא שאתם מסרבים לחתום על האמנה הבין-לאומית למניעת הפצת הנשק הגרעיני ובוזה אין בכלל בעיות נוהל ותירוץ כזה; העובדה היא שממשלת ישראל לא מסכימה לרעיון פירוז האזור מנשק גרעיני.

דבר חיוני לישראל ולמדינות האזור הוא שדווקא משום שקיים סיכסוך חמור באזור, שיכול להתלקח בכל עת למלחמה חדשה, יש לחתור לפירוז האזור מנשק גרעיני. אינולת היא לחשוב שיששראל תהיה מצוידת בנשק גרעיני הרסני והצד השני יעמוד בחיי בוק ידיים וימשיך להיות כתובת לסחיטה גרעינית. מי שחושב כי בעזרת הנשק הגרעיני יציל את מדיניות הכיבושים והסיפוח, מי שחושב כמו שר הבטחון שבי-עזרת מאזן האימה של נשק בלתי-קונבנציונאלי יוכל לשמור על הסטאטוס-קוו של כיבוש וסיפוח — הוא לא רק מנותק מהמציאות האזורית והבין-לאומית, אלא הינו הרפתקן מסוכן ביותר שעלול להמית רק אסור-נות חדשים וטראגיים על ישראל ועל האזור. אבל את הכיבוש הוא לא יכול להציל בשום אופן.

חברי הכנסת, לא בנשק גרעיני עוגן ההחלטה ליש-ראל, כפי שחושבים אי אלה הרפתקנים מסוכנים, אלא בשלום ואך ורק בשלום שאפשר וניתן להשיגו בו-עידת ז'נבה, בנסיגה מהשטחים הכבושים, בהכרה ובכיבוד זכויותיו הצודקות של העם הערבי הפלש-

לעומת זאת ההצעה האיראנית-מצרית שנידונה בע-צרת האחרונה בעניין פירוז המזרח התיכון מנשק גר-עיני איננה תואמת, למעשה, תנאים הכרחיים אלה. מצרים מתנגדת לכל טיפול בנושא זה במסגרת ועידה אזורית, כדי שלא לדון ישירות עם ישראל בנידון בוועידה דיפלומטית מקבול בין מדינות ריבוניות —

מאיר פעיל (מוקד):

אבל למה לא הסכמתם לעקרון הזה באו"ם?

שר-החוץ י. אלון:

— זהו ההסבר לכך שיששראל נמנעה בעת ההצ-עה בעצרת על ההצעה האיראנית-מצרית. ומשלחתנו לא התהה היחידה שהסתייגה מההצעה זו, אם בוועדה המדינית ואם במליאת העצרת. מעניין שהגורמים הנוג-עים בדבר בעצרת גילו הבנה לעמדתנו יותר משעשה זאת חברי-הכנסת פעיל.

חברי הכנסת, בין שיהיה פירוז גרעיני של האזור, שהוא רצוי כשלעצמו, ובין שלא יהיה, ישראל לא תהיה הראשונה להכנסת נשק גרעיני למזרח התיכון. אין אני רואה מקום לדון עכשיו בנושא זה, ואני מציע להסיר את ההצעה מעל סדר-היום.

היו"ר פ. שינמן:

לפנינו, אם כן, שתי הצעות.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אדוני היושב-ראש, יש הצעה נוספת — להעביר לוועדה.

היו"ר פ. שינמן:

בבקשה, רשות הדיבור לחברי-הכנסת טובי, ההצעה.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מציע להעביר את הצעתו של חברי-הכנסת מאיר פעיל לוועדה מת-אימה של הכנסת. אין להסכים, כמו שהציע השר, שנו-שא. כה חשוב וכה גורלי יוסר מסדר-היום של הכנסת ללא פעולה מתאימה מצדה כדי לחייב את הממשלה להסכים לפעול לפירוז אזור המזרח התיכון מנשק גרעיני.

סיעתנו הקומוניסטית דרשה במשך כל הזמן מן הממשלה לפעול נגד הופעת הנשק הגרעיני באזור. הזהרנו מאשלויות שמדיניות הכוח וההתעצמות הצבאית, אפילו תהיה מצוידת בנשק גרעיני, תוכל לפתור איזו שהיא בעיה מבעיותיה של ישראל. הנסיון של כל המל-חמות הוכיח זאת. ממשלת ישראל, לצערנו, התעלמה מהסכנות הנובעות מחתירה אחרי נשק גרעיני ומ-המעמסה הכלכלית הכבדה הכרוכה בכך, ודחתה באופן שיטתי את כל ההצעות הבין-לאומיות, וגם זאת של ממשלת מצרים שחזרה עליה לא אחת ובדרג הגבוה ביותר, להכניז על אזור המזרח התיכון כאזור נקי מנשק גרעיני.

באמצע יוני 1968, אדוני היושב-ראש, אישרה עצרת האו"ם את החווה הבין-לאומי לאי-הפצת הנשק הגרעיני וקראה את כל המדינות החברות באו"ם לחתום על האמנה ולאשרר אותה. אך ממשלת ישראל התעלמה מהקריאה הזאת ולא חתמה על האמנה הזאת כפי שעש-תה מצרים ואז לא היה הנימוק שאתם עכשיו נתלים בו, נימוק "הנוהל".

חוברת י', ישיבה ק"ה

— הצעות לסדר-היום (טובי, שינמן, פעיל, זיידל) —

יומה של הכנסת; יש הצעת חבר-הכנסת תופיק טובי להעביר את הנושא לדיון בוועדה.

ה צ ב ע

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת לא נתקבלה.

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדה לא נתקבלה.

ההצעה לא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת נתקבלה.

מאיר פעיל (מוקד):

תדנון בהצהרת פאהמי ולא בדברים חיוניים.

תנאי, ובכללן הקמת מדינתו העצמאית לצדה של מדינת ישראל. זאת הדרך שבה יובטח גם בטחונה וגם שלומה של מדינת ישראל, ולא על-ידי הנשק הגרעיני.

על כן אנחנו קוראים לכנסת להתעלות לאחריות בין-לאומית עליה ולדון בנושא הזה במגמה להטיל על הממשלה את החובה להסכים לפירוק אזור המורח התיכון מנשק גרעיני, ואם לא יתקיים דיון במליאת הכנסת — שהנושא יועבר לוועדה.

היו"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, לפנינו שלוש הצעות: הראשונה — לכלול הצעה זו בסדר-יומה של מליאת הכנסת; השנייה, הצעת שר החוץ — לא לכלול הצעה זו מסדר-

6. המשפטים והרדיפות נגד פעילי עלייה ברוסיה

היו"ר פ. שינמן:

השבת שלה בהדגישה כי כך נהג ד"ר שטרן עם החולים חסרי האמצעים לרכישת תרופות.

לכן אין ספק שצדק ד"ר שטרן כאשר זעק שוב בימים אלה בבית-המשפט בוויניצה כי "רקע הרדיפות נגדו הוא אנטישמי". אך לנו מותר להוסיף ללא ספק, שרקע הרדיפות נגדו הוא גם הברכה ההפגנתית שנתן לבנו לרגל רצונו לעלות לישראל. מחוות הודעות זו עם בנו הספיקה, כנראה, כדי לזווג פרשת העלילה נגד ד"ר שטרן להחזיקו שלוש חודשים במרתף בית-הכלא ללא חקירה, להתעלם ממחלת השחפת והסכרת שפקדוהו. אך ד"ר שטרן עמד עד כה בגבורה עילאית למרות מצבו הפיסי המעורער וסירב לתת את ידו לש-נות את רצונו של בנו ולהשפיע עליו לכל יעלה ליש-ראל.

מיכאל לבאייב נעצר ביוני 1972 והואשם בלקיחת שוחד, ספסרות וביזבזו רכוש ממשלתי בעת שניהל חנות במוסקבה. במשפט שהחל ב-24 בספטמבר שנה זו ונמשך כחודשיים ויותר נדון הוא בסופו של דבר למ' וות, אף-על-פי שניתן לו עורך-דין יהודי אריה לב-בוביץ' כסגניו בבית-המשפט. נמסר על-ידי מקורות יודע-דבר שלא הגינו השופטים לנאשם כמעט לדבר והפסיקוהו כל אימת שניסה להתגונן. בקשר לפרשת לבאייב נמסר כי אחד מהנאשמים, ארקאדי מולוקודוב, מת בבית-החולים של בית-הסוהר בדושאנבה, ונאשם אחר, א. יוסופוב, נדון ל-15 שנות מאסר.

עתון "מעריב" מספר בקשר לכך כי כל העצורים הג'ל השתתפו לפני כשלוש שנים בחתונת אלכסנדר, בנו של מיכאל לבאייב, ונעצרו כנראה לאחר שנראו בסרט שצולם בחתונה ואשר הוקרן על-ידי אנשי ה-ק.ג.ב. בעת חיפוש בדירתו של לבאייב.

ואנו שואלים מדוע זה את השלטונות בברית-המו-עצות: אף אם נניח כי האשמות אלה נגד לבאייב נכונות הן — דבר שיש להטיל בו ספק — האם יעזו לבצע נגדו את העונש המאקסימלי שקיים נגד ייצור אנושי בגלל עבירות כלכליות שטרם הוכחו?

"אין לי סיכויים לחיות, אני חולת סרטן" — זעקה בטלפון בשיחה עם כתב "מעריב" גברת סופיה לבאייב — "אנא הצילו את בעלי, אינני רוצה שילדי יישארו ללא אב ואם."

הכנסת תעבור לשתי הצעות דומות לסדר-היום, שעל שתיהן יחד ישיב שר החוץ. ההצעה הראשונה היא ההצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת זיידל: המשפטים והרדיפות נגד פעילי עלייה ברוסיה. הצעה זו וההצעה שתבוא אחריה הוכרו כחופות על-ידי יושב-ראש הכנסת והסגנים. רשות הדיבור לחבר-הכנסת זיידל.

הלל זיידל (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ברית-המועצות ממשיכה במסע הטרפוד שלה בסיכויי הרגיעה במזרח התיכון על-ידי שיגור נשק קטלני ומתחכם לסוריה בכמויות חסרות תקדים. ברית-המועצות מתכננת גם לחופש של העולם החפשי בהפריעה, למשל, אמש למשדר הטלוויזיוני של המיסה בכנסיית המולד. ברית-המועצות ממשיכה גם בגבולותיה שלה במסע השמצה ודיכוי של המיעוט היהודי בכלל ושל דורשי העלייה בפרט.

"משפטי עלילה מכוונים" — זעק באולם בית-המשפט במלוא כוחו הפיסי והמוסרי ד"ר מיכאל שטרן, רופא יהודי מהעיר ויניצה שבאוקראינה, כאשר העדים במש-פטו החלו לחזור בהם מעדויותיהם שהפלילוהו על לא עוול בכפו. העד סטפן בידה, למשל, וכן אמו חזרו בהם מהאשמתם כי נתנו לרופא 70 רובלים; יתר על כן, הם הרעיעו עליו שבחים על שהוא ריפא אותו ממחלה חשו-כת מרפא. אחד השיאים להמחשת העלילה נגד ד"ר שטרן היה כאשר רופאה העובדת במעבדה במכון שבו עבד ד"ר שטרן אמרה, כי היתה זו היא, אשר במו ידיה הכניסה שינויים ברישומים לאחר ניתוח אחד החולים, בעוד שלד"ר שטרן לא היתה יד בכל השינויים האלה. הודעתה זו של הרופאה הפריכה כליל את האש-מה כי ד"ר שטרן שינה את הרישומים כדי שחולה אחד יוכל להשתחרר משירות צבאי בעקבות השינויים הללו.

כנראה, העדים במשפטו של ד"ר שטרן לא יכלו לפעול נגד מצפונם ולתת יד לעלילה נגדו. מרגשת ביותר היתה הופעתה של אשה אשר סיפרה בחקירה המוקדמת כי ד"ר שטרן הוא מרגל, חזרה בה לאחרונה מהאשמתה והודתה לפני השופטים כי בעקבות טיפולו שלו גבהה קומתו של בנה ב-10 סנטימטרים, ואכן היא נתנה לד"ר שטרן 50 רובלים, אך התרופות שבנה היה זקוק להן עלו 60 רובלים, והוא הוסיף מכיסו 10 רובלים. יתר על כן, האשה סיימה את עדות

ארצה עם משפחתו לאחר מאבק בלתי-נלאה, רווי פרקי סבל וגבורה, ואנו מוכנים לאמץ את השגותיו שהשמיע בנמל התעופה בן-גוריון באמרו, בין השאר, בערך כך: תדעו לכם כי במדיניות של דיפלומאטיה שקטה לא נשיג את מבוקשנו בקשר ליהודי רוסיה וכמיההם לעלייה. דרוש מאבק רצוף, שיטתי, ולא דווקא בקול ענות חלושה. דרוש מאבק בלתי-חזיתי בנושא יהדות ברית-המועצות, מאבק ללא רתיעה בעולם החפשי, מאבק עקבי ועיקש של מדינת ישראל ויהדות העולם, וכן המשך מאבקם של יהודי ברית-המועצות.

בהזדמנות זו ברצוני לברך מעל במת הכנסת את אלפי היהודים הפועלים ללא רתיעה בפני עיניהם הבולשות של אנשי ה-ק.ג.ב. ואימויהם הבלתי-פוסקים, החותמים עצמות לשלטונות ברית-המועצות והסובייט העליון בהגנים באומץ ובגאווה יהודית לאומית על זכויות היהודים ומימוש כיסופיהם. כן ירבו וכן ימשי-כו.

אך אנו מקווים שברית-המועצות תפעל בעתיד לפתרון בעייתם של מבקשי העלייה דוגמת הפתרון של משפחת פולסקי, לשביעות רצונם של כל שוחרי החופש וזכויות האדם באשר הם שם ולקורת-רוחם של המתענים בנכר והעם היהודי כולו.

אני מציע שהנושא ידון או במליאת הכנסת או בוועדת החוץ והבטחון.

7. שביטת הזדהות ברחבת הכותל עם אטירי ציון בברית-המועצות ובייחוד עם שפוטי משפט לנינגרד, במלאת ארבע שנים למשפט

שום הפגנת הזדהות. שום ראדיו. שום טלוויזיה. לב-דה. זה לא כל כך דראמאטי, רבותי חברי הכנסת. זה טראגי. שכן הלבדיות הזאת של סילוה מסמלת את הלבדיות של מאבק חבריה שם, הפעילים ואטירי-ציון השובתים ברגע זה ברוסיה. היא מסמלת את החזרה של ממשלת ישראל למדיניות של דיפלומאטיה שקטה, שבמקרה שלנו היא מדיניות של חבלה. ורק עכשיו שמענו שהעולה החדש פולסקי מתריע נגד מדיניות הדיפלומאטיה השקטה.

"אין דבר. כשאני יושבת ליד הכותל שלנו, אני לא לבדי" — אמרה לי אמש סילוה בקול המאופק והחם כאשר היא רועדת מקור — "אבל תגידי להם שם בכנסת, תגידי להם שזה לא מספיק שישיראל עומדת מאחורי הקלעים, תגידי להם שישיראל צריכה לעמוד בגלוי בראש המאבק הגלוי".

חברי הכנסת, הדרך היעילה ביותר לעזור לפעילי העלייה והאטירים ושובתי הרעב היא להפסיק את שביטת הנשק, הנהוגה היום, למעשה, על-ידי ממשלת ישראל בחזית הצלת יהודי רוסיה. "מצאת סוף סוף את האשם" — קרא השר אלון לחברי בן-ציון קשת כאשר ביקר בנושא זה את משרד החוץ.

אכן כבוד השר, כשר חוץ של ממשלת ישראל אתה גם הנאשם ושום אמירה דמאגוגית כזאת שלך לא תשנה את המצב. דמאגוגית — שכן מה היית רוצה, כבוד השר? שנעמוד פה ונגנה יחד, פה-יחד — משום-מה בנושא זה, שלא מסכן את שלטונכם, אתם בעד ל-כוד לאומי — נגנה פה-יחד את רוסיה? נגנה את

לכן פונים אנו בדרישה לשלטונות ברית-המועצות מעל במת הכנסת:

— אף החוק הקונסטיטוציוני הסובייטי מבטיח חופש הגירה לאזרח ברית-המועצות, ואין שום עבירה בבקשתם של יהודים להגר לישראל.

— על שלטונות ברית-המועצות להפסיק את מסע הרדיפות והאימים כלפי מבקשי העלייה ולזרז את מתן אשרות היציאה לכל יהודי המבקש זאת.

— על שלטונות ברית-המועצות להפסיק את הפי-טורים ההמוניים מעבודה ונישול ממקור מחייתם של היהודים המבקשים להגר ובחלקם מבקשים להתאחד מחדש עם משפחותיהם במולדתם היהודית.

— על שלטונות ברית-המועצות להפסיק את משפטי הראווה והפחד נגד יהודים חפים מפשע ולהעניש את האשמים במשפטי עלילות אלה.

— על שלטונות ברית-המועצות לשחרר את כל אסירי-ציון, שאשמתם היחידה היא הכמיהה לחיות חיי חופש בארצם ובקרב עמם.

— על שלטונות ברית-המועצות לזרז את אפשרות הגירתם של קרובי משפחה וזוגות ומפורדים כדי לשים קץ לסבלם ולעינויים.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנו מברכים את פעילי העלייה הנודע, הפיסיקאי ויקטור פולסקי, שהגיע

היו"ר פ. שינמן:

הכנסת תעבור להצעה דומה לסדר-היום של חברת הכנסת גאולה כהן: שביטת הזדהות ברחבת הכותל עם אטירי-ציון בברית-המועצות ובייחוד שפוטי משפט לנינגרד, במלאת 4 שנים למשפט.

גאולה כהן (הליכוד):

כנסת נכבדה, אשר מאוד לא מכבדת את הנישא הנכבד בנוכחות מתאימה, אדוני היושב-ראש, אם מי-שהו עוד פיקפק בכך שממשלת ישראל — ועלייה העם היהודי בעולם החפשי — אכן הפסיקה את תנופת המאבק הפעיל והגלוי על הצלת יהדות רוסיה, צריך היה לגשת אמש והבוקר אל הכותל המערבי והוא היה רואה שם — כמו שראינו חברי מהליכוד ואנוכי — את סילוה זלמנסון אחותנו, אותה גיבורה שהכל ענדו לה זרים בבואה והקיפוה מכל עבר, יושבת שם ושור בתת רעב בודדה בודדה, כאשר מסביבה אין איש, רק חלל ריק הצועק לשמים.

היא יושבת שם לבדה, שובתת רעב, במלאת 4 שנים למשפט לנינגרד, המשפט שהיה אחד השיאים במלחמה הגלויה והאמיצה של יהדות רוסיה. היא אמנם הודיעה על שביטתה לאותה מחלקה מסתורית וסודית שבמשרד החוץ האמורה לטפל ביהדות רוסיה. אבל איש מהם לא בא ואיש לא נשלח עליידי. שום אישיות ממלכתית, שום שר חוץ, שום ראש ממשלה לא באו. בעוד הם טרודים בשאלה איך לוותר על חלקים מארץ-ישראל, אינם רואים איך הם עלולים, חלילה, לוותר על חלקים מעם ישראל. שום בית-ספר מפגין.

האמנתי למשמע אזני, אם כי לא הייתי צריכה להיות מופתעת, פניתי לעומד בראש אותה מחלקה ושאלתי: האמנם? השיב: "מדינת ישראל סומכת את ידיה על תגובתו של ג'קסון ושל דובר האדמיניסטרציה האמריקנית בנושא זה, שלא התייחסו ברצינות למכתב גרו-מיקו ואין לנו מה להוסיף".

אם כן היא תגובתה של ממשלת ישראל על מכתב גרו-מיקו המתנער מכל התחייבות והסכם להגירת יהודים, או-יאו לפנינו, חברי הבית, לא התכחשות של ברית-המועצות להתחייבויות שמעולם לא התחייבה להן, אלא התכחשות של ממשלה יהודית מאחריותה לגבי עם ישראל.

כבר מראשיתו ניסה הממסד הישראלי לטרפד את תיקון ג'קסון. בתחילה טירפוד פאסיבי, בכך שעבר בשי-תיקה ובלי שום תגובה מיידית על דבריו של קסיני-גר, שאמר כי היחס של ברית-המועצות ליהודיה — כמו גם של סוריה ליהודיה — הוא עניינה הפרטי של ברית-המועצות. גם בעניין זה שר החוץ הגיב מאוחר מדי, כשהליכוד אילץ אותו לעשות זאת מעל במת הכנסת. אבל היה גם טירפוד אקטיבי — של שליחת אותה ממשלת אומללה של שלושה מראשי יהדות אמריקה להתחנן לפני ג'קסון שיוותר על התיקון. זה עובדה, מציאות, אבל זה לא הפריע למר אלון לעמוד על במה זו ולהכחיש את האמת הזאת בלי להניד אפילו עפעף. לפעמים אינני יודעת אם יש לנו פה עניין רק עם מדיניות טועה או מטעה, או גם כזו שאינה אומרת את האמת ביודעין. אם רוסיה משקרת לארצות-הברית וארצות-הברית לישראל — זה רע, אבל זה שייך, כך אומרים, למשחק הדיפלומאטי. אבל שממשלת יש-ראל לא תאמר את האמת לעם ישראל?

מכל מקום, רק לאחר שהממסד האמריקני נאלץ, בגלל עקשנותו של ג'קסון ולחצי יהדות ארצות-הברית ויהדות ברית-המועצות, לחבר את התיקון, לא נשארה לממשלת ישראל ברירה אלא להצטרף, אבל בצורה פאסיבית ביותר.

אם הממשלה היהודית מגיבה בצורה כזאת על מכתב גרו-מיקו, מה אנחנו יכולים לצפות מלא-יהודים ומממשלות זרות? אפילו מג'קסון? ג'קסון לא יכול לדאוג לאינטרסים שלנו יותר טוב מאתנו. הוא סוף כל סוף סנאטור אמריקאי, על כל ההשלכות מזה בנושא הבחירות המתקרבות, שבהן הוא עתיד להציג את מועמדותו וזקוק בשל כך להצגת עמדה יותר שקולה מבחינה אמריקנית.

כבוד היושב-ראש, המאחד את כל התגובות על מכתב גרו-מיקו, החל מג'קסון, כאמור, וכלה בכל מה שהעתונות מכנה "מקורות סובייטיים" אלמוניים, הוא ההרגעה שכוונתה של רוסיה בעניין ההגירה תיבחן במעשה ולא בצהירותיה ושבעמשיה יש תקווה שתקיים את ההסכם. זוהי הפרשנות. השאלה היא: מה היא המציאות?

האמת הפשוטה היא שלמעשה לא קיים שום הסכם ואין ולא היתה שום התחייבות, אפילו חצי-מפורשת, מצד כל נציג סובייטי שהוא למילוי דרישות התיקון. האמת היא שכל ההטעיה הזאת נולדה עליידי השקר ביודעין של, קסיני-גר למען הצלת יוקרתו האישית והקונצפציות המתמוטטות שלו, כשם שאין ספק שהוא

האויב על כך שהוא אויב? לא, כבוד השר, נגד אויב מנהלים מלחמה, לא מסע גינוי. השאלה היא מעתה אם מי שצריך לנהל את המלחמה אכן מנהל אותה ונגד מי הוא מנהל אותה. והאמת היא שממשלת ישראל, שהיא היום זו שצריכה לנהל את המלחמה הזאת באופן רשמי ובגלוי, לא רק שאינה גלחמת אלא אף מטרפדת את המלחמה הגלויה הזאת. זו אכן האשמה חמורה. לא אשאר אותה, אדוני היושב-ראש, בלי הוכחות.

מי כמוכם, חברי הכנסת, יודע שזו לא הפעם הראשונה שמועלות בעיקר עליידי הליכוד הצעות דחור פות לסדר-היום בנושא זה. כך אילצנו את ממשלת ישראל להשמיע את קולה, קול ענות חלושה, בנושא זה. אילצנו, שכן מעצמה ממשלת ישראל לא נוטה ליוזם דיון על רדיפות יהודים ברוסיה. שום דיון על גזרי-דין מוות על ראשו של היהודי לבאייב, שום דיון על עלילת-דם נוסח בייליס על ראשו של היהודי ד"ר שטרן. למה? לא מפני שהיא חושבת שזה לא חשוב, חלילה, אלא משום שהצהרות גלויות של מדינת ישראל בנושא זה נוגדות את הקו הרשמי המסורתי המיושן של דיפלומאטיה שקטה, העוטה מעטה סודיות.

אין זה מקרה שהסמינאר המתקיים בימים אלה בקריית-עובים, שהוזמנו אליו נציגי יהדות ארצות-הברית המטפלים בענייני רוסיה, לשם הדרכה והתייעצות, כפי שנמסר לי מהמחלקה הסודית הנוכרת — התחיל את קיומו בשקט במחתרת ולא הוזמנו אליו עולים מסוג מסויים, כגון יאשה קאזאקוב, כגון לידיה סלובינה, כגון רבקה אלכסנדרוביץ ואחרים, שיכולים להדריך ולייעץ לא רק ליהדות ארצות-הברית אלא גם למומחים שלנו באותה מחלקה, שכל התחזיות שלהם בעבר הוכחו ככושלות ומכשילות. אמרתי: לא הוזמנו? זה לא מדויק, אפילו גורשו. פרופסור טימקין, אביה של מארינה טימקין, אזרחית ישראלית בת ה-13 שנמנע ממנה לעלות לישראל, שהוא היום מרצה באוניברסיטה העברית והגיע בכוחות עצמו לקריית-עובים ברצותו לדבר על בתו לפני באי הסמינאר, גורש משם בכוחות פנים. טוב שלא קראו לו גם מרגל, כפי שקראו בזמנו ליאשה. ולולא עתונאית זריזה מ"ג/רוסלם פוסט" ואחרים שגילו את קיומו של הסמינאר, עד היום איש לא היה יודע עליו. סוד.

שלושה אנשים וחצי במשרד החוץ עדיין מנהלים ממחתרת גורל של שלושה וחצי מיליון יהודים, שכבר מזמן יצאו מן המחתרת ונלחמים בגלוי. אילו ועדת המנהל של הכנסת בנושא זה, שגם היא קמה ביזמת הליכוד, לא יכולה לעזור הרבה כל עוד היא מחוייבת בסודיות בהיותה חלק של ועדת החוץ והבטחון. לא שאין כאן נושאים עדינים שדורשים טיפול עדין, אלא מזה ועד איפול מוחלט — המרחק רב.

אבל, חברי הכנסת, לשיא הדיפלומאטיה החשאית הגיעה ממשלת ישראל בתגובתה זו, יותר נכון, בחוסר תגובה על מכתב גרו-מיקו. העתונות געשה. אישי ציבור בעולם כולו הגיבו. אבל משרד החוץ שלנו? no comment.

כששאל כתב "שידורי ישראל" מישהו ממשדר החוץ: למה אין תגובה על מכתב גרו-מיקו? — קיבל תשובה שהעניין נוגע ליחסי ברית-המועצות וארצות-הברית, ולא לישראל, כך בפירוש מלה במלה. כשלא

אדוני היושב-ראש, סילוה זלמנסון, השובת רעב ברגע זה ליד הכותל, וחבריה השובתים ברוסיה משמי שים לנו תזכורת שלא ביוזמת ממשלת ישראל נפתחה המערכה על הצלת יהדות רוסיה. אבל אם לא ביוזמת ממשלת ישראל נפתחה המערכה, צריך להזהיר את הבית שבגלל מדיניות ממשלת ישראל היא עלולה, חלילה, להיפסק; להזהיר ולבקש מהבית דיון בדרכים למנוע הידרדרות כזאת. לא די, כבוד שר החוץ, שתעלה לכאן ותשלח מכאן ברכות לשובתים, בלי שנבטיח להם גיבוי ממשי. הברכה האחת שעליך להשמיע עכשיו מעל בימת הכנסת היא הבטחת ההתייצבות הגלויה בראש המאבק, והכרזה על פתיחתו במירב העוצמה — אם אכן ממשלה זו עוד מסוגלת לכך.

היו"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לשר החוץ, ששיב לשתי ההצעות — גם להצעתו של חבר-הכנסת זיידל וגם להצעתו של חברת-הכנסת כהן.

שר-החוץ י. אלון:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, בימים אלה מל-או ארבע שנים למשפט לנינגרד. אך המאבק למען שחרורם של אסירי-ציון איננו פוסק במשך כל ימות השנה. לא אמנה את כל הדברים שנעשו ונעשים. אמסור רק מעט.

ביוזמת המועצה הציבורית למען יהודי ברית-המו-עצות וועד משפחות האסירים ביקרו משלחות של משר-פחות האסירים בארצות-הברית ובאירופה. בפגישותיהן עם אנשי ציבור תיארו המשלחות את סבלם של יקיריהן הנמקים בכלא, כשכל חטאם הוא רצונם לעלות לישראל. סילוה זלמנסון, ששחררה לא מזמן מכלא פוט-מה, ערכה סיור בארצות-הברית ובאירופה, והביאה לפ-ני הציבוריות העולמית את דרישתה ובקשת חבריה אסירי-ציון להמשיך ולהתמיד במאבק למען שחרור היהודים שעדיין נמצאים בבתי-כלא בברית-המועצות. גורמים ציבוריים, יהודים ולא-יהודים, פועלים באמי-צעים שונים מבלי לפסות על כל אפשרות המתקבלת על הדעת כדי לחבוע משלטונות ברית-המועצות את שחרור האסירים וההתנכלויות נגדם.

יש לקבוע בצער כי אמנם קשה גורלם של אסירי-ציון, וההתנכלויות נמשכות. אך בד בבד נמשך ומת-חזק המאבק לשיחרורם ולהקלת מצוקתם.

חברי הכנסת, בעצם הימים האלה שובתים אסירי-ציון שביתת-רעב במחנות מעצרים, לשם ציון יום השנה הרביעי לקיום משפט לנינגרד. שביתת-הר-דות אהם קיימה שלושם ליד הכותל בירושלים. כן קיימו שביתות בני-יורק, בווינגטון ובמקומות אחר-רים. שביתות אלו באו להדגיש את ההגשת שותפות הגורל בין האסירים הלוחמים לחירותם ולזכותם לח-יות במדינת ישראל ובין עם ישראל בארץ ובתפוצות.

כבר הקדימני חברי-הכנסת זיידל בשגרור ברכה מעל בימה זו למשפחת פולסקי, מותיקי הלוחמים והיוזמים במאבק לעלייה פתוחה, חפשיה, מברית-המועצות, ואני מצטרף לברכתו. בעקבותיו כבר נתקבל רשיון ללוחם ותיק נוסף, וגם וורונל עומד להגיע בימים הקרובים, ואני מקווה שאחיהם יבואו בעקבותיהם.

יכולתי, כמובן, להוסיף ולספר, בניגוד לעלילה

משקר למדינת ישראל גם בחזית הערבית. אבל כל-אלה שאומרים כי לא חשוב מה אומרים הרוסים וחי-שוב מה הם עושים — באו נראה מה הם אכן עו-שים; איראן ניווכח שהרדיפות של היהודים בברית-המועצות הגיעו היום לממדים שלא היו מאז מותו של סטאלין. חוץ מ-40 אסירי-ציון מתנהלים משפטי-ראווה ועלילות-דם, עשרות מבקשי עלייה מוחזקים בבתי-חולים לחולי נפש, הוחרפו והורחבו ההטרדות כנגד מבקשי עלייה, ורבותי, חברי הכנסת, אפילו עניין הכו-פר לא בוטל. אם הם לא מפעילים כופר השכלה, הנה עדיין כל יהודי שיוצא מרוסיה, אפילו תינוק בן יומם, חייב לשלם סכום אסטרונומי של 1,000 דולאר.

וזה, אדוני היושב-ראש, המקדמה המעשית לבי-צוע תיקון-ג'קסון. ואם בחודשיים הקרובים ינסו הרוסים לשחרר כמה מפעילי העלייה כדי לסנור עיניים, הנה, ביוזמתי יגבירו תהליך מקביל של הפחדת האוכי-לוסיה כדי לכסא כל רצון לעלייה.

גם אם הרוסים היו מכריזים שאכן הם מקבלים את תיקון-ג'קסון — הנה תיקון-ג'קסון בעצמו לא יכול להביא את הגאולה, אלא אם כן יהיה חלק אינטגרלי ממאבק מתמיד בכל החזיתות. עלינו לזכור שתיקון-ג'קסון לא נוצר בחלל הריק אלא כתוצאה ממלחמה שהתחילה ברוסיה וגרפה את העם היהודי כולו. תיקון-ג'קסון גם לא יכול לפעול היום בחלל שהוא ריק מהמי-שך מלחמה זאת. שכן, חברי הבית, עם כל הסיכוי תיקון-ג'קסון נושא עמו גם סכנה שהוא ינטרל-או-תנו לחשוב שהנה בסתימה המלחמה ועכשיו תיקון-ג'קסון יעשה את שלו. וזהו אכן המצב היום. תנופת המלחמה של העולם החפשי, שהיננו עדים לה עד לפני כשנה, היום נפסקה. יש גויי-של-שבת שיוציא לנו את הערמונים מן האש.

בהמשך המאבק הגלוי עלינו להתחיל כבר היום, ולא בעוד 18 חודש שהוא מועד המבחן המעשי של התיקון. שכן בעוד 18 חודש, כתוצאה מחוק הסחר, האמריקאים יהיו מעורבים וסבוכים כל כך עמוק, כל-כלית ועסקית, בתוך המסחר עם רוסיה שאז יהיה הרבה יותר קשה לדרוש את הפעלת הסאנקציות של תיקון-ג'קסון. ואם יהיה צורך — ואני חוששת מאוד שיהיה — לשוב להזהיר שבעוד 18 חודש יהיה ג'קסון עצמו קרוב ליום הבחירות לנשיאות ארצות-הברית, צריך אפוא מהיום לנהל מעקב יומיומי של פיקוח אחרי ביצוע ההסכם, שבשבילנו העיקר שבו הוא הסעיף של הפסקת ההטרדה של היהודים, ולא דווקא המספר של 60,000. שכן כבר היום יש ברוסיה 150,000 מבקשי עלייה — וחברת-הכנסת קשת הוזיר זאת כאן שמשדר החוץ חייב לפרסם את שמותיהם כדי שנוכל לעקוב אישית אחרי גורלו של כל אחד מהם. אבל תנאי ראשון למאבק הזה הוא הסרת מעטה הסודיות, הפסקת עיכוב אינפורמאציה בנושא יהדות רוסיה במשר-רד החוץ, כפי שהורה היום, ואינני רוצה להטרידכם, חברי הכנסת, בדוגמאות שיש לי, כמו כן דרוש עידוד אירגונים יהודיים בעולם לפעול גם ביוזמתם שלהם — מה שלא קורה היום. שכן, חברי הבית, המצב היום הוא כזה שמצד אחד כובלת ממשלת ישראל את ידי האירגונים היהודיים בעולם בכל יוזמה ודורשת סמכות בלעדית בנושא, ומצד שני היא משחררת את עצמה מהאחריות הלאומית הרשמית לטיפול בבעיה.

חבורת י', ישיבה כ"ה
— הצעות לסדר-היום (אלון, ג. כהן, פעיל, שינמן, זיידל) —

הבוקע מכל קצות תבל, תפסיק את הרדיפות והדיכוי של היהודים ותאפשר לכל יהודי הרוצה לחיות עם משפחתו ובתוך עמו לעשות כן.

כבוד היושב-ראש, טובת הנושא מחייבת, לדעתי, להעביר את ההצעות לדיון בוועדת החוץ והבטחון.

היו"ר פ. שינמן :

חברת-הכנסת זיידל, האם אתה מסכים להעביר את הצעתך לדיון בוועדת החוץ והבטחון ?

הלל זיידל (המפלגה הליברלית העצמאית) :
כן.

היו"ר פ. שינמן :

חברת-הכנסת גאולה כהן, האם את מסכימה להצעתו של שר החוץ ?

שר-החוץ י. אלון :

איפה סיעת הליכוד אשר לבה אך ורק ליהדות ברית-המועצות ?

היו"ר פ. שינמן :

אני מעמיד להצבעה את הצעתו של שר החוץ, להעביר את הצעתו של חברת-הכנסת הלל זיידל לוועדת החוץ והבטחון.

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

שר-החוץ י. אלון :

אני חוזר בי ומבקש לא לכלול את הצעתה של חברת-הכנסת גאולה כהן בסדר-היום.

היו"ר פ. שינמן :

שר החוץ חוזר בו.

גאולה כהן (הליכוד) :

הנושא ישוב ויחזור עשר פעמים.

היו"ר פ. שינמן :

אם כן, לפנינו שתי הצעות : הצעתו של שר החוץ לא לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת והצעתה של חברת-הכנסת גאולה כהן לכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת.

(ק ר י א ה : חברת-הכנסת גאולה כהן מסכימה להעביר את הנושא לדיון בוועדה.)

חברת-הכנסת גאולה כהן, האם את מסכימה להעביר את הנושא לדיון בוועדה ?

גאולה כהן (הליכוד) :

כן.

היו"ר פ. שינמן :

כבוד שר החוץ, האם אתה מסכים לכך ?

שר-החוץ י. אלון :

מסכים.

שהשמיעה כאן חברת-הכנסת כהן, על פעלה של אותה "חוליית סתרים", שחברת הכנסת הנכבדה דיברה עליה בלעג, אינו פעולה מתחוללת בהשראת ממשלת ישראל, בהשראת משרד החוץ, בזכות אותה החוליה, ופעילותו של שר החוץ — במידה שהוא רשאי להעיד על עצמו. אולי סבורה חברת-הכנסת גאולה כהן שעל-ידי גאומיה — שמהם ניתן ללמוד שלא ממשלת ברית-המועצות אחראית להתנכלויות ולמדיניות העלייה אלא ממשלת יש-ראל היא האחראית — אולי בזכות גאומיה נפתחו שערים. כשיש תקלה — אחראית הממשלה. אבל כאשר סנאטורים חשובים כג'קסון, ריביקוף ויעבץ נחלצים לפעולה — אלה, כמובן, מעשיה של חברת-הכנסת כהן.

גאולה כהן (הליכוד) :

אני זוכרת את הימים שלא נאמתי פה בכנסת אלא הייתי בשטח, ואני זוכרת טוב מאוד — — —

שר-החוץ י. אלון :

אמרת דברי בלע מספיקים, ולא הפרעתי ולא הערתי לך. עכשיו תתרגלי לשמוע, חברת הכנסת הנכבדה. לא רק לשון נטולת רסן — גם אוזן פקוחה לדברי תשובה, בבקשה.

גאולה כהן (הליכוד) :

— — — דברי אמת.

שר-החוץ י. אלון :

כן, אמת צרופה. מה שמתחולל אפילו בחודש האחרון כדי לנצל את התנאים הפוליטיים בארצות-הברית שיאפשרו את עליית היהודים — שקול כנגד כל גאומיך בכל ימי חיך בענייני עלייה מברית-המועצות. במשך שלושה-ארבעה ימים בווישינגטון חוללנו פי מאה ממה שעשית כל ימי חיך למען יהודי ברית-המועצות.

גאולה כהן (הליכוד) :

אני לא ראש ממשלה ולא שר חוץ — — —

שר-החוץ י. אלון :

אבל את חברת כנסת, וצריכה להתרגל לשמוע ולא רק לדבר.

אבל רוב הדברים שיש בפי לספר בכל זאת — למרות המאבק הגלוי יש דברים שמוטב להשמיעם בסתר, ולא אחת, גם כאשר ממשלת ישראל ממלאה תפקיד מאיץ ומחיש מאחורי הקלעים אינני רוצה להתיר בטא בצורות פומביות בנושאים שבין שתי ממשלות כדי להשאיר זאת לעניינן של הממשלות בכוונה תחיה לה בלי שנצא מהתמונה — אז הגאון הזה ובעלת התבונה הפוליטית והלב הטוב, גם אז מוכרחים למצוא בזה פסול ולהטיל את האשם על היהודים במקום על הרוסים.

מאיר פעיל (מוקד) :

כי הם רוצים לדוג דגים במים עכורים, זה פשוט.

שר-החוץ י. אלון :

חברי הכנסת, בשם הממשלה והעם בישראל, לרבות האופוזיציה, אני קורא לברית המועצות לחדול משיטות הדיכוי המנוגדות לכל חוק ונוהל במדינה מתוקנת, שיטות שתאמו את התקופות האפלות של ימי-הברבריים. ברית-המועצות, שהיא מעצמת-על בעלת מעמד בעולם כולו, תיטיב לעשות אם תאזין לקול הדאגה

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

היו"ר פ. שינמן:

אני ממיד להצבעה את ההצעה האחת העומדת לפנינו, להעביר את ההצעה של חברת-הכנסת גאולה כהן לדיון בוועדת החוץ והבטחון.

8. הצלתו של מר מיכאל לבאייב שנידון למוות בברית-המועצות

המשפט העליון של הרפובליקה הסובייטית הרוסית. הוא נידון למוות על שנטל שוחד ועל שבגד במולדת הסובייטית. לבני משפחתו נאמר כי פסק-הדין איננו ניתן לערעור, ואחר גזר-הדין הושלך לחדר הנידונים למות שבבית-הכלא.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, קול אחינו מי-כאל לבאייב זועק אלינו, ועלינו מוטלת החובה לעשות כל הניתן להצילו. מאז החלה אשתו, סופיה, במאבקה להצלת בעלה, מאז פורסמו הכרוזים הרבים של אירגונים ואישים, חל כנראה שינוי מסוים בעמדה הסובייטית כלפי מיכאל לבאייב וכפי שנמסר אתמול בעתונות נתן נשיא ברית-המועצות ניקולאי פודגורני הוראה לבדוק מחדש בבית-המשפט את התיק של מי-כאל לבאייב נקווה לה' שזה מיפנה רציני ובבדיקה המיוחדת של תיקו בבית-המשפט העליון ייצא, בעזרת השם, זכאי בדיון.

כנסת נכבדה, מטרתי בהעלאת הצעה זו מעל במת הכנסת היא לזעוק ולהזעיק, למען תצא הכנסת בקריאה לכל גוף בעולם, הכללי והיהודי, שיתן ידו ויעזור שי-בטלו משפט המוות כלפי מיכאל לבאייב.

כבוד היושב-ראש, בהמשך מעשיהם מוכיחים הרוסים כי אין כל שינוי בגישתם וכי הם ממשיכים להטות ריד את היהודים המבקשים לעלות ארצה. היחסים בין השלטונות הסובייטיים והיהודים הרוצים לעלות הם עדיין, לצערנו, יחסים של מאבק ומחאה. יהודים הרוצים לעלות ארצה עודם נחשבים לאויבי המשטר. המסע נגד היהודים יונק מהחייאת הלאומנות הרוסית בליווי מגמה אנטישמית מובהקת. השיסיון נגד מדינת ישראל מתנהל אף הוא על פסי השנאה האנטי-יהודית. זאת בניגוד מוחלט לאידיאולוגיה הרשמית של המשטר הסובייטי החותר, כביכול, לאחווה עמים, להעדר אפליה, לנפילת מחיצות ולמשטר של שוויון. מנהיגי ברית-המועצות מכריזים מדי יום ביומו כי הם נאבקים בתיקון העוול כלפי עמים ומיעוטים בכל רחבי תבל, אך באותה שעה אין הם רואים מחדל או חטא בדיכוי המיעוט היהודי החי בארצם.

אך, בעזרת השם, כל זה אינו מרתיע את אחינו היקרים ונחושה החלטתם לעלות ארצה, לארצנו המובטחת לנו מאת ה', ולחיות בה כיהודים מאמינים. כפי שהביע זאת בהודעתו הפעיל העלייה הפיסיקאי פרופ' סור אלכסנדר וורונל, שבה נאמר: "הננו עדים למאורעות מופלאים, לידתה של תודעה יהודית חדשה, שצמחה לאחר שנשלל מיהודי ברית-המועצות, במשך שני דורות, הקשר החי הן עם אחיהם היהודים והן עם המסורת היהודית. זה שנים אחדות שהתרחש הנס לביתנו, עינינו, תחושת התודעה הלאומית והתעוררות הרגש הדתי. יחד עם אחרים היינו בין התועים ויחד עם אחרים ראינו אור".

הסובייטים היהודים זאת נוקטים מפעם לפעם גם

היו"ר פ. שינמן:

אנחנו עוברים לדון בהצעה האחרונה לסדר-היום, הצעתו של חברת-הכנסת אברמוביץ: הצלתו של מר מיכאל לבאייב שנידון למוות בברית-המועצות.

יהודה מאיר אברמוביץ (חזית דתית תורתית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, עם ישראל התייחד אתמול בצום העשירי בטבת וביום הקדיש הכללי עם זכרם של המאורעות הטראגיים שבחיי האומה, עם ראשית המאבק נגדנו לחיסול קיומנו כעם יהודי בארצנו הקדושה ועם הטבח באירופה, הגדול ביותר שידע העולם, ואשר כוון אף הוא כנגד קיום העם היהודי, ובו נספו 6 מיליון יהודים.

כאשר הוטל המצור על ירושלים לפני כאלפיים שנה היתה מטרת צרינו לפגוע בעם ישראל ובדתו. הטבח האיום באירופה, היתה מטרתו לחסל את קיומנו.

הרדיפות ברוסיה נגד היהודים הגרים בתחומה מטרותן היא אחת, לפגוע בייחודם ובאמונתם, להשכיחם מתורת השם ולנתקם מכל קשר עם אחיהם היהודים בעולם, ובכך אין חדש בעולם. בכל דור ודור עומדים עלינו ללכותנו חסו-שלום, והאמונה בהקדוש-ברוך-הוא נמשכת, כאז כן היום, והוא מצילנו מידם. חברי הכנסת, בבית-הכלא פורטובו שבברית-המועצות כלאו עתה מיכאל לבאייב שנידון למוות בשל היותו יהודי ורצונו לעלות לארץ-ישראל. עליו, כעל רבים לפניו, טפלו האשמות שווא. ב-8 בדצמבר נדון למוות, ורק זעקה נמרצת שלנו, של העולם ושל כל מי שיש בידו לזעוק ולעורר, עשויה עוד להצילו.

מיכאל לבאייב נולד בסמארקאנד בשנת 1919. אביו נורה למוות בשנת 1922 בהיותו בשדה, לאחר שנודע לשלטונות הסובייטיים כי הוא מתכנן בריחה לארץ-ישראל. אלמנתו, שחששה לגורלה, נמלטה לארץ-ישראל והיא נפטרה פה לפני כ-15 שנה. בברית-המועצות נותרו ששת ילדיה, יתומים בעל כורחם.

הבן הבכור, זלמן, נהרג בחזית במלחמת העולם השנייה. הבן השני, איליושה, הוא עיוור. האחות השלישית, תמרה, נפטרה לפני זמן-מה מסכרת. האח הרביעי, פיטר, הודה מעבודתו מאז תחילת משפטו של אחיו מיכאל. האחות החמישית מריה מתה אף היא מסכרת. וייבדל לחיים ארוכים מיכאל, החולה אף הוא בסכרת קשה, מצפה עתה בבית-הכלא הסובייטי, מצפה שאנו נעשה כל הניתן לעשות כדי להצילו.

ב-10 במארס 1972 הגישו מיכאל ואשתו בקשה להיתר יציאה ועלייה לישראל. ההיתר ניתן ב-19 ביוני ולמחרת, זמן קצר לפני המראה, פרצו בלשי ה-ק.ג.ב. לביתו, ערכו חיפוש שנמשך 4 ימים והשליכו את מי-כאל בבית-הכלא. שנתיים וחצי היה נתון לעינויים וחקירות ללא משפט. רק ב-24 בספטמבר 1974 התחיל המשפט. ב-8 בדצמבר ניתן פסק-הדין על-ידי בית-

כבוד היושב-ראש, יורשה לי לסיים דברי בדברי הנחמה של ירמיהו, נביא ה': "כה אמר ה', מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתך, נאום ה', ושוב מארץ אויב, ויש תקווה לאחריתך נאום ה', ושוב בנים לגבולם". עלינו לחזק ידיהם של כל פעילי הע-לייה בברית-המועצות ולשלוח להם ברכת חזקו ונתת-חזקו. ולך, מיכאל לבאייב, אנו אומרים: אל יאוש, בטח בה, וכבר הורו לנו חכמינו זכרונם לברכה במסכת ברכות, ש"אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים". ישועת ה' כהרף עין, והבוטח בה' חסד יסובבנו. ובלבנו תפילת העם בכל הדורות, תפילה לה': אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה, המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרווחה, מאפלה לאורה ומשיעבוד לגאולה.

אני מציע שהכנסת תדון על הנושא או תעבירו לוועדת החוץ והבטחון.

היו"ר פ. שינמן:

אבקש את סגן ראש הממשלה ושר החוץ להשיב להצעתו של חברי-הכנסת אברמוביץ.

שר-החוץ י. אלון:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, חברי-הכנסת אברמוביץ הציג לפנינו קו לקו גורלו של יחיד מיהודי ברית-המועצות וגורל משפחתו, והנה הם מתגלים כביטוי גוסף לטראגדיה הגדולה של יהדות ברית-המועצות. הדאגה לגורלו של האסיר מיכאל לבאייב היא מנת-חלקנו כולנו. דווקא בימים האחרונים היתה התי-פתחות מסויימת בקשר אליו, ואנו רוצים לקוות כי תהיה חיובית. בתשובה לבקשת חנינה שהגישה רעייתו של לבאייב לנשיא פודגורני היא קיבלה תשובה מלש-כתו של נשיא ברית-המועצות, שהוא ביקש לבדוק מחדש את התיק. אנו מקווים שכתוצאה מבידוק זה ישוחרר מר לבאייב ויורשה לו ולמשפחתו לעלות לישראל.

חברי הכנסת, אני מציע להעביר את ההצעה לוועדת החוץ והבטחון.

היו"ר פ. שינמן:

אני שואל את חברי-הכנסת אברמוביץ אם הוא מסכים להצעת השר שהנושא יועבר לוועדה.

יהודה מאיר אברמוביץ (חיות דתית תורתית):
אני מסכים.

היו"ר פ. שינמן:

אם כן, לפנינו הצעה אחת, להעביר את הנושא לוועדת החוץ והבטחון. אני מעמיד אותה להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת החוץ והבטחון נתקבלה.

היו"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, סיימנו בשלמות את סדר-היום של ישיבה זו. הישיבה הבאה של הכנסת תתקיים, אם-ירצה-השם, ביום שני הקרוב, בשעה ארבע אחרי-צהריים. ישיבה זו נעולה.

אמצעים חריפים יותר של תפיסת קרבנות והעמדתם לדין באשמות-שווא כדי ליצור אווירת פאניקה ופחדים בקרב היהודים. ואין זו הפעם הראשונה אצל מיכאל לבאייב. בתג הפסח 1950 הרים כוסית ליד שולחן הסדר וקרא "לשנה הבאה לירושלים". על כך נידון לעשר שנות מאסר. מיכאל לבאייב הוא מיוצאי בוכארה ויש לו הרבה מכרים בארץ. ומפי שניים מהם שאתם שור-חזתי, מר משיח כומיגורוף ומר יהודה תהלה, שמעתי תיאורו של האיש כיהודי, שמומן שהם מכירים אותו פעל לעזרת אחיו היהודים, תמיד שאף לעלות לארץ-ישראל ובפי כולם שבחים ליושרו ולחמימותו.

כנסת נכבדה, בברית-המועצות של היום קם דור חדש של יהודים היודעים היכן שרשיהם והזוכרים כי הם נטע זר בין הגויים, יהודים השואפים להתאחד עם עמם ולממש את זכותם לעלות לישראל, נחלת אבותיהם, עלינו לעזור להם. על מדינת ישראל מוטל חוב קדוש, לפעול אצל כל הגורמים בעולם כדי להציל את אחינו הנתונים שם בשביה, ולמנוע משפטי מוות והר-צאתם לפועל. יש בידינו, בעזרת השם, הכוח לפעול ולהפעיל ונחטא אם לא נעשה זאת.

הרמב"ם, בהלכות רוצח ושמירת נפש, קובע כי "כל היכול להציל ולא הציל עובר על לא תעמוד על דם רעך". ובהלכות מתנות עניים הוא פוסק: "ואין לך מצווה גדולה כפדיון שבויים, שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד בסכנת נפשות. והמעלים עיניו מפדיונו" — מונה הרמב"ם הרבה צווי התורה שהוא עובר עליהם, וביניהם "לא תעמוד על דם רעך", "וחי אחיך עמך", ו"אהבת לרעך כמוך", "והציל לקוחים למוות". ואם הרמב"ם פוסק שיש לעשות ולפעול כל כך למען מי שהוא שבוי, כל שכן למען מי שהוא שבוי ונדון למוות.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, מאה ועשרים יהודים מפעילי העלייה בברית-המועצות פתחו של-שום בשביתת-רעב של יומיים. ארבעים מהם באו אל משרדי הסובייט העליון במוסקבה והגישו עצומה, שבה דורשים מנשיא ברית-המועצות לשחרר ארבעים וחמישה אסירים שנדונו על פעילות בענייני העלייה. זה הוא המבחן המעשי הראשון בדיקת ההסכמה שהושגה בין הממשל האמריקני לבין הקרמלין בשאלת העלייה. המ-עקב אחרי עמדת הסובייטים יקבע כיצד נוהגים למע-שה. הגשת העצומה מכוננת לעתיד הקרוב. העם היהודי כולו צריך ללוות את מאבקם בהערכה ובעידוד רב.

קוראים ליהדות זו שמאחורי מסך-הברזל ברוסיה "יהדות הדממה". אך נדמה לי כי בשנים האחרונות הפך-נו אנו ליהדות של דממה, והם ליהדות רועשת. והם דורשים מאתנו שלא נשכחם. על הכנסת לקיים דיון במכלול בעיותיה של יהדות רוסיה לאחר הסכם ג'קסון, ובעיקר על ההשלכות של ההסכם וביצועו. וכן לא להרפות ממאבקנו להצלתם של היחידים האסירים, הנש-פטים והנידונים למוות, ובכך נמנע, בעזרת השם, מה-רוסים את התפשטות השיטה של ניהול משפטי הראווה, שמטרתם להפחיד את הנאבקים והדורשים לעלות לישראל.

נספחות

א. סדר-היום לשיבות קכ"ג—קכ"ה

- א. שאלות ותשובות.
- ב. חוק לתיקון פקודת בתי המשפט העירוניים (מס' 5), תשל"ה—1974 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- ג. חוק המכר (דירות) (תיקון), תשל"ה—1974 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- ד. חוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות וסגניו וכהונתם), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה) — המשך הדיון.
- ה. חוק גנים לאומיים ושמורות טבע (תיקון מס' 3), תשל"ה—1974 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- ו. חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (החזקת תעודת זהות והצגתה), תשל"ה—1974 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- ז. חוק הרשויות המקומיות (תמורת ארנונות רכוש), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).
- ח. חוק הרשויות המקומיות (ייעוץ משפטי), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- ט. חוק לתיקון פקודת העיריות (מס' 16), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).
- י. חוק רואי חשבון (תיקון מס' 2), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).
- יא. חוק לשכת עורכי הדין (תיקון מס' 9), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).
- יב. חוק לשכת עורכי הדין (הוראת שעה), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).
- יג. חוק הצהרות מוות (תיקון), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).
- יד. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 37), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- טו. חוק לתיקון פקודת מס הבולים (מס' 9), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).
- טז. הצעות לסדר-היום.
- יז. הצעות חוק של חברי כנסת.
- יח. תשלום הפסדי חברת "ורד" על-ידי הממשלה — דיון.
- יט. חוק לתיקון פקודת המתעסקים ברפואה (מס' 4), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).
- כ. חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 15), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).
- כא. חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 3), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- כב. חוק כפיית קיום פסקי דין, תשל"ד—1973 (קריאה ראשונה).
- כג. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 5), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה) — תשובת השר.
- כד. הדרכים לביצוע המלצות ועדת ראש הממשלה לנוער במצוקה — דיון.
- כה. סקירת שר המשפטים על פעולות משרדו — תשובת השר.
- כו. המצב בבתי המשפט — תשובת השר.
- כז. הצעות סיעות הליכוד וחזית דתית תורתית שלא יחול דין רציפות על הצעות חוק אלו:
 1. חוק האגוד השיטופי, תשל"ב—1971;
 2. חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 18), תשל"ג—1972.
- כח. חוק השמות (תיקון), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- כט. חוק להארכת תקפן של תקנות-שעת-חירום (הארכת מועדים — הוראות נוספות), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).
- ל. חוק למניעת הונאה בכשרות, תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- לא. חוק הנאמנות, תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).
- לב. דרכים להעלאת פירון העבודה והתפוקה — דיון.
- לג. התערבות שר הפנים בעניין הרכבת הנהלות ברשויות המקומיות — דיון.
- לד. העלאת מחירי התחבורה הציבורית — תשובת השר.
- לה. מצב התחבורה הציבורית בתקופת חירום — תשובת השר.
- לו. שביתת הרעב של שלושת פעילי העלייה במוסקבה: רובין, אשבל וגאלאצקי — דיון.
- לז. עליית יהודים מארצות המערב וקליטתם — דיון.
- לח. פיזור האוכלוסיה בארץ — דיון.
- לט. תכנון המים בישראל ובעיות השימוש בהם — דיון.
- מ. בעיית העובדים היומיים — דיון.
- מא. המצב במוסדות ילדים בארץ — דיון.
- מב. שינויים בתכנית הלימודים בנושאי הוראת ציונות, יהדות והסיכסוך הישראלי-ערבי — דיון.
- מג. השביתה ב"אל על" — דיון.
- מד. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 6), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).
- מה. חוק לתיקון פקודת הידיעות הטלגרפיות לעת-נח, תשל"ד—1973 (קריאה ראשונה).
- מו. חוק בנק הדואר (תיקון מס' 3), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).

נג. חוק בתי המשפט (תיקון מס' 5), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

נד. חוק התביעות של קרבנות השואה (הסדר הטיפול) (תיקון מס' 5), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

נה. חוק לתיקון פקודת הטלגראף האלחוטי, תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).

נו. חוק לתיקון פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח) (מס' 4), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

נז. חוק בית הספר החקלאי מקוה ישראל, תשל"א—1971 (קריאה ראשונה).

נח. חוק ההתיישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים) (תיקון), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

נט. חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (הגב"לח התנועה של כלי רכב), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה) — תשובת השר.

מו. חוק דיני העונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים) (תיקון מס' 2), תשל"ל—1970 (קריאה ראשונה).

מח. חוק מעמד ההסתדרות הציונית העולמית — הסוכנות היהודית לארץ-ישראל (תיקון), תשל"ד—1974 (קריאה ראשונה).

מט. חוק לתיקון דיני העונשין (משחקים אסורים, הג'לות והימורים) (תיקון מס' 2), תשל"ה—1974 (קריאה ראשונה).

ג. חוק שיפוט בענייני התרת נישואים (מקרים מיוחדים) (תיקון), תשל"ב—1972 (קריאה ראשונה).

נא. חוק לתיקון פקודת המבחן (מס' 2) תשל"ה—1972 (קריאה ראשונה).

נב. חוק לתיקון פקודת הבנקאות (מס' 10), תשל"ג—1973 (קריאה ראשונה).

ב. הצעות לסדר-היום לשיבות קב"ג—קב"ה

256. י. מודעי (הליכוד) : ייקור דירות לזוגות צעירים ולעולים חדשים על-ידי העלאת מחירי הקרקעות.

257. ח. גרוסמן (המערך) : מכירה בלתי-חוקית של דירות אשר ניתנו בתנאים מיוחדים של שיכון לזוגות צעירים.

258. י. מודעי (הליכוד) : תכנית החומש לשיכון והשפעותיה על החיים בישראל.

259. מ. פעיל (מוקד) : פירוז המזרח התיכון מנשק גרעיני.

260. ה. זיידל (המפלגה הליברלית העצמאית) : המשפטים והרדיפות נגד פעילי עלייה ברוסיה.

261. ג. כהן (הליכוד) : שביתת הזדהות ברחבת הכותל עם אסירי ציון בברית-המועצות, ובייחוד עם שפוטי משפט לנינגראד, במלאת ארבע שנים למשפט.

262. י. מ. אברמוביץ (חזית דתית תורתית) : הצלתו של מר מיכאל לבאייב שנידון למוות בברית-המועצות.

249—246. הצהרתו של שר החוץ המצרי בדבר הפסקת עלייה לישראל — הצעות חברי-הכנסת ק. כהנא, י. בן-מאיר, י. שמיר, ד. זכין.

250. י. תמיר (הליכוד) : בעיות האנרגיה בישראל והפיגור בניצול הכוח האטומי לצרכי חשמל והתפלת מים.

251. מ. הכהן (המערך) : איכות חיי החברה בישראל — הצנע לכת.

252. ז. המר (חזית דתית לאומית) : הצורך בחקיקת חוק למניעת ראוותנות בעת חירום.

253. י. הורביץ (הליכוד) : שידורי הטלוויזיה המתסיסים את ערביי ישראל.

254. א. לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה) : החלטת הממשלה להקים אזור תעשייה ומגורים במעלה-אדומים.

255. נ. קצב (המערך) : המצב התברואתי בייצור ושיוק מוזון.

ג. הצעת חוק לתיקון פקודת בתי-המשפט העירוניים (מס' 5), תשל"ה—1974

18. מקום מושב

שר המשפטים יקבע בצו מקום מושבו של בית-משפט עירוני שהוקם לפי סעיפים 8א או 8ב.

3. תחילה

תחילתו של חוק זה תשעים יום לאחר פירסומו.

1. תיקון סעיף 8ב

בסעיף 8ב לפקודת בתי-המשפט העירוניים¹ (להלן — הפקודה), סעיף קטן (ג) — בטל.

2. הוספת סעיף 8א

אחרי סעיף 8ב לפקודה יבוא :

¹ חוקי אי"י, כרך ב', פרק צ"ז, עמ' 995; ס"ח תשי"א, עמ' 263; תשט"ו, עמ' 2; תשי"ח, עמ' 42; תשל"ד, עמ' 54.

ד. הצעת חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (החוקת תעודת זהות והצגתה), תשל"ה—1974

1. הארכת תוקף
תקפן של תקנות-שעת-חירום (החוקת תעודת זהות והצגתה), תשל"א—1971,¹ מוארך בזה עד י' בטבת תשל"ז (31 בדצמבר 1977).
2. תחילה
תחילתו של חוק זה היא ביום י"ז בטבת תשל"ה (31 בדצמבר 1974).

הסתייגות לחוק הנ"ל

- הוספת סעיף
מ. פעיל מציע:
סעיפים 2 ו-2 יסומנו 2 ו-3 ולפניהם יבוא:
1" תיקון תקנה 4
בתקנה 4 לתקנות-שעת-חירום (החוקת תעודת זהות והצגתה), תשל"א—1971, במ"קום "500" יבוא "100".

ה. הצעת חוק המכר (דירות) (תיקון), תשל"ה—1974

1. החלפת סעיף 12
בחוק המכר (דירות), תשל"ג—1973,² במקום סעיף יבוא:
12. תחילה
תחילתו של סעיף 6 ביום ה' בתשרי תשל"ד
- 1) באוקטובר 1973; יתר הוראות חוק זה תחילתן ביום י"ח בטבת תשל"ה (1 בינואר 1975).

ו. הצעת חוק גנים לאומיים ושמורות טבע (תיקון מס' 3), תשל"ה—1974

1. הוספת פרק
בחוק גנים לאומיים ושמורות טבע, תשכ"ג—1963:
(להלן — החוק העיקרי), הפרק השישי יסומן פרק שביעי ולפניו יבוא:
"פרק שישי: אתרים לאומיים.
42ב. הגדרות
בפרק זה —
"אתר לאומי" — מבנה או קבוצת מבנים או חלק מהם לרבות סביבתם הקרובה שהם בעלי חשיבות לאומית היסטורית בהתפתחות הישוב בארץ; "פגיוע" — לרבות השמדה, הריסה, חבלה או שינוי של צורה.
42ג. הכרזה על אתר לאומי
ראה שר הפנים שמן הראוי לשמור על אתר לאומי מפני פגיעה בו, רשאי הוא להכריז ברשומות, בהתייעצות עם המועצה, שהוא אתר לאומי, ואם ראה צורך בכך — לקבוע גבולותיו. הוראות סעי' פים 4 עד 8 יחולו על אתרים לאומיים, בשינויים המחוייבים לפי העניין.
42ד. תקנות לאומיים
שר הפנים רשאי, לאחר התייעצות במועצה, להתקין תקנות לאיסור הפגיעה באתר לאומי ולהסדרת השמירה עליו, החוקתו, הגנתו והטיפול בו, בין דרך כלל ובין לאתר לאומי פלוני.
42ה. הטלת תפקידים
(א) שר הפנים רשאי להטיל בצו, בהתייעצות עם ראש הממשלה — על רשות הגנים, או בהתייעצות עם שר החקלאות על רשות שמורות הטבע, והכל בהסכמת שר האוצר — ביצוע הוראות פרק זה והתקנות על פיו.
(ב) ביצוע כאמור יכול שיהיה בשיתוף עם רשות מקומית ואף מחוץ לשמורות טבע או גן לאומי.
42ו. סמכות ביצוע
לעניין ביצוע שהוטל לפי סעיף 42ה יהיו בידו הגוף המבצע הסמכויות שניתנו לו על פי חוק זה."
2. תיקון סעיף 48
בסעיף 48 לחוק העיקרי, במקום "או כשמורת טבע" יבוא "כשמורת טבע או כאתר לאומי".

¹ ק"ת תשל"א, עמ' 539; ס"ח תשל"א, עמ' 109; תשל"ג, עמ' 62.

² ס"ח תשל"ג, עמ' 196.

³ ס"ח תשכ"ג, עמ' 149; תשכ"ד, עמ' 168; תשכ"ח, עמ' 60.

ז. הצעת חוק לתיקון פקודת העיריות (נוסח חדש) (תיקון), תשל"ד—1974

(הצעת חברי הכנסת מ. ורטמן ומ. שחל)

5. תקופת כהונתה של מועצת המשנה תקופת כהונתה של מועצת המשנה תהיה זהה לתקופת כהונתה של מועצת העיריה.
 6. בחירת יושב-ראש חברי מועצת המשנה יבחרו מתוכם יושב-ראש.
 7. מועדי התכנסות המועצה מועצת המשנה תתכנס לישיבותיה לפחות אחת בחודש.
 8. הזכות לבחור והזכות להיבחר הזכות לבחור והזכות להיבחר תהיה כמוגדר בבחירות למועצת העיריה.
- ד ב ר י ה ס ב ר**
- מזה זמן נשמעות תביעות לשינויים במבנה המוניציפאלי בישראל. בציבור העוסקים בנושאים מוניציפאליים מתנהלים ויכוחים על הקמת רשויות מעל הרשויות הקיימות — "עיריות גג", או מתחת — "מועצות משנה".
- אם כי לעניין "רשויות על" קיימת תשובה חלקית בחוק איגודי ערים, תשט"ו—1955, שלפיו יכלול איגוד ערים את הרשויות המקומיות הסמוכות זו לזו — אין בחוק הקיים תשובה ל"רשויות משנה" או "מועצות משנה".
- השינויים שחלו במדינה, בהרכב האוכלוסיה ובסדרי גודל של ערים מסוימות, דורשים תשובה לשכונות ורבעים שגדלם אינו נופל מגדלן של רשויות מקומיות עצמאיות סמוכות. הקמת מועצות משנה בשכונות אלה תאפשר האצלת סמכויות לתושבים לנהל את ענייני המקום במסגרת עיריית האם. אמנם הפרק השלישי בפקודת העיריות (נוסח חדש) דן בסוגיה של רבעים עירוניים, אך אין הוא מורה על הסדרת יחסים בין רשות עירונית לבין מועצת משנה וכן אין בו הגדרת סמכויות למועצות המשנה, דרכי בחירת הנציגים וכו'.
- הצעת החוק עשויה להתוות דרך ולאפשר הקמתן של מועצות משנה בעיר גדולה ולעודד קשר הדוק יותר בין המרכז לבין ההיקף.
1. הקמת מועצות משנה בתחום עיריה רשאי השר להכריז שאזור פלוני הכלול בתחום העיריה יהיה מועצת משנה עירונית, אם נוכח שרצונם של רוב תושבי האזור הוא בכך ובהמלצת מועצת העיריה.
 2. תפקידי מועצת המשנה וסמכויותיה
 - (א) מועצת המשנה תדון בכל עניין בעל אופי מקומי ותייעץ למועצת העיריה בכל פעולותיה במקום.
 - (ב) מועצת המשנה תדאג לקיומם הסדיר של השירותים הציבוריים במקום.
 - (ג) מועצת המשנה תגיש לאישורה של מועצת העיריה הצעת תקציב לסיפוק צרכי המקום.
 - (ד) מועצת המשנה תסייע למועצת העיריה בקיום חוקי העזר העירוניים ותשמור על הרכוש הציבורי בתחומה.
 - (ה) לא יידון במועצת העיריה עניין הנוגע במיוחד לתושבים הגרים בתחום מועצת המשנה אלא אם נדון תחילה במועצת המשנה; לא דנה מועצת המשנה, תוך שבעה ימים מהיום בו נדרשה לעשות כן על-ידי מועצת העיריה, תהיה מועצת העיריה רשאית לדון ולהחליט בלעדי מועצת המשנה.
 - (ו) מועצת המשנה תסייע למועצת העיריה בגביית המסים לסוגיהם.
 3. בחירת מועצת המשנה ביום הבחירות למועצת העיריה תיבחר מועצת המשנה על-ידי התושבים לפי פנקס הבוחרים של אותו מקום.
 4. מספר חברי מועצת המשנה מספר חברי מועצת המשנה יהיה לא פחות משלושה ולא יעלה על מחצית ממספר חברי מועצת העיריה.

ח. הצעת חוק יסוד (הממשלה) (תיקון)

(הצעת חברי הכנסת מ. בגין)

1. הבעת אי-אמון לשר סעיף 24 לחוק יסוד: הממשלה יסומן כסעיף קטן (א) ואחריו יבוא:

"(ב) הבעת הכנסת אי-אמון לשר — נפסקת כהן נתו בממשלה ביום הבעת אי-האמון."
- ד ב ר י ה ס ב ר**
- בחוק המעבר, תש"ט—1949, הוכלל בשעתו, בפרק הרביעי, סעיף 11א(ד) לאמור:

את הבעיה הזאת יש לפתור בדרך החקיקה המפור-
רשת. יש לקבוע כי הכנסת מוסמכת להביע אי-אמון
לא רק לממשלה אלא גם לשר.

בעקבות מלחמת יום הכיפורים שבה ועלתה הבעיה
של האחריות הפארלאמנטארית והציבורית של שר על
פעולותיו ופעולות משרדו כמקובל במדינות דמוקראטיות.

סיכום הישיבות

קון פקודת העיריות (מס' 16), תשל"ה—1974.
בוויכוח השתתפו: ח. קורפו, י. בארי, א. אנקוריון.
שר הפנים השיב למתווכחים.

הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.

יג. שר-הפנים י. בורג הביא לקריאה ראשונה חוק הרשויות המקומיות (ייעוץ משפטי), תשל"ד—1974.
בוויכוח השתתפו: מ. ידיד, י. בארי, י. תמיר, י. ז', אמיר, א. אנקוריון, ש. אלוני, שר הפנים השיב למתווכחים.

הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.

ישיבה כפ"ג (י' בטבת תשל"ה — 24 בדצמבר 1974)
היו"ר — ב. צ. קשת; י. דרניצקי (יודין).

א. מזכיר הכנסת נ. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

ב. א. אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת) הודיע על החלטת ועדת הכנסת להעביר את חוק האומנים, תשל"ד—1974, הצעת חבר-הכנסת מ. ורטמן, לוועדה משור תפת של ועדת הכלכלה וועדת החוקה, חוק ומשפט.

ג. שר-הבטחון ש. פרס השיב על 6 שאילתות של חברי הכנסת: ג. פת, י. בארי, מ. פעיל, מ. שחל, י. שערי, ח. לנדא.

שר-המשפטים ח. י. צדוק השיב על 7 שאילתות של חברי הכנסת: ע. נוף, ש. ארבל-אלמוזלינג, י. מודעי, א. גמיר, ת. טובי, ב. מואב, י. בארי.

ד. שר-המשפטים ח. י. צדוק הביא לקריאה ראשונה חוק רואי חשבון (תיקון מס' 2), תשל"ה—1974; חוק לשכת עורכי הדין (תיקון מס' 9), תשל"ה—1974.
בוויכוח השתתפו: י. פלומין, ש. תמיר, א. אג' קוריון, ל. דיציאן, ז. שובל, א. לין, ב. מואב, נ. אליעד, שר המשפטים השיב למתווכחים.

הוחלט: להעביר את שני החוקים לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ה. י. תמיר הגיש הצעה לסדר-היום בדבר בעיות הא-נרגיה בישראל והפיגור בניצול הכוח האטומי לצרכי חשמל והתפתל מים. שר-המסחר-והתעשייה ח. בר-לב השיב להצעה.

הוחלט: להעביר את הנושא לוועדת הכלכלה.

ו. שר-המשפטים ח. י. צדוק הביא לקריאה ראשונה חוק לשכת עורכי הדין (הוראת שעה), תשל"ה—1974.
בוויכוח השתתפו: י. בארי, א. אולמרט, א. אנקוריון, א. לין, שר המשפטים השיב למתווכחים.

הוחלט: להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ז. שר-המשפטים ח. י. צדוק הביא לקריאה ראשונה חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 37), תשל"ג—1973.

ישיבה כפ"ג (ט' בטבת תשל"ה — 23 בדצמבר 1974)
היו"ר — י. ישעיהו; מ. בן-פורת.

א. יושב-ראש הכנסת י. ישעיהו אמר דברי הספד ליעקב מאיר גרי ז"ל.

ב. מזכיר הכנסת נ. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

ג. חבר-הכנסת יגאל כהן הצהיר הצהרת אמונים.

ד. ק. כהנא, י. בן-מאיר, י. שמיר, ד. זכין הגישו הצעות (נפרדות) לסדר-היום בדבר הצהרתו של שר החוץ המצרי על הפסקת עלייה לארץ. שר-החוץ י. אלון השיב להצעות. ש. אלוני הציעה לא לכ-לול את העניין בסדר-היום.

הוחלט: להעביר את העניין לוועדת החוץ והבטחון. א. לבנבראון ומ. פעיל מסרו הודעות בדבר הימנעות סיעותיהם מהצבעה.

ה. ז. ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק לתיקון פקודת בתי המשפט העירוניים (מס' 5), תשל"ה—1974.
הוחלט: לקבל את החוק.

ו. ז. ורהפטיג הביא לקריאה שנייה חוק להארכת חוקף של תקנות-שעת-חירום (החזקת תעודת זהות והצגתה), תשל"ה—1974.
בוויכוח השתתף מ. פעיל. ז. ורהפטיג השיב לו.
הוחלט: לקבל את החוק.

ז. בהמשך הדיון על חוק הרשויות המקומיות (בחירת ראש הרשות וסגניו וכהונתם), תשל"ד—1974, קרי-אה ראשונה, השיב א. אבוהצירא למתווכחים.
הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.

ח. שר-ההסברה א. יריב הודיע על העברת שטחי הפ-עולה של ההוצאה לאור ממשרד ההסברה למשרד הבטחון.

ט. י. הורביץ הביא לקריאה שנייה חוק המכר (דירות) (תיקון), תשל"ה—1974.
הוחלט: לקבל את החוק.

י. י. תמיר (יו"ר ועדת הפנים ואיכות הסביבה) הביא לקריאה שנייה חוק גנים לאומיים ושמורות טבע (תיקון מס' 3), תשל"ה—1974.
הוחלט: לקבל את החוק.

יא. שר-הפנים י. בורג הביא לקריאה ראשונה חוק הרשויות המקומיות (תמורת ארנונת רכוש), תשל"ה—1974.
בוויכוח השתתפו: י. פרץ, י. תמיר, י. מודעי, י. בארי, א. אבוהצירא, ת. טובי, א. אג' קוריון, נ. אליעד, מ. פעיל, א. רונן.
שר הפנים השיב למתווכחים.

הוחלט: להעביר את החוק לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.

יב. שר-הפנים י. בורג הביא לקריאה ראשונה חוק לתי-

- ח. א. אנקוריון (י"ר ועדת הכנסת) הודיע על חילופי גברי בוועדת החוץ והבטחון.
- ט. בהמשך הדיון על החוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 37), תשל"ג-1973, קריאה ראשונה, השתתפו: י. בארי, מ. פרידמן, א. אנקוריון, מ. פעיל, ש. ארבליאלמוזלינו, א. לבנבראון.
- י. חברת-הכנסת ש. אלוני מסרה הודעה אישית.
- ישיבה קב"ה (י"א בטבת תשל"ה — 25 בדצמבר 1974) היו"ר — ש. ז. אברמוב; פ. שינמן.
- א. מ. שחל הגיש הצעת חוק לתיקון פקודת העיריות (נוסח חדש), (תיקון), תשל"ד-1974. שרי-הפנים י. בורג השיב להצעה.
- הוחלט: להעביר את הצעת החוק לוועדת הפנים ואיכות הסביבה.
- ב. מ. הכהן וז. המר הגישו הצעות (נפרדות) לסדר-היום בדבר איכות חיי החברה בישראל והצורך בחקיקת חוק למניעת ראוותנות בעת חירום. שרי-האוצר י. רבינוביץ השיב להצעות.
- הוחלט: להעביר את הנושא לוועדת הכספים.
- ג. מ. בגין הגיש הצעת חוק יסוד: הממשלה (תיקון). שרי-המשפטים ח. י. צדוק השיב להצעה. מ. בגין השיב לדברי השר.
- הוחלט: להסיר את הצעת החוק מסדר-היום.
- ת. טובי מסר הודעה בדבר הימנעות סיעתו מהצבעה.
- ד. י. הורביץ הגיש הצעה לסדר-היום בדבר שידורי טלוויזיה המתססים את ערביי ישראל. שרי-ההסברה א. יריב השיב להצעה.
- הוחלט: לא לכלול את העניין בסדר-היום.
- ת. טובי מסר הודעה בדבר הימנעות סיעתו מהצבעה.
- ה. א. לבנבראון הגיש הצעה לסדר-היום בדבר החלטת הממשלה להקים אזור תעשייה ומגורים במעלה אדומים. שרי-החקלאות א. אוזן השיב להצעה. מ. פעיל הציע להעביר את העניין לוועדה.
- הוחלט: לא לכלול את העניין בסדר-היום.
- ו. סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- ז. ג. קצב הגישה הצעה לסדר-היום בדבר המצב התכ"רואתי בייצור ושיווק מזון. שרי-הבריאות ו. שם-טוב השיב להצעה.
- הוחלט: להעביר את העניין לוועדת השירותים הציבוריים.
- ח. י. מודעי הגיש הצעה לסדר-היום בדבר ייקור די-רות לזוגות צעירים ולעולים חדשים עלי-די העלאת מחירי הקרקעות. שרי-השיכון א. עופר השיב להצעה.
- הוחלט: להביא את הנושא לדיון במליאת הכנסת.
- ט. ח. גרוסמן הגישה הצעה לסדר-היום בדבר מכירה בלתי-יחידת של דירות אשר ניתנו בתנאים מיו-חדים של שיכון לזוגות צעירים. שרי-השיכון א. עופר השיב להצעה.
- הוחלט: להעביר את העניין לוועדת העבודה.
- י. י. מודעי הגיש הצעה לסדר-היום בדבר תכנית החו-מש לשיכון והשפעותיה על החיים בישראל. שרי-השיכון א. עופר השיב להצעה.
- הוחלט: להעביר את העניין לוועדה שתיקבע על-ידי ועדת הכנסת.
- יא. מ. פעיל הגיש הצעה לסדר-היום בדבר פירוז המז-רח התיכון מנשק גרעיני. שרי-החוץ י. אלון השיב להצעה. ת. טובי הציע להעביר את העניין לוועדה.
- הוחלט: לא לכלול את העניין בסדר-היום.
- יב. ת. זיידל הגיש הצעה לסדר-היום בדבר המשפטים והרדיפות נגד פעילי עלייה ברוסיה; ג. כהן הגי-שה הצעה לסדר-היום בדבר שביתת הזדהות ברח-בת הכותל עם אסירי ציון בברית המועצות, וביחוד שפוטי משפטי לנינגרד, במלאת ארבע שנים למשפט שרי-החוץ י. אלון השיב לשתי ההצעות.
- הוחלט: להעביר את הנושא לוועדת החוץ והבטחון.
- יג. י. מ. אברמוביץ הגיש הצעה לסדר-היום בדבר הצעתו של מר מיכאל לבאייב שנדון למוות בברית-המועצות. שרי-החוץ א. אלון השיב להצעה.
- הוחלט: להעביר את הנושא לוועדת החוץ וה-בטחון.

